Justičná akadémia Slovenskej republiky

Ingerencia súdov do súkromnoprávnych zmlúv:

Zásahy súdov do obsahu súkromnoprávnych zmlúv

Kol. autorov

Pezinok 2014

Justičná akadémia
Slovenskej republiky

AGENTÚRA
NA PODPORU
VÝSKUMU A VÝVOJA

Ingerencia súdov do súkromnoprávnych zmlúv: Zásahy súdov do obsahu súkromnoprávnych zmlúv

Kol. autorov

Recenzent:
doc. JUDr. PhDr. Miroslav Slašťan, PhD.

Tento zborník je súčasťou riešenia projektu APVV-0518-11 s názvom „Ingerencia súdov do súkromnoprávnych zmlúv"

ISBN 978-80-970207-7-4
EAN 9788097020774

Predhovor

Justičná akadémia Slovenskej republiky, ako riešiteľská organizácia projektu APVV-0518-11 s názvom „Ingerencia súdov do súkromnoprávnych zmlúv", sa podujala na pomerne unikátny pokus o prepojenie právnej vedy a praxe, a to tak slovenskej, ako aj českej. Do jedného riešiteľského kolektívu boli zapojení tak akademickí pracovníci českých a slovenských právnických fakúlt, ako aj predstavitelia súdnej praxe. Spoločnými silami sa snažia objasniť zákonitosti a spôsoby, akými súdy zasahujú do súkromnoprávnych zmlúv. V tretí a predposledný rok riešenia projektu APVV-0518-11 predkladáme čitateľom ďalší čiastkový výstup sumarizujúci dosiahnuté výsledky nielen členov riešiteľského kolektívu ale aj ďalších hostí, ktoré odzneli na konferencii organizovanej na pôde Justičnej akadémie Slovenskej republiky 11. novembra 2014. Téma konferencie, zaradenej do série konferencií, ako štvrtý ročník Československých právnických dní, kopíruje plán riešenia projektu na tretí rok a znie: „Zásahy súdov do obsahu súkromnoprávnych zmlúv." Predmetom záujmu riešiteľského kolektívu, ako aj ctených hostí zo Slovenska a z Českej republiky, sú rôzne spôsoby, akými súdy ingerujú do súkromnoprávnych zmluvných vzťahov. Konferencia, ako aj predkladaný zborník, nadväzujú na minuloročné výsledky riešenia projektu, v rámci ktorého sa riešiteľský kolektív zameral na zásahy súdov do kontraktačného procesu. Predkladaný zborník nedokáže zachytiť podnetnú atmosféru medzinárodnej konferencie, čitateľ v ňom ale nájde výsledky konferencie a dúfame, že aj množstvo inšpiratívnych poznatkov. Nech riešenia tu navrhnuté poslúžia tak vedeckej pôde ako aj aplikačnej praxi a celej spoločnosti.

JUDr. Peter Hulla
riaditeľ Justičnej akadémie Slovenskej republiky

doc. JUDr. Kristián Csach, PhD., LL.M.
zodpovedný riešiteľ projektu APVV-0518-11

Obsah

Predhovor **3**

Obsah **4**

Zásahy súdov do obsahu zmlúv: všeobecné otázky a stav riešenia *(Peter Hulla)* **7**

Neplatnosť právnych úkonov a rozhodovacia prax súdov *(Jana Bajánková, Peter Vojčík)* **15**

1. K pojmom platnosť, účinnosť a účinky právneho úkonu. 15
2. Právne následky vadných právnych úkonov 22

2.1. Neplatnosť právnych úkonov *23*
2.2. Právne následky neplatnosti právnych úkonov *27*
2.3. Možnosť odstúpenia od zmluvy *29*
2.4. Odporovateľnosť právnych úkonov *31*

3. Následky vadnosti právních jednání (právnych úkonov) v novom občianskom zákonníku Českej republiky 34
4. K niektorým prípadom neplatnosti právnych úkonov 36

4.1. Neurčitosť a nezrozumiteľnosť prejavu vôle. *36*
4.2. Nedovolenosť právneho úkonu *44*
4.3. Nemožnosť predmetu právneho úkonu *50*

5. Záver 51

Nesúdna ingerencia do zmlúv a možnosti jej súdnej korekcie *(Kristián Csach)* **52**

Úvod 52
1. Postavenie Komisie na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách a využitie výsledkov jej činnosti orgánmi verejnej správy a súdmi 53
2. Zásahy orgánov verejnej správy do spotrebiteľskej zmluvy a ich korekcie 56

2.1. Vzťah medzi súdom a správnym orgánom pri ingerencii do spotrebiteľskej zmluvy *58*
2.2. Účinky administratívnej ingerencie do zmluvy *60*
2.3. Súdna korekcia administratívnej ingerencie do spotrebiteľskej zmluvy *62*

Záver 66

Uložení zakázu plnění smlouvy ze strany Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže *(Tereza Firichová)* **67**

K tzv. jinému právnímu posouzení věci při popírání vykonatelných pohledávek v insolvenčním řízení *(Monika Gazdová)* **78**
1. Úvod 78
2. Popěrný úkon 78
3. Účel § 199, odst. 2 InsZ 80
4. Jiné právní posouzení 82
5. K popření vykonatelné pohledávky přiznané rozhodčím nálezem vydaným na základě neplatné rozhodčí doložky 84
6. Závěr 85

Poznámky k okolnostem zakládajícím právo na obnovu jednání o smlouvě *(Josef Kotásek)* **87**

Nahrádzanie prejavov vôle rozhodnutím súdu (niektoré konkrétne otázky a konkurz) *(Branislav Pospíšil)* **94**
1. Úvod 94
2. Účinky rozsudku o nahradení prejavu vôle 94
3. Smrť povinného 97
4. Postúpenie práv zo zmluvy o uzatvorení budúcej zmluvy 98
5. Nahradeniu prejavu vôle v oblasti konkurzného práva. 99
5.1. Všeobecne o reštrukturalizačnom pláne 99
5.2. Všeobecne o tvorbe reštrukturalizačného plánu 100
5.3. Predpoklady pre nahradenie súhlasu skupiny rozhodnutím súdu 102
5.4. Výhodnosť reštrukturalizačného plánu pre veriteľov 103
5.5. Hlasovanie väčšiny skupín za prijatie plánu 105
5.6. Hlasovanie väčšiny veriteľov za prijatie plánu 106
5.7. Aktívna vecná legitimácia na podanie návrhu na nahradenie súhlasu v skupine 106
5.8. Nahradenie súhlasu dlžníka s reštrukturalizačným plánom 107
6. Záver 108

Zneužívající ujednání o prorogaci místní příslušnosti soudu ve spotřebitelských smlouvách a jejich relativní neplatnost, aneb o limitech přímého účinku a eurokonformního výkladu chybně transponované směrnice *(Pavel Simon)* **110**
1. Úvod 110
2. Historie právní úpravy 110
3. Pionýrská rozhodnutí českých soudů a jejich nedostatky 115
4. Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 1/10 117
5. Nařízení a směrnice nejsou totéž 119
6. Přímý účinek směrnice v horizontálních vztazích 119

7. Limity euro-konformního výkladu a interpretace *contra legem* 120
8. Závěr a nástin možného řešení 122

Obecné otázky veřejnoprávního dotváření smluv *(Monika Tichá)*.... 125
1. Zásahy do smluv jako nástroj regulace právních vztahů 125
2. Zásahy do obsahu smluv z hlediska základních zásad soukromého práva....128
3. Jednotlivé podoby veřejnoprávního dotváření smluv 130
4. Tzv. veřejnoprávní tvorba smluv jako vyšší stupeň dotváření 135
5. Závěrem 138

Zmluva o obchodnom zastúpení: zákaz konkurencie pri reťazení činnosti v prospech zastúpeného *(Žofia Šuleková)*.... 140
Úvod 140
1. „Nezávislosť" obchodného zástupcu 141
1.1. Delegácia činnosti obchodného zástupcu na iné osoby....141
1.2. Výkon (ne)konkurenčnej činnosti obchodným zástupcom....143
2. Zákaz konkurencie počas platnosti zmluvy – výhradné zastúpenie 145
2.1. Právne následky pri porušení zákazu konkurencie....146
2.2. Zabezpečenie zákazu konkurencie pri reťazení činnosti v prospech zastúpeného....147
2.3. Právne následky porušenia zákazu konkurencie pri reťazení činnosti....152
3. Pohľad z druhej strany mince....155
Záver 157

Zásahy súdov do obsahu zmlúv: všeobecné otázky a stav riešenia[1]

JUDr. Peter Hulla
riaditeľ Justičnej akadémie Slovenskej republiky

Otázka predvídateľnosti súdnych rozhodnutí týkajúcich sa súkromnoprávnych zmlúv je jednou z najdôležitejších otázok právnej istoty, vymožiteľnosti práva či zdravého ekonomického a spoločenského života spoločnosti. V súčasnej dobe môžeme iba ťažko hovoriť o uspokojivom stave právnej istoty v slovenskom právnom kontexte. Medzi príčiny súčasného stavu zaraďujeme najmä radikálne a rýchlo sa meniacu právnu úpravu, zavádzanie novej právnej úpravy často na kauzistickom princípe regulácie, nových prvkov, resp. hodnôt do doterajšej úpravy (typicky právo na ochranu spotrebiteľa), či nedostatočne spracovanú problematiku v právnej vede (nedostatočné technické, administratívne, ekonomické a v neposlednom rade aj personálne vybavenie súdov nechajme nateraz stranou). V neposlednom rade aj nedostatočnú prezentáciu už existujúcich výsledkov, či existujúcej rozhodovacej činnosti tunajších súdov, alebo výstupov právnej vedy.

Problematika zásahov súdov do zmlúv je centrálnou otázkou súkromného práva, a ako takou sa ňou musí zaoberať každý zásadnejší publikačný výstup či už v národnom, v európskom alebo celosvetovom meradle.

Problematika zásahov súdov do zmlúv je aj na slovenskej úrovni mimoriadne aktuálna. Uvedená oblasť právnej regulácie nie je zásadne upravená harmonizovanou / unifikovanou právnou úpravou, a preto je potrebné na otázky odpovedať na úrovni vnútroštátneho (slovenského) práva. Určitým zovšeobecneniam pri pohľade mimo taniera slovenského práva sa však nikdy neubránime. Napriek zásadným

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

odlišnostiam medzi právnou úpravou jednotlivých členských štátov môžeme povedať, že dochádza k **zmene východísk či perspektív pri posudzovaní úlohy súdneho rozhodovania o osude súkromnoprávnych zmlúv. Na význame strácajú jasné normatívne pravidlá, presne stanovujúce, čo a za akých podmienok má súd zohľadniť a aké následky má z danej okolnosti vyvodiť. Narastá využívanie generálnych klauzúl a otvorených, neurčitých pojmov.** Spomeňme len požiadavku „primeranosti" zmluvných dojednaní, rozpor s dobrými mravmi, poctivým obchodným stykom, prípady hodné osobitného zreteľa a podobne.[2] V rámci tohto všetkého sa zvyšujú nároky na rozhodovaciu činnosť sudkýň a sudcov, ktoré by mali, parafrázujúc *Kanta*, rozhodovať podľa generálnych klauzúl a neurčitých pojmov tak, aby ich rozhodnutia mohli byť použité ako všeobecne platné pravidlo správania sa. Zvýšený význam tak nadobúdajú rôzne hodnotiace, resp. „vyvažovacie" prístupy súdu, vrátane posudzovania makroekonomických dopadov súdnych rozhodnutí.

Cieľom nášho projektu a sčasti aj konferencie usporiadanej v roku 2014 je dať odpoveď na otázky vyvolané takto zmeneným prostredím, vymedziť mechanizmy a zákonitosti súdnych zásahov do zmlúv, identifikovať možné riziká rozhodovacej činnosti. Často totiž zdanlivo správne vykročenie súdu alebo zákonodarcu v určitej čiastkovej otázke jedným smerom nás dovedie k nevhodnému následku v iných otázkach (napríklad neprimerane poškodí tretiu stranu, nezúčastnenú na zmluvnou vzťahu, spôsobí preťaženie súdov či predĺži súdne konanie, zvýši náklady na zisťovanie právneho stavu potenciálnym stranám zmluvy a podobne). Našim spoločným cieľom je tiež posúdiť vhodnosť súčasnej právnej úpravy a aplikačnej praxe, jej súlad s európskym právom a

[2] Pozri napríklad Hurdík, J.: Zásady a generální klauzule občanského práva v evropské perspektivě. In: *Súkromné právo v európskej perspektíve*. Trnava, 2011, s. 54 a nasl., resp. program konferencie Society of European Contract Law (SECOLA) pre roky 2011/2012.

postulovať návrhy, použiteľné aj v rámci prebiehajúcej rekodifikácie súkromného práva. Justičná akadémia Slovenskej republiky ako riešiteľská organizácia si pochopiteľne dáva za cieľ, aby výsledok nebol iba akademickou úvahou, ale prakticky uchopiteľnými závermi, ktoré je možné pretaviť do každodennej rozhodovacej praxe.

Zaoberať sa budeme zásahmi súdov do súkromnoprávnych zmlúv rôznej intenzity.

V súlade s judikatúrou Ústavného súdu majú súdy mantinely pri zásahoch do súkromnoprávnych zmlúv. Najmä by mali ctiť prioritu platnosti a preferenciu takého výkladu, pri ktorom sa nedospeje k závere o neplatnosti.[3]

---

[3] Napríklad vo vzťahu k technickej jednote listiny nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 15/2014, podľa ktorého: „*Ústavný súd vo svojej judikatúre opakovane pripomína, že prílišný právny formalizmus a prehnané nároky na formuláciu zmluvy nemožno z ústavnoprávneho hľadiska akceptovať, lebo evidentne zasahujú do zmluvnej slobody občana vyplývajúcej z princípu zmluvnej voľnosti (autonómie vôle) podľa čl. 2 ods. 3 ústavy. Ústavný súd zároveň zdôrazňuje, že jedným zo základných princípov výkladu zmlúv je priorita výkladu, ktorý nevedie k neplatnosti zmluvy, pred takým výkladom, ktorý vedie k neplatnosti, ak do úvahy prichádzajú obidva výklady. Je tak vyjadrený a podporovaný princíp autonómie zmluvných strán, povaha súkromného práva a s ním spojená spoločenská a hospodárska funkcia zmluvy. Neplatnosť zmluvy má byť teda výnimkou, a nie zásadou. Taká prax, keď všeobecné súdy preferujú celkom opačnú tézu uprednostňujúcu výklad vedúci k neplatnosti zmluvy pred výkladom nezakladajúcim jej neplatnosť, preto nie je ústavne konformná a je v rozpore s princípmi právneho štátu vyplývajúcimi z čl. 1 ústavy (k tomu pozri I. ÚS 242/07, I. ÚS 243/07, IV. ÚS 340/2012, podobne aj nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 625/03 zo 14. apríla 2005). Ako ústavne nesúladné (porušujúce základné práva) ústavný súd hodnotí aj rozhodnutia všeobecných súdov, ktorými boli zákony a podzákonné úpravy (vrátane noriem týkajúcich sa výkladu alebo platnosti právneho úkonu) interpretované v extrémnom rozpore s princípmi spravodlivosti napr. v dôsledku prílišného formalizmu (IV. ÚS 192/08, IV. ÚS 1735/07, I. ÚS 26/2010). ... Nároky kladené na odôvodnenie rozhodnutia všeobecných súdov stúpajú s rastúcou intenzitou obmedzenia a zásahu do zmluvnej slobody fyzických osôb a právnických osôb (IV. ÚS 340/2012). Z toho dôvodu preferencia výkladu uchovávajúceho právny úkon v platnosti kladie vysoké nároky na odôvodnenie rozhodnutia všeobecného súdu, ktorým sa právny úkon vyhlasuje za neplatný. Z takého rozhodnutia musí byť najmä dostatočne zrejmé, z akého právneho dôvodu má neplatnosť právneho úkonu vyplývať, či porušenie danej právnej normy vedie k neplatnosti právneho úkonu alebo k inému právnemu následku (náhrada škody, povinnosť vyzvať na odstránenie procesných nedostatkov) a aké skutkové zistenia preukazujú*

Pri výbere tém jednotlivých spracovateľov, členov riešiteľského kolektívu, bol braný ohľad na rôzne aspekty súdnej ingerencie do obsahu súkromnoprávnych zmlúv. Na tomto mieste dáme príspevky jednotlivých členov riešiteľského kolektívu do kontextu tohtoročnej etapy riešenia projektu.

Pravdepodobne najzásadnejším zásahom súdu do zmluvy je jej prehlásenie za **neplatnú**. Preferencia absolútnej neplatnosti ako všeobecného právneho následku porušenia akéhokoľvek predpisu je nielen všeobecne pociťovaným, ale aj ústavným súdom artikulovaným deficitom slovenského práva a právnej praxe. Slovami Ústavného súdu povedané: *„... základným princípom výkladu zmlúv je priorita výkladu, ktorý nezakladá neplatnosť zmluvy, pred takým výkladom, ktorý neplatnosť zmluvy zakladá, ak sú možné obidva výklady. Je tak vyjadrený a podporovaný princíp autonómie zmluvných strán, povaha súkromného práva a s ním spojená spoločenská a hospodárska funkcia zmluvy. Neplatnosť zmluvy má byť teda výnimkou, a nie zásadou. Nie je teda ústavne konformné a v rozpore s princípmi právneho štátu vyplývajúcim z čl. 1 ústavy je taká prax, keď všeobecné súdy preferujú celkom opačnú tézu uprednostňujúcu výklad vedúci k neplatnosti zmluvy pred výkladom neplatnosť zmluvy nezakladajúcim."*[4] Aj plánovaná rekodifikácia súkromného práva vychádza z myšlienky, že (absolútna)

---

naplnenie predpokladov právnej normy, z ktorej vyplýva neplatnosť právneho úkonu. ... Z ústavného hľadiska požiadavky právnej istoty a preferencie platnosti právnych úkonov je nevyhnutné, aby o neplatnosti právneho úkonu nerozhodovali okolnosti, ktoré zákon neuvádza ako dôvody neplatnosti. Zároveň majú súdy pri posudzovaní neplatnosti právnych úkonov zohľadniť aj zmysel a účel právnej úpravy, ktorá s určitým nedostatkom právneho úkonu spája právny následok v podobe jeho neplatnosti. Požiadavky na písomnú formu právneho úkonu (alebo sprísnenú písomnú formu) nie sú samoúčelné. Pri posudzovaní platnosti právneho úkonu s ohľadom na splnenie písomnej formy v zmysle v § 46 ods. 2 druhej vety Občianskeho zákonníka musí byť zohľadnený aj účel tejto normy (zvýrazňovacia funkcia dôležitých právnych úkonov, preukaznosť, trvalosť a spôsobilosť archivácie predmetných právnych úkonov ich účastníkmi, ako aj orgánmi verejnej správy, obmedzenie rizika pozmeňovania obsahu listiny a podobne)."

[4] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I.ÚS 242/07 z 3. júla 2008.

neplatnosť má byť vyhradená pri výnimočné situácie.[5] Nie ojedinele je otázka neplatnosti súkromnoprávneho úkonu dôsledkom aplikácie európskeho práva (napríklad práva na ochranu spotrebiteľa). Je pritom zaujímavé, že aj na úrovni európskeho práva sa postupne črtá ústup od pozícii absolútnej neplatnosti a príklon k diferencujúcemu prístupu, zohľadňujúcemu cieľ ochrany spotrebiteľa a snažiaci sa o odstránenie nevhodných právnych následkov, ktorý vo svojom príspevku priblíži JUDr. Pavel Simon z Najvyššieho súdu Českej republiky.[6]

Cieľom riešiteľského kolektívu v rámci nastolenej čiastkovej otázky je identifikovanie kritérií, ktoré rozhodujú o určení právnych následkov konkrétnych nedostatkov (vád) právnych úkonoch, vymedziť hranice medzi neplatnosťou a inými právnymi následkami (či už v rámci bezdôvodného obohatenia alebo náhrady škody, ale aj konvalidácia, rekvalifikácia právneho úkonu a podobne).[7] Pred odpoveďou na tieto otázky ale bude potrebné podrobne preskúmať spôsob, akým súdy posudzujú neplatnosť právnych úkonov a aké následky z nej vyvodzujú, resp. to, či zákonom predpokladané následky neplatnosti právnych úkonov nie sú súdmi modifikované.

Preto aj na stránkach toho zborníka, mapujúceho výsledky konferencie, bude osobitný priestor venovaný práve problematike neplatnosti právnych úkonov, a to osobitne z po-

---

[5] Lazar, J.(zost.): *Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva*, Žilina : Eurokódex, 2008.

[6] Rozsudky Súdneho dvora EÚ vo veciach: C-481/99, C-227/08 alebo C-243/08, ale aj napríklad čl. 15:101 a 15:102 Princípov európskeho zmluvného práva.

[7] K problematike neplatnosti v súvislosti s nemožnosťou plnenia ozrejmuje napríklad nedávne rozhodnutia najvyššieho súdu, sp. zn. 4 Cdo 46/2009, 4 MCdo 23/2008 a podobne. Aktuálnosť položenej otázky dokresľuje napríklad aj tá skutočnosť, že posledné VII. Odborné sympózium tradične organizované českým najvyšším súdom (október 2011), ktorého judikatúra pôsobí často inšpiratívne aj pre naše súdy a právnu vedu, sa venuje problematike: „*Sankční postihy vadných právních úkonů v judikatuře Nejvyššího soudu*".

hľadu judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky[8] spracovanej JUDr. Janou Bajánkovou a prof. JUDr. Petrom Vojčíkom, CSc.

Ďalším príkladom súdnej ingerencie do súkromnoprávnej zmluvy je **súdne prispôsobovanie obsahu zmluvy**, a to najmä prispôsobenie obsahu zmluvy (resp. záväzkového vzťahu) zmeneným pomerom (napríklad zmene ekonomickej situácie, podstatnému nárastu ceny, zhoršeniu možnosti splniť zmluvu a podobne). Pre Slovenskú republiku môžu práve skúsenosti z Českej republiky, ktoré priblíži ďalší z členov riešiteľského kolektívu, doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D., poslúžiť ako vzor nielen pre prípadnú legislatívnu prácu, ale aj pre aplikačnú prax.

Rovnako môže súd zasiahnuť do obsahu súkromnoprávnej zmluvy tým, že **nahradí jej obsah**, o čom v nadväznosti na výsledky riešenia projektu v minulom roku bude pojednávať vo svojom príspevku JUDr. Branislav Pospíšil.

Nemusí to byť iba súdny orgán, ktorý zasahuje do súkromnoprávnej zmluvy. Naprieč právnymi odvetviami badáme nárast ingerencie rôznych **nesúdnych orgánov** alebo subjektov do posudzovania súkromnoprávnych zmlúv. Máme na mysli hlavne orgány verejnej správy, ale nemôžeme zatvoriť oči ani pred rastúcim trendom a rizikám rozhodovania rozhodcovskými súdmi, osobitne v spotrebiteľských veciach a s tým spojené snahy o ich obmedzenie, a to tak na úrovni súdnej praxe (zastavovanie exekúcií, súdny prieskum rozhodcovských rozsudkov), ako aj na úrovni legislatívy.[9] Akti-

---

[8] Skúmané budú aj právne následky neplatnosti právnych úkonov, osobitne vo vzťahu k tretím osobám (napríklad otázky dobromyseľného nadobudnutia vlastníctva), interakcia medzi záväzkovým a vecným právom (vrátane jej špecifík v práve cenných papierov) a podobne. Otázka platnosti zmluvy bude osobitne vystupovať v práve obchodných spoločností (spomeňme napríklad posudzovanie neplatnosti obchodných spoločnosti, uznesení orgánov obchodných spoločností a podobne).

[9] Obdobný proces snahy o reakciu na spotrebiteľskú arbitráž je možné badať aj v Českej republike (Pozri napríklad Hulmák, M., Tomančáková, B.: Rozhodčí řízení jako vhodný prostředek řešení sporu mezi dodavatelem a spotřebitelem. In *Obchodněprávní revue*, r. 2010, čís. 6 a 7, s. 168–174 (1. část) a 189–202 (2.

vita nesúdnych orgánov, bez ohľadu na to, ako odbremeňuje súdy, by nemala viesť k oslabeniu pozície súdu ako hlavného korektora a orgánu rozhodujúceho o právach a povinnostiach jednotlivcov a realizujúceho tak základné právo na súdnu a inú právnu ochranu. Jeden z čiastkových výstupov, ktorý priblíži vedúci riešiteľ projektu, doc. JUDr. Kristián Csach, PhD., LL.M. bude preto zameraný na problémy súvisiace so zásahmi iných subjektov, ako sú súdne orgány, do súkromnoprávnych vzťahov a na nasledujúce možnosti súdnej kontroly či korekcie výsledkov ich činnosti.

Tým sa dostávame aj k otázke prípustnosti a mantinelov vstupu súdov do tzv. „**rozhodnutí zmluvnej povahy**“, medzi ktoré radíme nie len rozhodcovské rozhodnutia, ale aj (súdne) zmiery, či zmluvy v podobe notárskych zápisníc.

Vzhľadom na to, že výskum prebieha na pôde Justičnej akadémie Slovenskej republiky je pochopiteľné, že za dôležité považujeme aj posudzovanie **procesnoprávnych súvislostí** zásahov súdov do súkromnoprávnych zmlúv. Všetky už spomenuté problémy by mali byť totiž skúmané nielen z pohľadu hmotného práva, ale aj z pohľadu procesného práva. Práve v prepojení skúmania hmotného a procesného práva, optiky právnej vedy a aplikačnej praxe, perspektívy individuálnej spravodlivosti a všeobecnej efektivity je hlavná výhoda ako aj aktuálnosť riešeného projektu. Ingerencia súdov by sa mala skúmať nielen s ohľadom na právnu úpravu a samotnú rozhodovaciu činnosť súdov týkajúcu sa kontraktácie a zmlúv ako takých, ale aj v súvislosti s takou činnosťou súdov, ktorá má nepriamy vplyv na kontraktačný proces (napríklad vedenie obchodného registra, okrajovo aj preskúmavanie rozhodnutí správnych orgánov, majúcich vplyv na kontraktačný proces – napríklad katastra nehnuteľností).

časť), resp. najnovší nález českého Ústavného súdu, sp. zn. II. ÚS 2164/10 z 1. 11. 2011). Iné zahraničné skúsenosti nie sú prenositeľné do slovenského priestoru, nakoľko spotrebiteľská arbitráž sa v iných európskych štátoch pripúšťa spravidla iba obmedzene, prípadne vôbec.

Vyslovujem potešenie, že práve Justičná akadémia Slovenskej republiky ponúkla platformu na stret akademického videnia a praktického umenia výkonu spravodlivosti a že ponuka sa stretla so záujmom. Rovnako zapojenie Justičnej akadémie Slovenskej reupubliky zabezpečuje, aby najnovšie poznatky neostali iba na stranách kníh, ale aby boli bez odkladu prenesené do vzdelávacieho procesu cieľových skupín.

Neplatnosť právnych úkonov a rozhodovacia prax súdov[1]

JUDr. Jana Bajánková
predsedníčka Súdnej rady Slovenskej republiky
externá členka pedagogického zboru Justičnej akadémie Slovenskej republiky

prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc.
vedúci katedry občianskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach
externý člen pedagogického zboru Justičnej akadémie Slovenskej republiky

1. K pojmom platnosť, účinnosť a účinky právneho úkonu.

Problematika platnosti, resp. neplatnosti právnych úkonov patrí k základným otázkam, od ktorých sa odvíja množstvo právnych následkov, ktoré sú často aj predmetom súdneho konania.

V súvislosti s posudzovaním platnosti či neplatnosti právnych úkonov, predovšetkým zmlúv, je potrebné dôsledne rozlišovať medzi platnosťou právneho úkonu, jeho účinnosťou a nakoniec aj účinkami.

Právny úkon je **platný** od toho momentu, ak bol urobený v súlade s požiadavkami platnej právnej úpravy, teda v súlade s platným právom. Zmluva je teda platná od jej uzavretia (vzniku), pokiaľ boli splnené všetky zákonom stanovené náležitosti tohto dvojstranného právneho úkonu vrátane jeho formy a ďalej, ak sa taký právny úkon, ak je to potrebné, dostal do dispozičnej sféry toho, komu bol adresovaný.

Občiansky zákonník (zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov – ďalej v texte aj „OZ“), viaže platnosť niektorých zmlúv na rozhodnutie súdu (pozri § 28 OZ, ktorý viaže niektoré dispozičné úkony zákonného zástupcu týkajúce sa majetku zastúpeného na rozhodnutie súdu).

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

Účinnosťou právneho úkonu, ako jednostranného tak aj viacstranného, treba rozumieť možnosť domáhať sa práv alebo povinností z neho vyplývajúcich, teda správať sa tak, ako to z právneho úkonu vyplýva a odvíjať od neho svoju právnu pozíciu.

Účinnosťou mnohých právnych úkonov začínajú plynúť lehoty či doby. Týka sa to ako jednostranných tak aj viacstranný právnych úkonov. Tak napríklad urobením platnej výpovede z nájmu nebytového priestoru, začína plynúť výpovedná doba.

Účinnosťou **zmluvy** rozumieme možnosť domáhať sa práv a povinností v zmluve dohodnutých, alebo v zákone zakotvených, ďalej uplatňovať práva a povinnosti upravené či vyplývajúce zo zmluvy, resp. možnosť správať sa (dať, konať, zdržať sa určitého konania alebo určité konanie strpieť) tak, ako to vyplýva zo zmluvy. Napríklad účinnosťou nájomnej zmluvy treba rozumieť možnosť (právo) vstúpiť do prenajatého priestoru a užívať ho v súlade s dohodnutým podmienkami. Účinnosťou sa však nenadobúdajú iba práva ale aj povinnosti. Spravidla od účinnosti nájomnej zmluvy vzniká povinnosť platiť nájomné.

Ako sme uviedli, niektoré práva a povinností možno uplatňovať a domáhať sa ich aj priamo na základe zákona. Účinnosťou nastáva reálne naplnený právny vzťah.

Účinnosť zmluvy umožňuje konať tak, aby sa dosiahol samotný účinok zmluvy, teda aby nastali tie právne následky, ktoré sú ňou sledované, resp. v nej dojednané. Účinnosť zmluvy, predmetom ktorej je prevod nehnuteľnosti znamená možnosť predložiť ju s návrhom na vklad Okresnému úradu, katastrálnemu odboru na povolenie vkladu, teda domáhať sa zápisu zmeny vlastníka.

Ak nie je dohodnuté v zmluve nič iné, je zmluva účinná momentom jej uzavretia. Účinnosť zmluvy môže nastať aj neskôr ako jej platnosť, nikdy však skôr. Platnosť zmluvy podmieňuje jej účinnosť. Neplatná zmluva nemôže byť účinnou.

Ustanovenie § 47 ods.1 OZ spája účinnosť zmluvy s rozhodnutím príslušného orgánu, ak zákon ustanovuje, že je to potrebné. Nepodanie návrhu na uvedené rozhodnutie v lehote troch rokov od uzavretia zmluvy spája zákon s nevyvrátiteľnou právnou domnienkou, že účastníci od zmluvy odstúpili (§ 47 ods. 2 OZ). Odborná spisba zastáva názor, že v súčasnosti platné právo už takmer nepozná prípad, v ktorom by bola účinnosť súkromnoprávnej zmluvy podmienená rozhodnutím príslušného orgánu (47 ods. 1 OZ). Obligačnoprávne účinky takých zmlúv nastávajú bez ohľadu na rozhodnutie štátneho orgánu alebo orgánu verejnej správy[2].

Konštantná bola aj judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorý v rozsudku z 28. februára 2006 sp. zn. 2 Cdo 184/2005 (ktorý bol na základe výsledkov rokovania občianskoprávneho kolégia v dňoch 16. a 17. apríla publikovaný v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky pod R 59/2007) konštatoval, že rozhodnutie katastrálneho úradu o povolení vkladu vlastníckeho práva k nehnuteľnosti nie je rozhodnutím, s ktorým by zákon spájal vznik účinnosti zmluvy o prevode vlastníckeho práva k nehnuteľnej veci. Účinky vkladu podľa ustanovenia § 133 ods. 2 Občianskeho zákonníka spočívajú v nadobudnutí vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, t.j. vo vecnoprávnych následkoch, a nie v obligačnoprávnych následkoch. Zo zmluvy, pokiaľ bola uzavretá platne, vznikajú pre jej účastníkov obligačnoprávne účinky – obsah zmluvy sa pre nich stáva záväzným. Dodal, že viazanosť účastníkov ich prejavmi vôle, smerujúcimi k vzniku zmluvy, ku vzniku vecnoprávnych účinkov ktorej treba ešte kladné rozhodnutie orgánu katastra, sa vzťahuje aj na dedičov zomrelého účastníka, ktorí vstupujú do jeho práv a záväzkov z občianskoprávneho vzťahu, ku ktorému došlo na podklade zhodných prejavov vôle účastníkov ešte pred vznikom

[2] VOJČÍK, Peter a kol. *Občiansky zákonník. Stručný komentár.* Tretie doplnené a prepracované vydanie. IURA EDITION, spol. s r.o. Bratislava. 2010. s.173.

vecnoprávnych účinkov účinnej zmluvy Zhodne rozhodol najvyšší súd aj v rozhodnutiach sp.zn. 5Cdo 153/2009, 3Cdo 29/2010, 6Cdo 188/20010.

Napriek tomu sa v judikatúre Najvyššieho súdu SR objavil názor, že vklad ako rozhodnutie správy katastra má konštitutívne účinky - čo znamená, že bez povolenia vkladu určitého práva do katastra nehnuteľností, tieto nevzniknú (rozsudok z 12.novembra 2013 sp.zn. 1Sžr 172/2012). V odôvodnení je uvedené, že platný právny poriadok zakotvuje ako podmienky vzniku práva k nehnuteľnosti rozhodnutie príslušného správneho orgánu a navyše pre takýto prípad stanovuje aj lehotu, v ktorej treba podať návrh na vklad s tým, že márnym uplynutím lehoty platí zákonná fikcia, že účastníci od zmluvy odstúpili. Právnym následkom odstúpenia od zmluvy je, že táto sa od počiatku zrušuje. Preto ak je podaný návrh na vklad neskôr ako tri roky od uzavretia zmluvy a ide o prípad, kedy je zákonom požadované rozhodnutie príslušného správneho orgánu k tomu, aby vôbec vznik vecného práva nastal, nemožno takémuto návrhu vyhovieť, pretože už niet právneho titulu (v súdenom prípade išlo o kúpnu zmluvu), nakoľko táto bola v dôsledku márneho uplynutia zákonnej lehoty od počiatku zrušená (následky zákonnej fikcie odstúpenia od zmluvy v zmysle § 47 ods. 2 a 48 ods. 2 OZ). Senát poukázal aj na skoršie rozhodnutie Najvyššieho súdu sp. zn. 2Sžo 285/2009 zo dňa 19.05.2010. V citovanom rozhodnutí bol vyslovený názor (s ktorým sa plne stotožnil), že rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 Cdo 184/2005, obhajujúce možnosť podať návrh na vklad vlastníckeho práva aj 11 rokov od uzavretia zmluvy, pretože podanie návrhu na vklad vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností nie je obmedzené žiadnou lehotou počítanou od uzatvorenia zmluvy a rozhodnutie o povolení vkladu do katastra nehnuteľností nemá žiadny vplyv na účinnosť zmluvy, ktorou sa nehnuteľnosť prevádza, prehliada § 133 ods. 2 OZ a v ňom uvedený odkaz na zákon č. 162/1995 Z.z. o katastri nehnuteľností (ďalej len katastrálny zákon). Z ustanovenia§ 28 ods. 2 a ods. 3 katastrálneho zákona vyvo-

dil záver, zmluvou zamýšľaný právny následok z takej zmluvy nastáva až vkladom do katastra nehnuteľností a právne účinky vkladu vznikajú na základe právoplatného rozhodnutia o jeho povolení.

Dovolíme si nesúhlasiť s vyššie uvedeným názorom senátu správneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Rozhodnutia súdov Slovenskej republiky, a to ani Najvyššieho súdu, netvoria prameň práva. Žiaden právny predpis síce výslovne neukladá všeobecnému súdu povinnosť byť viazaný akýmkoľvek rozhodnutím Najvyššieho súdu SR vydaným v inej veci (okrem viazanosti právnym názorom v rámci opravného konania), a to ani stanoviskom Najvyššieho súdu, uverejneným v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky. Napriek tomu, ak Najvyšší súd podá výklad práva existujúceho v konkrétnej normatívnej podobe je nevyhnutné, aby sa súd s ním argumentačne vyrovnal, pokiaľ mieni vyriešiť analogickú právnu otázku podstatne odlišným spôsobom. Súčasťou princípu právnej istoty je tiež požiadavka, aby sa na určitú právne relevantnú otázku pri opakovaní v rovnakých podmienkach dala rovnaká odpoveď,[3] teda to, že obdobné situácie musia byť rovnakým spôsobom právne posudzované,[4] pretože inak dochádza aj k porušeniu zásady právnej istoty a zákonom ustanovenej povinnosti pri zabezpečovaní jednoty rozhodovania. V danom prípade ani jedno rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp.zn. 1Sžr 172/2012 ani sp.zn. 2Sžo 285/2009 sa argumentačne nevyporiadalo so skorším rozhodnutím Najvyššieho súdu Slovesnej republiky sp.zn. 2 Cdo 184/2005, ktoré boli na základe rozhodnutia občianskoprávneho kolégia uverejnené v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky. Pod argumentačným vypriadaním nemožno totiž rozumieť uvedenie daného rozhodnutia v odôvodnení a vyslovenia iba iného názoru. Okrem toho roz-

[3] Napr. rozhodnutia ÚS SR PL. ÚS 16/95 a II. ÚS 80/99

[4] II. ÚS 243/05

hodnutia nerobia rozdiel medzi účinnosťou zmluvy, z ktorým je spojený obligačnoprávny účinok od a právnych účinkov vkladu do katastra nehnuteľností, s ktorým sú spojené vecnoprávne účinky už účinnej zmluvy.

Ako sme už vyššie uviedli, od účinnosti zmluvy treba odlíšiť **účinky zmluvy.** Účinkami zmluvy treba rozumieť dosiahnutie právnych následkov, – dôsledkov zmluvy, ktoré sa ňou sledovali. Napr. účinkami kúpnej zmluvy je zmena vlastníka predmetu kúpy. Niekedy účinky zmluvy nastávajú neskôr, avšak ich podmienkou je, aby bola zmluva platná a účinná.

Z uvedeného hľadiska, ak je platná a účinná zmluva o prevode nehnuteľností, to znamená, že jej účastník – nadobúdateľ má právo domáhať sa toho, aby sa na základe tejto zmluvy podal návrh na vklad vlastníckeho práva a dosiahla zmena vlastníckeho práva v jeho prospech. Platná a účinná zmluva je preto aj základnou podmienkou podania návrhu na vklad príslušnému Okresnému úradu – katastrálnemu odboru a rozhodovania o povolení vkladu.

V súčasnej právnej úprave existuje jeden prípad, keď sa účinnosť zmluvy podmieňuje rozhodnutím súdu, ktorý je uvedený v § 53 ods. 3 zákona č. 7/2005Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii, podľa ktorého na účinnosť dohody manželov o vyporiadaní BSM sa vyžaduje schválenie príslušným súdom. Sme toho názoru, že i tu mal zákonodarca rozhodnutím súdu podmieniť platnosť takejto dohody, a nie jej účinnosť. Najčastejšie je účinnosť zmluvy podmienená splnením odkladacej podmienky, ktorú si zmluvné strany dojednávajú v zmluve.

Aj ak sa k niektorým zmluvám vyžaduje súhlas iných orgánov, nejde o rozhodnutie podmieňujúce účinnosť zmluvy, ale jej platnosť. Tak napr. k platnosti zmluvy o prevode podniku alebo jeho časti podľa zákona č. 92/1991 Zb. v znení neskorších predpisov sa vyžadoval súhlas Ministerstva financií SR udeľovaný podľa zákona č. 278/1993 Z. z. o správe majetku štátu.

V súvislosti s uzavieraním zmlúv Občiansky zákonník používa aj pojem účinnosť jednostranného právneho úkonu – prijatia návrhu (§ 44 ods. 1 OZ). Tento pojem účinnosti treba odlíšiť od účinnosti celej zmluvy. Nemožno totiž vylúčiť, že prijatie návrhu sa stane účinným, zmluva bude platná, ale účinnosť zmluvy ako takej ešte nenastane.

Myslíme si, že nastolený problém je potrebné riešiť. Prichádza do úvahy vydanie zjednocujúceho stanoviska podľa § 22 ods.1 zákona č. 757/2004Z.z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Súčasné rozdielne rozhodovanie dvoch kolégií najvyššieho súdu (občianskoprávneho a správneho) vytvára právnu neistotu. Neskoršia rozhodovacia prax správneho kolégia súčasne zasahuje veľmi vážne aj do rozhodovacej činnosti administratívnych orgánov. Riešenie vidíme však aj v legislatívnej úprave, ktorou by sa vylúčili zásahy do účinnosti súkromných zmlúv, resp. by sa umožnili iba výnimočne a zverili by sa iba do právomoci súdu.

V novom občianskom zákonníku Českej republiky účinného od 01.01.2014 (zákon č. 89/2012 Sb. – v texte aj NOZ ČR) je v § 1759 a nasl. úprava účinkov zmlúv formulovaná ako jej záväznosť :

„Smlouva strany ***zavazuje****. Lze ji změnit nebo zrušit jen se souhlasem všech stran, anebo z jiných zákonných důvodů. Vůči jiným osobám smlouva působí jen v případech stanovených v zákoně“*

V rámci tejto marginárnej rubriky je však v § 1762 NOZ ČR aj úprava účinnosti zmlúv:

„1) Stanoví-li zákon, že je k účinnosti smlouvy třeba rozhodnutí určitého orgánu, je smlouva účinná tímto rozhodnutím.

2) Nebyl-li návrh na rozhodnutí podán do jednoho roku od uzavření smlouvy, má se za to, že se smlouva od počátku ruší. To platí i v případě, že byl návrh zamítnut.“

Samotný nový občiansky zákonník v ČR zakotvuje prípad,

keď k účinnosti zmluvy je potrebný súhlas súdu, a to v § 46:

1) Smlouvou o nápomoci se podpůrce zavazuje podporovanému, že bude s jeho souhlasem přítomen při jeho právních jednáních, že mu zajistí potřebné údaje a sdělení a že mu bude nápomocen radami.

2) Smlouva ***nabývá účinnosti dnem, kdy ji schválí soud.*** *Není-li smlouva uzavřena v písemné formě, vyžaduje se, aby strany projevily vůli uzavřít smlouvu před soudem. Soud smlouvu neschválí, odporují-li zájmy podpůrce zájmům podporovaného.*

2. Právne následky vadných právnych úkonov

Následky právnych úkonov, ako sme už uviedli, nastávajú iba vtedy, ak je právny úkon, na ktorého základe majú nastať, platný a teda bez vád.

To znamená, že s urobeným prejavom vôle objektívne právo spája želané právne následky. Právny úkon musí spĺňať náležitosti, ktoré sú predpísané zákonom, alebo ktoré boli dohodnuté účastníkmi zmluvy. Ak niektorá z požadovaných náležitostí chýba alebo má určité nedostatky, má právny úkon vadu.

Vadnosť právneho úkonu spočíva v tom, že právny úkon nemá náležitosť požadovanú zákonom, a z toho dôvodu je buď neplatný, alebo od právneho úkonu možno odstúpiť. Občiansky zákonník s vadnosťou právneho úkonu spravidla spája jeho neplatnosť.

Iba výnimočne dáva Občiansky zákonník z dôvodov vadnosti právneho úkonu možnosť odstúpenia od zmluvy. To prichádza do úvahy v prípade tiesne. Vadnosť právnych úkonov vyvoláva rôzne právne následky, a preto treba medzi nimi rozlišovať.

2.1. Neplatnosť právnych úkonov

Neplatnosť právneho úkonu nastáva všade tam, kde zákon, prípadne dohoda strán, spája s určitou vadnosťou právneho úkonu jeho neplatnosť. Neplatný právny úkon (negotium nullum) síce vznikne, nevyvoláva však žiadne právne následky. To znamená, že na základe neplatného právneho úkonu nemôžu vzniknúť subjektívne práva a povinnosti. Pokiaľ neplatný právny úkon mal vyvolať zmenu alebo zánik už existujúceho právneho vzťahu, právny vzťah sa v dôsledku neplatného právneho úkonu nemení a nemôže z toho titulu ani zaniknúť.

Od právnych úkonov neplatných treba teoreticky rozlišovať **právne úkony zdanlivé** – ničotné (non negotium). Zdanlivými právnymi úkonmi sú také prejavy vôle, ktoré vôbec nemajú náležitosti právnych úkonov, ktorým chýba niektorý z pojmových znakov právneho úkonu, má základné vady. Ide teda o konanie, ktoré je síce právnemu úkonu podobné, alebo budí zdanie, že ide o právny úkon. Občiansky zákonník pojem zdanlivý právny úkon nepozná, ale prax takéto úkony považuje za absolútne neplatné, **z ktorých nemôžu ani vzniknúť konkrétne práva a povinnosti.**

Napríklad Krajský súd v Ostrave vo veci sp.zn. 15 Co 836/99 (rozsudok zo dňa 7. januára 2000) riešil nárok zo zmluvy o obchodnom zastúpení, uzavretej podľa § 652 Obch. zák. Tuto zmluvu odvolací súd považoval za tzv. zdanlivý právny úkon, pretože vôľa prejavená účastníkmi v zmluve, nekorešpondovala so skutočnou vôľou účastníkov. Súd dospel k záveru, že ‚ani za predpokladu platnosti zmluvy by nebolo možné uložiť povinnosť žalovaného zaplatiť žalobkyni žalovanou čiastku, keď v konaní nebolo preukázané, že by žalovaný uzavrel akúkoľvek zmluvu so záujemcami o výuku anglického jazyka v mene žalovanej. Naopak, dôkazy nasvedčovali tomu, že žalovaný uzatváral zmluvy vo svojom mene a na svoj účet.

Nový občiansky zákonník v Českej republike v § 551 a nasl. výslovne upravuje „zdánlivé právní jednání“.

*§ 551 - O právní jednání nejde, **chybí-li vůle** jednající osoby.*

*§ 552 - O právní jednání nejde, **nebyla-li zjevně projevena vážná vůle**.*

*§ 553 - O právní jednání nejde, nelze-li pro **neurčitost nebo nesrozumitelnost** zjistit jeho obsah ani výkladem. Byl-li projev vůle mezi stranami dodatečně vyjasněn, nepřihlíží se k jeho vadě a hledí se, jako by tu bylo právní jednání od počátku.*

*§ 554 - **K zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží.***

Pokiaľ ide o **neplatnosť právneho úkonu**, rozoznávame absolútnu a relatívnu neplatnosť. **Absolútna neplatnosť** právneho úkonu je taká neplatnosť, ktorej sa môže dovolávať každý bez časového obmedzenia a súd si ju všíma z úradnej povinnosti. Neplatnosť tu pôsobí priamo zo zákona, a preto nie je potrebné, aby účastník uplatnil neplatnosť právneho úkonu súdnou cestou. Prirodzene, ak vzniknú pochybnosti, resp. spor o platnosť právneho úkonu, najmä ak druhý účastník popiera neplatnosť právneho úkonu, možno sa obrátiť na súd určovacou žalobou, na ktorej základe súd určí, či právny úkon je alebo nie je platný. Takéto uplatnenie neplatnosti nie je viazané na žiadne lehoty. Právo domáhať sa neplatnosti právneho úkonu sa nepremlčuje. Súd však môže otázku neplatnosti právneho úkonu riešiť aj v konaní na základe návrhu na plnenie z právneho úkonu alebo v konaní o vrátenie plnenia z titulu bezdôvodného obohatenia. Ako sme uviedli, prípady absolútnej neplatnosti sú v zákone zakotvené na mnohých miestach (k tomu pozri napr. § 37, § 38, § 39, § 40, § 53c, § 476a, § 628 ods. 3 OZ a ďalšie). Pochopiteľne, že neplatnosť právneho úkonu ako dôsledok nesplnenia určitých náležitostí je zakotvená aj v iných predpisoch než len v Občianskom zákonníku.

Pod **relatívnou neplatnosťou** sa rozumie taká neplatnosť, ktorej sa môže dovolať iba ten, kto je týmto úkonom dotknutý. Dovolať sa neplatnosti je však možné iba vo všeobecnej trojročnej premlčacej lehote, ktorá plynie odo dňa, keď bol napadnutý právny úkon urobený. V prípade uplatnenia neplatnosti testamentu podľa § 479 OZ začne trojročná premlčacia lehota plynúť dňom, keď je závet účinný, teda smrťou poručiteľa, ktorý ho zriadil.

Či sa dôvod neplatnosti uplatní, je teda v rukách samotných účastníkov, a preto od nich závisí, či nastanú účinky právneho úkonu, alebo či bude právny úkon vyhlásený za neplatný, v dôsledku čoho jeho účinky nenastanú.

Relatívna neplatnosť právneho úkonu je v Občianskom zákonníku zakotvená v § 40a, kde sú uvedené jednotlivé prípady, v ktorých je možné sa relatívnej neplatnosti dovolávať. Tieto dôvody sú stanovené taxatívne a nemožno ich rozširovať.

Relatívna neplatnosť je v § 40a zakotvená pre prípady uvedené v § 49a, § 140, § 145 ods. 1, § 479, § 589, § 701 ods. 1 a 741b ods. 2 OZ. O relatívnu neplatnosť ide aj vtedy, ak účastníci nedodržia dohodnutú formu právneho úkonu.

V týchto prípadoch sa teda právny úkon považuje za platný, pokiaľ sa ten, kto je takýmto úkonom dotknutý, neplatnosti nedovolá. Neplatnosti sa však nemôže dovolávať ten, kto ju sám spôsobil.

Podstata relatívnej neplatnosti právneho úkonu teda spočíva v tom, že právny úkon, u ktorého je daný dôvod relatívnej neplatnosti, vznikol, od začiatku existuje, považuje sa za platný, a teda aj vyvolá právne účinky, pokiaľ sa ten, na koho ochranu je relatívna neplatnosť stanovená, neplatnosti právneho úkonu nedovolal. V právnej teórii bol vyslovený názor, podľa ktorého relatívnu neplatnosť možno chápať ako platnosť pod rozväzovacou podmienkou.

Právne postavenie účastníkov relatívne neplatného právneho úkonu je teda jasné. Otázne je však aký vplyv má rela-

tívna neplatnosť na právne postavenie tej osoby, ktorá vec nadobudla od účastníka relatívne neplatného právneho úkonu. Judikatúra vyslovila, že kto v čase pred dovolaním sa relatívnej neplatnosti právneho úkonu previedol na tretiu osobu vec nadobudnutú na základe tohto právneho úkonu, disponoval s vecou ako vlastník a jeho dispozícia mala právne účinky prevodu vlastníctva. Dovolanie sa relatívnej neplatnosti právneho úkonu nemá vplyv na právne postavenie tretích osôb, ktoré dobromyseľne nadobudli vlastníctvo od účastníka relatívne neplatného právneho úkonu v čase, ktorý predchádzal dovolaniu sa relatívnej neplatnosti. Takáto interpretáciu chráni dobromyseľnosť tretej osoby, a tým zodpovedá predstavám spravodlivosti, podľa ktorých ak takáto osoba (ktorá nebola účastníkom relatívne neplatného právneho úkonu) pri nadobúdaní vlastníctva koná v dôvere v správnosť údajov zákonom zriadeného verejného registra (katastra) o tom, že prevodca je bez tiarch vlastníkom prevádzaných nehnuteľností, nesmie byť v tejto dôvere sklamaná (rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 20.12.2011 sp.zn.6Cdo 221/2010 a R 31/2013).

Osobitne a obmedzene je formulovaná relatívna neplatnosť v prípade, ak je právny úkon v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi o cenách. Tu je neplatnosť iba v rozsahu, v ktorom právny úkon odporuje tomuto predpisu, ak sa ten, kto je takýmto úkonom dotknutý, neplatnosti dovolá.

Osobami oprávnenými dovolať sa relatívnej neplatnosti právneho úkonu sú dotknutí účastníci zmluvy a tiež tretie osoby, pokiaľ sú z takého dôvodu vo svojich právach a oprávnených záujmoch dotknuté (opomenuté). Oprávnený sa môže v premlčacej dobe dovolať relatívnej neplatnosti právneho úkonu prejavom vôle adresovaným druhému účastníkovi právneho vzťahu. Právne účinky dovolania nastanú okamihom, keď prejav oprávneného druhému účastníkovi, resp. ostatným účastníkom právneho úkonu, Súdna prax za právne relevantné považovala aj dovolanie

sa relatívnej neplatnosti v súdnom konaní, a to doručením podania obsahujúceho dovolanie sa relatívnej neplatnosti (napríklad žaloby) účastníkom konania, pokiaľ boli zároveň účastníkmi dotknutej zmluvy. Podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu SR z 5. októbra 2006 sp. zn.: 3Sžo 84/2006 sa možno dovolávať relatívnej neplatnosti zmluvy i námietkou relatívnej neplatnosti v katastrálnom konaní o povolení vkladu. Katastrálny úrad (dnes Okresný úrad, katastrálny odbor) je povinný podanie obsahujúce takúto námietku doručiť účastníkom konania (nie však ich právnym zástupcom, pretože ide o hmotnoprávny úkon s účinkami od okamihu jeho doručenia) a prihliadnuť k nej za predpokladu, že všetci účastníci zmluvy s ňou vyslovili súhlas.

Občiansky zákonník pozná jednak neplatnosť celého právneho úkonu, alebo neplatnosť jeho časti. Ak sa dôvod neplatnosti vzťahuje len na časť právneho úkonu, je podľa § 41 OZ neplatnou len táto časť, pokiaľ z povahy právneho úkonu alebo z jeho obsahu alebo okolností, za ktorých k nemu došlo, nevyplýva, že túto časť nemožno oddeliť od ostatného obsahu. Typickým prípadom čiastočnej neplatnosti právneho úkonu je spravidla závet neplatný pre opomenutie tzv. neopomenuteľných dedičov podľa § 479 OZ. Ak je postihnutá neplatnosťou iba časť právneho úkonu, nastanú následky neplatnosti právneho úkonu iba tejto neplatnej časti.

Pokiaľ ide o čiastočnú neplatnosť právneho úkonu, treba upozorniť aj na zmenu v katastrálnom zákone, podľa ktorého od 01.09.2013 nie je možné urobiť čiastočný vklad ale iba vklad ako celok.

2.2. Právne následky neplatnosti právnych úkonov

Z neplatnosti právneho úkonu vyplýva niekoľko právnych následkov. Niektoré z nich, ako sme uviedli, nastanú v každom prípade, a to neplatnosť úkonu, tu hovoríme o tzv. primárnych následkoch; niektoré z nich nastanú iba vtedy, keď sú okrem neplatnosti právneho úkonu splnené ešte

ďalšie právne skutočnosti. V tomto prípade hovoríme o sekundárnych právnych následkoch.

Medzi **primárne následky** neplatnosti právneho úkonu patria tieto:

a) Ak právny úkon sledoval vznik nového právneho vzťahu, tento právny vzťah nevznikne. To znamená, že z právneho vzťahu nemôžu vzniknúť ani subjektívne práva a povinnosti. Ak sa teda na základe neplatného právneho úkonu ešte neplnilo, netreba plniť a plnenie nemožno vymáhať súdnou cestou.

Ak si účastníci napriek neplatnosti právneho úkonu už plnili, vzniká z takého plnenia z neplatného právneho úkonu bezdôvodné obohatenie podľa § 451 a nasl. OZ.

To znamená, že na návrh toho, kto plnil, musí druhý účastník vrátiť plnenie. Zákon tu robí výnimku, len pokiaľ sa plnilo na základe právneho úkonu, ktorý bol neplatný len pre nedostatok formy. Podľa § 455 ods. 1 OZ sa totiž prijatie dlhu neplatného len pre nedostatok formy nepovažuje za bezdôvodné obohatenie. Ak odhliadneme od tejto výnimky, musí sa plnenie vždy vrátiť. Pre uplatnenie nároku na vrátenie plnenia z neplatného právneho úkonu platia premlčacie doby podľa § 107 OZ.

Ak právny úkon sledoval zmenu alebo zánik občianskoprávneho vzťahu a je z niektorého dôvodu neplatný, nemôže mať za následok zmenu alebo zánik už jestvujúceho občianskoprávneho vzťahu.

Medzi **sekundárne následky** neplatnosti právneho úkonu patria prípady, keď k neplatnosti právneho úkonu pristupujú ďalšie skutočnosti, ktoré spolu s neplatnosťou právneho úkonu vyvolávajú ďalšie právne následky. Občiansky zákonník upravuje predovšetkým otázku náhrady škody.

Vadnosť právnych úkonov, ktorá má za následok okrem iného aj možnosť odstúpiť od zmluvy, sa odlišuje od absolútnej neplatnosti právneho úkonu tým, že tento následok nenastane priamo zo zákona, ale závisí od účastníka zmlu-

vy, či vadnosť právneho úkonu uplatní formou odstúpenia od zmluvy. Účastník môže toto svoje právo uplatniť oznámením druhému účastníkovi. Pre prejav vôle o odstúpení od zmluvy Občiansky zákonník nepredpisuje žiadnu formu, možno ho teda urobiť akýmkoľvek spôsobom nevzbudzujúcim pochybnosť o prejave vôle.

Právne následky odstúpenia od zmluvy upravuje § 48 ods. 2 OZ tak, že odstúpením od zmluvy sa zmluva od začiatku zrušuje (odstúpenie má teda účinky ex tunc). To znamená, že z takejto zmluvy nemôžu nastať žiadne účinky. Zo zrušenej zmluvy sa nemusí plniť a pokiaľ sa už plnilo, možno plnenie žiadať späť z titulu bezdôvodného obohatenia, ktorý tu vznikol tým, že sa plnilo bez právneho dôvodu (§ 451 OZ). Nárok na vrátenie plnenia treba uplatniť v premlčacích lehotách, ktoré sú stanovené pre vydanie bezdôvodného obohatenia.

Ak pre neplatnosť právneho úkonu vznikne škoda, zodpovedá sa za ňu podľa ustanovení Občianskeho zákonníka o zodpovednosti za škodu. Do úvahy tu prichádza najmä ustanovenie § 420 OZ o všeobecnej zodpovednosti subjektov za škodu. Predpokladom tejto zodpovednosti je protiprávny úkon, ktorý je tu naplnený neplatnosťou právneho úkonu, vznik škody a príčinná súvislosť medzi škodou a neplatným právnym úkonom. Okrem toho sa tu vyžaduje zavinené konanie zo strany toho subjektu, ktorý spôsobil neplatnosť právneho úkonu. Keďže zavinenie sa vo všeobecnej zodpovednosti predpokladá, má ten, kto spôsobil neplatnosť právneho úkonu, ktorá bola príčinou vzniku škody, možnosť sa exkulpovať (vyviniť). Nárok na náhradu škody spôsobenej neplatnosťou právneho úkonu treba uplatniť v premlčacích lehotách ustanovených v § 106 OZ.

2.3. Možnosť odstúpenia od zmluvy

Možnosť odstúpenia od zmluvy je taktiež následkom niektorej vadnosti právnych úkonov. Pre vadnosť právnych úko-

nov možno odstúpiť v prípade upraveného v § 49 OZ (úkon urobený v tiesni za nápadne nevýhodných podmienok).

Od zmluvy však možno odstúpiť aj v iných prípadoch (nie v dôsledku neplatnosti ale ako spôsob ukončenia zmluvy), napr. podľa § 48 OZ, ak si to účastníci dohodli (v zmluve) alebo ak to Občiansky zákonník umožňuje. Odstúpiť od zmluvy možno v prípadoch uvedených v § 517 ods. 1, § 597 ods. 1, § 623, § 642, § 679 a v iných prípadoch, kde to Občiansky zákonník stanovuje. Preto sú aj následky odstúpenia od zmluvy v týchto prípadoch vždy osobitne stanovené.

Odstúpenie od zmluvy je jednostranným právnym úkonom, ktorý musí spĺňať všetky zákonné náležitosti stanovené v § 34 a § 35 ObčZ, aby mohol vyvolať právne následky s takýmto úkonom spojené, t.j. zrušenie zmluvy od samého počiatku. Súdna prax vyslovila, že ak chýba preukázateľná existencia vôle niektorej zo zmluvných strán od zmluvy odstúpiť, prípadne ak takáto vôľa nebola objektívne realizovaná, nemožno hovoriť o uskutočnení právneho úkonu odstúpenia od zmluvy. (Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp.zn. 33 Odo 779/2001, zo dňa 31.10.2002)

V danej veci došlo k uzatvoreniu ústnej kúpnej zmluvy na dodanie palubových dosiek, žalobca vopred uhradil dohodnutú kúpnu cenu 50 000 Kč. K dodaniu palubových dosiek nikdy nedošlo, napriek tomu, že žalobca splnenie tohto záväzku opakovane urgoval. Nakoniec si palubové dosky obstaral z iného zdroja, prestal od žalovaného vymáhať dodanie tovaru a domáhal sa vrátenia zaplatenej kúpnej ceny. Súdy nižších stupňov konanie žalobcu, ktorý potom, ako si zaobstaral palubové dosky inde, prestal od žalovaného žiadať ich dodanie a upomínal ho iba na vrátenie kúpnej ceny, posúdili ako právny úkon spočívajúci v odstúpení od kúpnej zmluvy. Dovolací súd vyslovil, že takýto záver súdov predstavuje právne hodnotenie konania žalobcu, ktoré je v rozpore s hmotným právom. Uviedol, že chovanie žalobcu k žalovanému spočívajúce v tom, že „požadoval vrátenie peňazí“, však nespĺňa žiadny z predpokladov právneho úkonu

stanovených v § 34 a § 35 OZ.V konaní žalobcu chýba predovšetkým subjektívny prvok právneho úkonu, teda existenciu vôle žalobcu od kúpnej zmluvy odstúpiť; ak taká vôľa neexistuje, nemôže byť naplnený ani objektívny prvok právneho úkonu, t.j. prejav takejto vôle navonok. Pri absencii subjektívneho prvku právneho úkonu je potom už bezvýznamná otázka, akým spôsobom by mohla byť vôľa prejavená, či výslovne alebo konkludentne (per facta concludentia).

Záverom k tejto časti treba ešte dodať, že za určitých okolností môže vzniknúť pochybnosť, či tu právny úkon vôbec je alebo nie je. Ak právny úkon vôbec nevznikne, pretože tu nebola vôľa ako základný element právneho úkonu, napr. v prípade tzv. spoločenskej úsluhy alebo keď neexistujúca vôľa bola prejavená pod vplyvom fyzického násilia, hovoríme o tzv. neexistentnosti právneho úkonu, **o zdanlivom právnom úkone** (non negotium).

Takýto neexistentný, zdanlivý právny úkon, prirodzene, nevyvoláva žiadne následky. Ak by sa predsa na základe neho plnilo, napr. účastníci by sa domnievali, že uzavreli právny úkon, hoci k nemu nedošlo, plnilo by sa bez právneho dôvodu a vzniklo by tým bezdôvodné obohatenie podľa § 451 OZ. Nárok na vrátenie tohto bezdôvodného obohatenia získaného bez právneho dôvodu treba uplatniť v premlčacích dobách ustanovených v § 107 OZ.

2.4. Odporovateľnosť právnych úkonov

Odporovateľnosť právnych úkonov je upravená v § 42a a v § 42b OZ. Obdobná právna úprava je obsiahnutá aj v zákone č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii.

Účelom odporovateľnosti je zabrániť účinnosti nepoctivým úkonom dlžníka, ktorými zmenšuje svoj majetok (veci, práva a pohľadávky) na úkor veriteľov. Podstatou odporovateľnosti je neúčinnosť právneho úkonu voči určitej osobe, ktorá znamená, že veriteľ môže požadovať uspokojenie svojej po-

hľadávky z predmetu odporovaného právneho úkonu tak, akoby k tomuto úkonu vôbec nedošlo.

Predmetom odporovateľnosti sú právne úkony. Keďže zákon neobmedzuje okruh právnych úkonov (niet žiadneho taxatívneho vymedzenia), treba uviesť, že môže ísť o dvojstranné, jednostranné, odplatné, bezodplatné a iné právne úkony. Podstatné je, že ide o taký právny úkon, ktorým sa zhoršuje možnosť veriteľa na uspokojenie jeho pohľadávky. Nemusia to byť úkony, ktorými dochádza k scudzeniu majetku dlžníka. Stačí, že ide o také úkony, ktoré zmenšujú majetkovú podstatu dlžníka na úkor veriteľa. Medzi také úkony možno zaradiť kúpnu zmluvu, darovaciu zmluvu, zámennú zmluvu, prevzatie dlhu, postúpenie pohľadávky, odmietnutie dedičstva, odmietnutie daru, odpustenie dlhu, úmyselné nevymáhanie dlhu spôsobujúce premlčanie nároku, prevzatie nevýhodného ručiteľského záväzku, použitie časti majetku na vklad do základného imania obchodnej spoločnosti a pod.

Odporovať možno len úkonom dlžníka, nakoľko len dlžník môže ukrátiť nároky veriteľa.

Dlžníkov právny úkon musí ukracovať uspokojenie **vymáhateľnej pohľadávky** veriteľa.

Ukrátenie uspokojenia veriteľovej splatnej pohľadávky resp. pohľadávky súdom priznanej predpokladá také skrátenie (zmenšenie) majetku, ktoré bráni uspokojeniu pohľadávky v celom rozsahu alebo aspoň sčasti. Nestačí, že sa majetok dlžníka zmenšil, musí sa preukázať, že sa zmenšil do takej miery, že to ohrozilo aspoň čiastočné uspokojenie veriteľovho nároku.

Nový Občiansky zákonník v Českej republike namiesto označenia odporovateľnosť používa pojem relatívna neúčinnosť (§ 589 a nasl. NOZ ČR).

Pojmové vymedzenie relatívnej neúčinnosti v § 589 NOZ ČR je obdobný ako ho poznáme u odporovateľnosti:

„*Zkracuje-li právní jednání dlužníka uspokojení vykonatel-*

né pohledávky věřitele, má věřitel právo domáhat se, aby soud určil, že právní jednání dlužníka není vůči věřiteli právně účinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo-li již uspokojeno.

Neúčinnost právního jednání dlužníka se zakládá rozhodnutím soudu o žalobě věřitele, kterou bylo odporováno právnímu jednání dlužníka (odpůrčí žaloba).“

V § 590 sú stanovené základné podmienky za ktorých je možné domáhať sa relatívne neúčinnosti u odplatných právnych konaní a v § 591 podmienky za ktorých je možné domáhať sa neúčinnosti bezodplatných právnych konaní.

§ 590: „1) Věřitel se může dovolat neúčinnosti právního jednání,

a) které dlužník učinil v posledních pěti letech v úmyslu zkrátit své věřitele, byl-li takový úmysl druhé straně znám,

b) kterým dlužník v posledních dvou letech zkrátil své věřitele, musel-li být druhé straně znám dlužníkův úmysl věřitele zkrátit, nebo

c) kterým byl věřitel zkrácen a k němuž v posledních dvou letech došlo mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo které dlužník učinil ve prospěch takové osoby, ledaže druhé straně v době, kdy se právní jednání stalo, dlužníkův úmysl zkrátit věřitele znám nebyl a ani znám být nemusel.

2) Věřitel se může dovolat neúčinnosti kupní nebo směnné smlouvy uzavřené v posledním roce, musela-li druhá strana poznat v dlužníkově jednání mrhání majetkem, kterým je dlužníkův věřitel zkracován.“

§ 591: „Neúčinnosti bezúplatného právního jednání dlužníka se může věřitel dovolat tehdy, pokud k němu došlo v posledních dvou letech. To neplatí, jedná-li se o

a) plnění povinnosti uložené zákonem,

b) obvyklé příležitostné dary,

c) věnování učiněné v přiměřené výši na veřejně prospěšný

účel, nebo

d) plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti.“

3. Následky vadnosti právních jednání (právnych úkonov) v novom občianskom zákonníku Českej republiky

Pokiaľ ide o následky vadnosti právnych konaní (jednání) tak aj v novom občianskom zákonníku je zakotvená neplatnosť právnych úkonov (jednání), vrátane následkov vadnosti. Ďalej možnosť odstúpenia od zmluvy je v NOZ ČR zakotvená vo viacerých prípadoch, najmä u spotrebiteľských zmlúv a to jednak bez udania dôvodu alebo z dôvodu porušenia určitých povinností. Nie je však už v novom občianskom zákonníku zakotvená možnosť odstúpiť od zmluvy z titulu vadnosti právneho jednání (úkonu).

Nový občianky zákonník Českej republiky tak isto rozlišuje neplatnosť právnych jednaní absolútnu a neplatnosť relatívnu. Absolútna neplatnosť je stanovená v záujme všeobecnom, teda verejnom, v záujme všetkých, v záujme spoločnosti, alebo aspoň v záujme širšieho okruhu osôb (tak či onak) určených. Relatívna neplatnosť je stanovená na ochranu záujmov len, alebo predovšetkým určitej osoby.[5]

Relatívnu neplatnosť je potrebné uplatniť na súde a absolútna nastáva priamo zo zákona. V novom Občianskom zákonníku Českej republiky sa vlastne preferuje relatívna neplatnosť právnych jednaní (úkonov) pričom sa upustilo od výslovného zakotvenia prípadov, kedy je ide o relatívnu neplatnosť, tak ako je tomu v súčasnosti v § 40a OZ.

Absolútna neplatnosť právnych jednaní je zakotvená v § 580 a § 588.

---

[5] DVOŘÁK,J.,ŠVESTKA,J.,ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné.Svazek I. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR,2013,432 s.

§ 580: (1) Neplatné je právní jednání, které se příčí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.

(2) Neplatné je právní jednání, pokud má být podle něho plněno něco nemožného.

V § 588 je zakotvená možnosť súdu z úradnej povinnosti prihliadnuť na neplatné právne jednanie.

§ 588 - Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně příčí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.

V prvom prípade ide o možnosť domáhať sa neplatnosti, ktorá zo zákona nastala, v troch prípadoch (rozpor s dobrými mravmi, odporovanie zákonu, plnenie nemožného). V § 588 je ale formulovanie obdobných prípadov neplatnosti trochu prísnejšie.

Súd bude môcť z úradnej povinnosti prihliadnuť a teda rozhodnúť o neplatnosti právneho jednania ak :

- sa **zjavne** prieči dobrým mravom,
- odporuje zákonu a **zjavne narušuje verejný poriadok,**
- sa dohodlo plnenie **od začiatku** nemožné.

Pokiaľ ide o relatívnu neplatnosť, tá je všeobecne vyjadrená v § 586 NOZ ČR, kde sa uvádza :

1) Je-li neplatnost právního jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby, může vznést námitku neplatnosti jen tato osoba.

2) Nenamítne-li oprávněná osoba neplatnost právního jednání, považuje se právní jednání za platné.

4. K niektorým prípadom neplatnosti právnych úkonov

4.1. Neurčitosť a nezrozumiteľnosť prejavu vôle.

V praxi veľmi často dochádza k tomu, že právny úkon nie je urobený určito a zrozumiteľne (§ 37 ods. 1 OZ).

Zrozumiteľnosť právneho úkonu znamená, že jeho adresát je objektívne schopný pochopiť výrazové prostriedky použité na vyjadrenie právneho úkonu, prípadne aj pomocou prekladu alebo prevodu do spisovného jazyka. Na ujmu zrozumiteľnosti teda nie je to, že adresát nerozumie niektorým výrazom použitým pri prejave (napríklad z toho dôvodu, že nemá potrebné vzdelanie). Stačí, že takýto prejav je vo všeobecnosti zrozumiteľný a adresátovi je význam použitých výrazových prostriedkov objasnený (objasniteľný) alebo vysvetlený (vysvetliteľný) primerane povahe právneho úkonu (relatívna povaha zrozumiteľnosti). Iný prístup k zrozumiteľnosti právneho úkonu by mohol vyvolať značnú právnu neistotu, ak by konajúci musel vždy dbať na to, aby adresát v úplnosti pochopil všetky slová uvedené v prejave.

V praxi sa stretávame s tým, že právne úkony sú vyhotovované v cudzom (teda inom ako úradnom) jazyku . K tejto otázke Najvyšší súd Českej republiky uviedol:

Zrozumiteľnosť právneho úkonu je náležitosťou prejavu vôle takýto právny úkon urobiť. Nezrozumiteľnosť právneho úkonu je všeobecne „daná vtedy, ak ani jeho výkladom nemožno objektívne zistiť, čo ním malo byť po slovnej (jazykovej) či inej stránke vyjadrené, v dôsledku čoho nie je iným subjektom umožnené sa s obsahom právneho úkonu zoznámiť a chápať ho. V tomto smere je treba rozlišovať jednak nezrozumiteľnosť absolútnu (voči všetkým) a jednak nezrozumiteľnosť relatívnu (voči niekomu). Každá z týchto kategórii má pre posúdenie platnosti právneho úkonu iný význam v závislosti na tom, či sa jedná o adresovaný nebo neadresovaný právny úkon. Absolútna nezrozumiteľnosť ako u neadresovaného, tak u adresovaného právneho úkonu spôsobí, že právny úkon vôbec nevznikne. Oproti tomu bude platný neadresovaný relatívne nezrozumiteľný právny

úkon, ak bude mať inak zmysel (napr. bude platný závet spísaný síce jazykom nezrozumiteľným dedičom i súdu, avšak preložiteľná či prevoditeľná do zrozumiteľného jazyka). Ak bude však adresovaný právny úkon relatívne nezrozumiteľný voči tomu, komu bol adresovaný, bude voči nemu neplatný (napr. ak niekto rozpošle písomný návrh na uzatvorenie určitej zmluvy viacerým osobám v reči, ktorá je jednej z nich je nezrozumiteľná, bude ponuka platná len voči tým, ktorým zrozumiteľná bola, a neplatná voči tomu, komu zrozumiteľná nebola).“Na základe tohto teoretického úvodu dospel najvyšší súd k všeobecnému konštatovaniu, že sama okolnosť, že právny úkon, majúci inak zmysel, je spísaný (prejavený) v cudzom jazyku, neznamená, že je bez ďalšieho neplatný pre svoji nezrozumiteľnosť. O vadný (nezrozumiteľný) prejav vôle spôsobujúci neplatnosť právneho úkonu by šlo vtedy, ak by cudzí jazyk, v ktorom bol prejav vôle urobený, bol nezrozumiteľný osobe (druhému účastníkovi), ktorému bol adresovaný. Ak vzniknú v tomto smere pochybnosti, musí súd použiť príslušných výkladových pravidiel a prihliadnuť aj k tomu, za akých okolností „bol prejav vôle urobený a či za týchto okolností bolo medzi účastníkmi zrejmé, o aký právny úkon ide (aké práva alebo povinnosti mali podľa neho vzniknúť, zmeniť sa alebo zaniknúť), a to vo vzťahu k času, v ktorom bol prejav vôle urobený (rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 11.03.2008, sp. zn. 21 Cdo 1760/2007).

Právny úkon je určitý len vtedy, keď nie je vnútorne rozporný jeho obsah alebo keď prípadný rozpor možno odstrániť výkladom (výklad však nemôže dopĺňať právny úkon) alebo použitím dispozitívnych ustanovení zákona namiesto neurčitých častí prejavu vôle. Zrozumiteľnosť prejavu treba odlišovať od určitosti právneho úkonu. Neurčitý je najmä taký právny úkon, pri ktorom nemožno zistiť, čo je jeho predmetom. Pri zmluvách je to najčastejšie vtedy, ak nemožno zistiť, čoho sa prejavená vôľa určitého právneho úkonu týka, ak teda nie je určito (konkrétne) vyjadrené (uvedené) to, čoho sa právny úkon týka, resp. ak tento

predmet zmluvy nie je vyjadrený vôbec.

V praxi sa často stretávame s nepresným označením nehnuteľnosti v zmluvách. Pre posúdenie určitosti zmluvy o prevode nehnuteľností – pozemkov je významný len prejav vôle vyjadrený v písomnej forme. Ak je preto písomná zmluva o prevode týchto nehnuteľností objektívne neurčitá (v dohode účastníkov bola použitá formulácia „prepis pôdy získanej dedičstvom v katastrálnom území B." nehnuteľnosti neboli individualizované listom vlastníctva, na ktorom sú uvedené, obcou a katastrálnym územím, v ktorom ležia, parcelným číslom, druhom a výmerou pozemkov, ako aj spoluvlastníckym podielom) je podľa § 37 ods. 1 OZ neplatná, hoci jej účastníkom bolo zrejmé, ktoré nehnuteľnosti sú predmetom prevodu; v takýchto prípadoch totiž prevažuje verejný (všeobecný) záujem na určitosti vlastníckych práv nad individuálnym záujmom účastníkov zmluvy (uznesenie Najvyššieho súdu SR z 20. novembra 2013, sp. zn. 4 Cdo 119/2011)

Vždy je však potrebné posudzovať každý právny úkon individuálne, pretože nepresnosť prejavu vôle nemusí vždy spôsobovať jej neurčitosť. Pre ilustráciu rozhodnutie Krajského súdu v Hradci Králové: „*Právní úkon je neurčitý tehdy, jestliže srozumitelně vyjádřený obsah má takové věcné nedostatky, že je nelze překlenout ani s použitím interpretačních pravidel. Nejsou-li ve smlouvě o převodu bytových a nebytových jednotek označeny jednotky přesně dle prohlášení vlastníka, ale jsou označeny v souladu se zápisy v katastru nemovitostí, a je-li tak vyloučena záměna označeného předmětu smlouvy s předmětem jiným, nejde o neurčitost projevu vůle účastníků smlouvy [§ 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 265/1992 Sb.], ale toliko o nepřesnost, jež na srozumitelnost, a určitost právního úkonu nemá vliv.“ (Roz-*

hodnutie Krajského soudu v Hradci Králové z 29. 12. 1998, sp. zn. 30 Ca 21/98).[6]

V niektorých prípadoch môže dôjsť aj k **nesprávnemu označeniu zmluvnej strany,** subjekt je neurčitý, alebo zameniteľný, teda nie je jednoznačne uvedený.

Napríklad, a to môže byť typické pre spotrebiteľské zmluvy, ako predávajúci je v zmluve uvedená obchodná spoločnosť, pričom zmluva je podpísaná obchodným zástupcom podnikajúcim pod vlastním menom a svojim IČO, ktorý spolupracuje s obchodnou spoločnosťou uvedenou v zmluve. Môže ísť napríklad o zmluvu o obchodnom zastúpení v zmysle § 652 a nasl. OBZ. Podľa § 652 odst. 1 robí obchodný zástupca právne úkony menom zastúpeného a na jeho účet. A je však zmluva podpísaná obchodným zástupcom s jeho pečiatkou a identifikačným číslom, nejde o konanie obchodného zástupcu za obchodnú spoločnosť.

Nie vždy sa v zmluvách uvádza obchodné meno presne tak ako je zapísané v obchodnom registri. Navyše sa obchodné meno obchodnej spoločnosti môže zmeniť. Preto je dôležité a zákon to požaduje uviesť vždy aj identifikačné číslo, ktoré sa v priebehu existencie obchodnej spoločnosti zmeniť nemôže. K tejto otázke zaujal stanovisko Najvyšší súd ČR: „Pokud je právnická osoba *v* právním úkonu označena nepřesně obchodním jménem nebo názvem, který nenáleží jiné právnické osobě, avšak v tomto úkonu je uvedeno správné identifikační číslo této právnické osoby, není právní úkon neplatný pro nedostatek způsobilosti této osoby mít práva a povinnosti.

(Rozhodnuti Nejvyššího soudu ze dne 15.01.2001, sp. zn. 22 Cdo 2480/2000).[7]

---

[6] Prevzaté z : HULVA,Tomáš. *Vady právních úkonův soukromoprávních vztazích a jejích důsledky.* Praha: Wolters Kluwer ČR,2011,s. 264. ISBN 978-80-7357-633-2., strana 121.

[7] Prevzaté z : HULVA,Tomáš. *Vady právních úkonův soukromoprávních vztazích a jejích důsledky.* Praha: Wolters Kluwer ČR,2011,s. 264. ISBN 978-80-7357-633-2., strana 124.

4.1.1. Neurčitosť právneho úkonu a tzv. technická jednota listiny

K problematike neplatnosti právneho úkonu pre jeho neurčitosť či nezrozumiteľnosť zaujal stanovisko aj Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze IV. ÚS 15/2014-77 .

Podstatou sťažnosti bol nesúhlas sťažovateľov s právnym názorom krajského súdu, podľa ktorého nedostatok pevného spojenia jednotlivých listov kúpnej zmluvy, ktorej predmetom je nehnuteľnosť, a geometrického plánu (tzv. technická jednota listiny) spôsobuje neplatnosť tejto kúpnej zmluvy aj za okolností danej veci, v ktorej zmluva na tento geometrický plán odkazovala, pričom geometrický plán bol pred uzatvorením zmluvy riadne overený orgánom správy katastra a bol aj priložený k návrhu na vklad vlastníckeho práva nadobúdateľov do katastra nehnuteľností a založený do zbierky listín. Sťažovatelia uviedli, že v problematickej časti odôvodnenia napadnutého rozsudku krajského súdu sa uvádza: *„Za daného zmeneného stavu sa stotožnil odvolací súd s názorom sudu prvého stupňa, konštatujúceho neurčitosť (§ 37 ods. 1 O. z.) právneho úkonu, keď geometrický plán, na základe ktorého došlo k oddeleniu časti pozemku, ktorá bola predmetom kúpnej zmluvy, nebol súčasťou predmetnej kúpnej zmluvy, teda netvoril s kúpnou zmluvou jedinú listinu (hoci kúpna zmluva v bode II na nepripojený geometricky plán odkazovala), čo spôsobilo neurčitosť a nezrozumiteľnosť predmetu kúpy, ktorá skutočnosť v zmysle ust. § 37 ods. 1, § 46 ods. 1, 2 O. z., § 80 písm. c/ O. s. p. a § 126 ods. 1 O. z. viedla súd prvého stupňa k vyhoveniu žalobe v časti určenia neplatnosti kúpnej zmluvy. Skutočnosť, že geometrický plán, na základe ktorého došlo k oddeleniu časti pozemku, ktorá bola predmetom kúpnej zmluvy, nebol súčasťou predmetnej kúpnej zmluvy, teda netvoril s kúpnou zmluvou jedinú listinu, vyplýva pritom jednoznačne z vykonaného dokazovania pred prvostupňovým sudom (návrh na vklad vlastníckeho práva z 13. júla 1994, z ktorého vyplýva,*

že kúpna zmluva a geometrický plán tvorili samostatné listiny, samotná kúpna zmluva z 29. júna 2004 (správne má byť 29. júna 1994, pozn.)*, ktorej súčasťou GP nebol, ako aj písomné vyjadrenia Katastrálneho úradu v Bratislave, Správy katastra Senec z 25. júna 2002 a 25. marca 2005).“*

Ústavný súd uviedol, že z pohľadu Ústavného súdu je spornou otázka, či krajský súd ústavne konformným spôsobom odôvodnil svoj záver o tom, že v danej veci nebola splnená podmienka tzv. technickej jednoty listiny (kúpnej zmluvy), čo vedie k následku neplatnosti zmluvy, a to najmä z dôvodu jej neurčitosti a nezrozumiteľnosti.

Ústavný súd poukázal aj na stanovisko občianskoprávneho kolégia najvyššieho súdu sp. zn. Cpj 33/01 prijatého 3. októbra 2001 *„Ak je zmluva o prevode nehnuteľnosti napísaná na viac ako jednom liste alebo ak jej súčasťou je nadväzujúci geometrický plán potvrdený príslušným orgánom, potom zákonnej požiadavke, že prejavy vôle účastníkov musia byť na tej istej listine, zodpovedá len také spojenie jednotlivých hárkov, aby tieto tvorili technicky (nie vôľovo či obsahovo) nedeliteľný celok, teda jednu listinu, a to už pred podpísaním zmluvy. Požiadavku zákonnej technickej jednoty viacerých listín nespĺňa prejav vôle účastníkov zmluvy, hoci aj výslovne vyjadrený v zmluve, rešpektovať ustanovenie § 46 ods. 2 Občianskeho zákonníka, avšak bez patričného pevného spojenia (zošitia) jednotlivých listín (hárkov), napr. len kovovou sponou ap. Spôsob pevného spojenia (zošitia) bude podobný ako u listín a iných dodatkov, ktoré spája vo svojej činnosti notár [§ 44 ods. 3 zákona č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov] alebo znalec (§ 19 ods. 2 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 263/1996 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 36/1967 Zb. o znalcoch a tlmočníkoch). Splnenie tejto technickej podmienky je povinný skúmať príslušný katastrálny orgán v rámci posudzovania platnosti zmluvy o prevode nehnuteľnosti [v zmysle § 31 ods. 1 zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri ne-*

hnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon)] a v prípadnom spore o neplatnosť takejto zmluvy podľa ustanovenia § 40 ods. 3 Občianskeho zákonníka i súd v občianskom súdnom konaní."

Ústavný súd vzal na zreteľ aj nasledujúcu rozhodovaciu činnosť Najvyššieho súdu SR. Podľa rozsudku Najvyššieho súdu sp. zn. 3 Sž-o-KS 55/2006 z 5. októbra 2006 (uverejneného v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky č. 3 z roku 2008 ako R 32/2008) pevné spojenie (zošitie) jednotlivých listín (hárkov) zmluvy o prevode nehnuteľností vrátane jej nedielnych príloh a geometrického plánu, ktorým má dôjsť k rozdeleniu nehnuteľností, predstavuje tzv. technickú jednotu zmluvy o prevode nehnuteľností. Pokiaľ zmluva nie je technicky jednotná, ide o nedostatok, na odstránenie ktorého musí byť navrhovateľ vyzvaný príslušným orgánom katastra. Podľa najvyššieho súdu v tomto prípade nie je technická jednota zmluvy o prevode nehnuteľnosti podmienkou platnosti právneho úkonu, ale iba podmienkou katastrálneho konania.

V uvedenom náleze ďalej Ústavný súd SR poukazuje aj na uznesenie Najvyššieho súdu sp. zn. 6 Cdo 64/2011 z 26. septembra 2012 : *„Zákon v ustanovení § 46 ods. 2 veta druhá OZ stanovuje u zmluvy o prevode nehnuteľnosti ako ďalšiu náležitosť písomnej formy, že písomné prejavy účastníkov takejto zmluvy, včítane ich podpisov, musia byť na tej istej listine. Žiadnu osobitnú pojmovú náležitosť v prípade, že takúto zmluvu tvorí viac ako jeden list, neurčuje. Nevyžaduje pevné spojenie jednotlivých listov a neurčuje ani konkrétny spôsob, ako majú byť jednotlivé listy spojené, aby zodpovedali požiadavke uvedenej v citovanom zákonnom ustanovení. ... Podľa dovolacieho súdu opačný názor, by presahoval rámec platnej právnej úpravy určujúcej náležitosti písomnej formy zmluvy o prevode nehnuteľnosti. Negatívnym spôsobom by zasiahol nielen do právnej istoty účastníkov tohto konania (viď okolnosti daného prípadu),*

ale by mohol negatívne ovplyvniť aj množstvo ďalších občianskoprávnych vzťahov. Ak by sme totiž v súčasnosti prijali názor odvolacieho súdu, že zmluva o prevode nehnuteľnosti uzatvorená v roku 1998 je absolútne neplatná výlučne z dôvodu, že jej chýba pevné spojenie listov formou ich zošitia, postihnuté rovnakou vadou, vzhľadom na zaužívanú prax, by mohlo byť množstvo ďalších zmlúv v tom čase uzavretých. Mohlo by tak dôjsť s odstupom času k vážnemu narušeniu aj tých občianskoprávnych vzťahov, ktoré sú ich účastníkmi dlhú dobu rešpektované, čo je z hľadiska právnej istoty týchto subjektov, ale aj tretích osôb, neprijateľné".

Podľa Ústavného súdu SR správnosť dovolacím súdom vysloveného názoru potvrdzuje aj rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 5. októbra 2006 sp. zn. 3 Sž-o-KS 55/2006 uverejnené v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky č. 3 z roku 2008 pod por. č. 32 : *" Pokiaľ zmluva nie je technicky jednotná, ide o nedostatok, na odstránenie ktorého musí byť navrhovateľ vyzvaný príslušným orgánom katastra. Najvyšší súd v tomto rozhodnutí rovnako technickú jednotu zmluvy o prevode nehnuteľnosti nehodnotil ako podmienku platnosti právneho úkonu.*

Napokon aj podľa rozsudku najvyššieho súdu sp. zn. 3 Sžo 64/2010 z 18. januára 2011 *„Právnu otázku – technickú jednotu zmluvy o prevode nehnuteľnosti ako právneho úkonu uzavretého podľa Občianskeho zákonníka, odvolací súd nehodnotí ako podmienku platnosti zmluvy, ale ako nedostatok, na odstránenie ktorého musí byť účastník správneho konania vyzvaný príslušným orgánom katastra. Podmienky platnosti zmluvy o prevode nehnuteľnosti ustanovuje hmotnoprávny predpis (Občiansky zákonník), a nie katastrálny zákon, ako právny predpis správneho práva, z ktorého sa v danom prípade aplikujú procesné ustanovenia týkajúce sa katastrálneho konania."*

V závere nálezu Ústavný súd SR uviedol : „*Na základe uvedeného možno zhrnúť, že nesplnenie tzv. technickej jednoty*

zmluvy o prevode nehnuteľnosti (pevné spojenie jednotlivých listov formou zošitia šnúrou) v prípade, ak zmluva má viac ako jeden list, nemá za následok neplatnosť právneho úkonu v zmysle § 40 ods. 1 OZ v spojení s § 46 ods. 2 OZ.

Ústavný súd vo svojej judikatúre opakovane pripomína, že prílišný právny formalizmus a prehnané nároky na formuláciu zmluvy nemožno z ústavnoprávneho hľadiska akceptovať, lebo evidentne zasahujú do zmluvnej slobody občana vyplývajúcej z princípu zmluvnej voľnosti (autonómie vôle) podľa čl. 2 ods. 3 ústavy. Ústavný súd zároveň zdôrazňuje, že jedným zo základných princípov výkladu zmlúv je priorita výkladu, ktorý nevedie k neplatnosti zmluvy, pred takým výkladom, ktorý vedie k neplatnosti, ak do úvahy prichádzajú obidva výklady. Je tak vyjadrený a podporovaný princíp autonómie zmluvných strán, povaha súkromného práva a s ním spojená spoločenská a hospodárska funkcia zmluvy. Neplatnosť zmluvy má byť teda výnimkou, a nie zásadou. Taká prax, keď všeobecné súdy preferujú celkom opačnú tézu uprednostňujúcu výklad vedúci k neplatnosti zmluvy pred výkladom nezakladajúcim jej neplatnosť, preto nie je ústavne konformná a je v rozpore s princípmi právneho štátu vyplývajúcimi z čl. 1 ústavy (k tomu pozri I. ÚS 242/07, I. ÚS 243/07, IV. ÚS 340/2012)."

4.2. Nedovolenosť právneho úkonu

Medzi najčastejšie riešené prípady v praxi patrí neplatnosť právneho úkonu založená jeho nedovolenosťou, ktorá môže spočívať buď v tom, že právny úkon je v rozpore so zákonom, zákon obchádza alebo je v rozpore s dobrými mravmi (§39 OZ).

O právny úkon odporujúci zákonu (contra *legem*) ide vo všeobecnosti vtedy, keď úkon zákon výslovne zakazuje, teda keď právny úkon je v rozpore so zákonným zákazom. Záver, že určitý právny úkon je neplatný pre rozpor so zákonom alebo preto, že zákon obchádza, sa musí opierať o rozumný výklad dotknutého zákonného ustanovenia. Nie je možné

vystačiť len s gramatickým výkladom. Významnú úlohu tu zohráva predovšetkým výklad teleologický. Je preto nutné vždy zisťovať účel zákonného príkazu či zákazu. Nie každý (údajný) rozpor so zákonom má za následok absolútnu neplatnosť právneho úkonu(rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky II.ÚS 87/04 zo dňa 6. 4. 2005).

Súdna prax uvedenú tézu použila v prípade posudzovania platnosti zmluvy o podnájme nebytových priestorov uzavretej na dobu neurčitú. Vyslovila, že takáto zmluva nie je neplatná pre rozpor s ustanovením § 6 ods. 1 zákona č. 116/1990 Zb. o nájme a podnájme nebytových priestorov. Citované ustanovenie sa týka obsahu právneho vzťahu nájmu medzi prenajímateľom a nájomcom tým, že upravuje dispozičné oprávnenie nájomcu prenechať predmet nájmu alebo jeho časť do podnájmu. Pokiaľ toto oprávnenie limituje podmienkami (na určitý čas a len so súhlasom prenajímateľa), nedodržanie týchto podmienok je porušením právneho vzťahu nájmu zakladajúcim či už zmluvnú alebo mimozmluvnú zodpovednosť nájomcu, prejavujúcu sa napr. v možnosti prenajímateľa dať nájomcovi výpoveď z nájmu (§ 9 ods. 2 písm. g/ a § 10 zákona č. 116/1990 Zb.), alebo vo vzniku nároku prenajímateľa na náhradu škody voči nájomcovi. S ich nedodržaním však zákon výslovne nespája absolútnu neplatnosť podnájomného vzťahu, a teda nepriaznivé následky aj vo vzťahu k tretej osobe – podnájomcovi. V súvislosti so zmluvou o nájme nebytových priestorov zákon č. 116/1990 Zb. v § 3 ods. 3 stanovil náležitosti, ktoré táto zmluva musí obsahovať, pričom s nedostatkom týchto náležitostí výslovne spojil neplatnosť nájomnej zmluvy (§ 3 ods. 4 tohto predpisu). Pokiaľ však ide o zmluvu o podnájme, pre túto neurčil žiadne náležitosti (§ 6 ods. 1 zákona č. 116/1990 Zb. a teda ani náležitosť, že musí byť uzavretá na dobu určitú s výslovným následkom jej neplatnosti, ak by tomu tak nebolo. Účelom ustanovenia § 6 ods. 1 zákona č. 116/1990 Zb., pokiaľ ide o oprávnenie nájomcu prenechať predmet nájmu alebo jeho časť do podnájmu na určitý čas, je to, aby nájomca si bol vedomý, že pri využití svojho dispozičného

oprávnenia je obmedzený trvaním hlavného nájomného vzťahu, teda že podnájom môže trvať maximálne po dobu trvania nájomného vzťahu (rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30.1.2013 sp.zn. 6MCdo 21/2011).

Typickým príkladom právneho úkonu v rozpore so zákonom je zmluva o postúpení pohľadávky uzavretá v rozpore s ustanovením § 525 ods. 2 Občianskeho zákonníka K platnému postúpeniu pohľadávky v zásade nie je treba súhlas dlžníka (§ 524 ods. 1 Občianskeho zákonníka), avšak pohľadávku postúpiť nemožno, ak by postúpenie odporovalo dohode veriteľa s dlžníkom. Dlžník má v zmysle ustanovenia § 525 ods. 2 Občianskeho zákonníka možnosť, aby dohodou s veriteľom vopred vylúčil prípadné postúpenie pohľadávky inému, resp. obmedzil postúpenie pohľadávky iba na určité osoby a voči iným postúpenie pohľadávky takouto dohodou vylúčil. Je teda možné dohodnúť zákaz postúpenia pohľadávky ako všeobecný zákaz alebo len ako zákaz postúpenia pohľadávky určitým osobám, prípadne i tak, že veriteľ bez súhlasu dlžníka môže postúpiť pohľadávku len určitému subjektu (napr. banke); zároveň možno zákaz postúpenia vymedzovať aj vo vzťahu k času, t.j. na určitú dobu, prípadne bez časového obmedzenia. Ak veriteľ túto dohodu z dlžníkom nerešpektuje a postúpi pohľadávku napriek dohodnutému zákazu, ani dobrá viera postupníka, ktorý o tomto zákaze nevedel, nemôže zabrániť absolútnej neplatnosti zmluvy o postúpení pohľadávky podľa § 39 Občianskeho zákonníka pre rozpor obsahu tohto právneho úkonu so zákonom — ustanovením § 525 ods. 2 Občianskeho zákonníka. (Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 28. januára 2009, sp. zn. 1 Cdo 76/2007).

O prípad právneho úkonu zákon obchádzajúceho ide vtedy, ak právny úkon síce nie je v priamom rozpore s výslovným zákonným zákazom, avšak svojimi účinkami zákonu a jeho zmyslu odporuje, prípadne použije právny prostriedok, ktorý sám osebe zakázaný nie je, avšak právny úkon je uzatvá-

raný s cieľom dosiahnuť výsledok, ktorý nie je zákonom predvídaný a je nežiaduci.

Prípady právnych úkonov obchádzajúcich zákon súdna prax rieši pomerne často. V súvislosti s úverovými zmluvami súdna prax riešila problematiku zabezpečovacieho prevodu vlastníckeho práva. Judikatúra vyslovila, že ak je v zmluvách o úvere použitá forma zabezpečenia úveru zabezpečovacím prevodom vlastníckeho práva k dlžníkovej nehnuteľnosti s doložkou, že v prípade, ak úver nebude dlžníkom do určitého dňa vrátený, nadobudne veriteľ „úplné" vlastnícke právo k nehnuteľnosti, ide o obchádzanie zákona. Dojednanie prevodu práva ako obligačného zabezpečovacieho inštitútu má v zásade len funkciu zabezpečovaciu a nie funkciu uhradzovaciu. Zmluvné dojednanie, ktoré umožňuje zánik vlastníctva pôvodného vlastníka k nehnuteľnosti bez ohľadu na výšku zostatku nesplateného dlhu v čase, keď sa prevod vlastníckeho práva na veriteľa stane nepodmieneným svojim účelom a obsahom, obchádza zákon, a je teda v zmysle § 39 Občianskeho zákonníka neplatné. Obchádzanie zákona spočíva i vo vylúčení záväzného pravidla zámerným použitím prostriedkov, ktoré sami o sebe nie sú zákonom zakázané a v dôsledku čoho vzniknutý stav z hľadiska pozitívneho práva sa javí ako nenapadnuteľný. Konanie „in fraudem legis" predstavuje postup, kedy sa niekto správa podľa práva, ale tak, aby zámerne dosiahol výsledok právnou normou nepredvídaný a nežiaduci (rozsudok Najvyššieho súdu SR z 16. marca 2011, sp. zn. 10Sžr/11/2010).

Za konanie in fraudem legis považuje Najvyšší súd Slovenskej republiky (napr. uznesenie z 25. júna 2014, sp. zn. 5 ECdo 139/2013) aj konanie, v rámci ktorého určitý nebankový subjekt robí rôzne dvojstranné právne úkony (zmluvy o úvere, záložné zmluvy, dohody o zastúpení a pod.) tak, že má vopred vytypovaného „zástupcu" druhej zmluvnej strany, následné úkony ktorého sledujú nie záujmy ním zastupovanej zmluvnej strany, ale záujmy nebankového subjek-

tu. Záujmy zástupcu a zastúpeného sa v takom prípade dostávajú do rozporu.

Za právny úkon obchádzajúci zákon označil Najvyšší súd Českej republiky (rozhodnutie sp. zn.21 Cdo 2992/2009 z 30.08.2011) **závet napísaný za účelom zabezpečenia dlhu.** V tomto prípade išlo o úver z roku 1992 vo výške 2.500.000,- Kčs na rekonštrukciu a modernizáciu penziónu. Úverový obchod bol zabezpečený prostredníctvom zálohu lesných pozemkov klientky. Z dodatku č. 1 úverovej zmluvy vyplýva, že podmienka predloženia úverového životného poistenia bola zrušená a bola nahradená závetom poručiteľky, závet bol zriadený nie ako prejav slobodnej vôle smerujúci k tomu, aby po smrti poručiteľky banka nadobudla v závetu uvedený majetok, ale ako zabezpečovací prostriedok k zabezpečeniu úveru, ktorý jej bol poskytnutý bankou. Najvyšší súd vyslovil, že závet je jednostranný prejav vôle, zatiaľ čo „zabezpečenie záväzku je dvojstranný právny úkon" a zriadenie závetu v prospech veriteľa za podmienok, kedy majetok uvedený v závete mnohonásobne prevyšuje výšku poskytnutého úveru, je nemravné.

V rozpore s dobrými mravmi je právny úkon, ktorý nezodpovedá mravným zásadám, prípadne kultúrnym a spoločenským normám, ktoré sú všeobecne prijímané v určitej spoločnosti a vytvárajú tak všeobecnú mienku o tom, čo je touto spoločnosťou akceptovateľné a považované za poctivé konanie. V rozpore s dobrými mravmi je právny úkon vtedy, keď odporuje takým pravidlám správania sa, ktoré nemajú povahu právnych noriem. Dobré mravy sú súhrn etických, všeobecne zachovávaných a uznávaných zásad, ktorých dodržiavanie je zaisťované i právnymi normami tak, aby každé konanie bolo v súlade so všeobecnými mravnými i morálnymi zásadami demokratickej spoločnosti. Ústavný súd Slovenskej republiky definoval **dobré mravy ako pravidlá správania sa, ktoré sú v prevažnej miere v spoločnosti uznávané a tvoria základ fundamentálneho hodnotového**

poriadku (uznesenie Ústavného súdu SR z 24.02.2011, č. k. IV. ÚS 55/2011).

Za odporujúci dobrým mravom, posúdila súdna prax dohodu, ktorou spoločník (fyzická osoba) bez súhlasu svojho manžela (manželky) s veriteľom pristúpi k záväzku spoločnosti, a teda sa stane spoločným a nerozdielnym dlžníkom popri spoločnosti, pričom predpokladaným cieľom tohto konania je vytvoriť možnosť exekučného uspokojenia predmetnej pohľadávky z vecí patriacich do BSM, keďže ani spoločnosť a ani pristupujúci dlžník nie sú reálne schopní korelujúci záväzok splniť a nemajú ani vo výlučnom vlastníctve relevantný majetok postihnuteľný exekúciou. (Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp.zn. 6Cdo 88/2001 z 10.08.2011).

Pomerne častým prípadom platnosti právneho úkonu v teste dobrých mravov súdna prax rieši prípady úrokov dojednaných v zmluve o pôžičke podľa § 657 OZ. Pre ilustráciu Najvyšší súdu SR v rozsudku z 26. apríla 2012, sp. zn. 5 Cdo 26/2011 vyslovil, že pri dojednávaní úrokov pri peňažnej pôžičke koná v súlade s dobrými mravmi len ten veriteľ, ktorý požaduje primeraný úrok bez ohľadu na to, že dlžník uzatvára zmluvu o pôžičke v situácii pre neho nepriaznivej. V súlade s dobrými mravmi je preto také konanie veriteľa, ktorý sa pri peňažnej pôžičke „uspokojí" bez ohľadu na to, v akej situácii sa nachádza dlžník, s primeranou výškou odplaty (odmeny) za užívanie požičanej istiny a ktorý svoje voľné peňažné prostriedky mieni „ zhodnotiť" obvyklým spôsobom. Nie je možné neprihliadnuť na skutočnosť, že dlžník uzatvára zmluvu o peňažnej pôžičke a dohodu o úrokoch z tejto pôžičky často práve z dôvodov svojej inak neriešiteľnej finančnej situácie. Nezodpovedá preto všeobecne uznávaným vzťahom medzi ľuďmi, aby dlžník v takejto situácii poskytoval veriteľovi neprimerané až úžernícke úroky. Neprimeranou, a preto odporujúcou dobrým mravom, je taká výška úrokov dojednaná podľa § 658 ods. 1 Občianskeho zákonníka, ktorá podstatne presahuje úrokovú mieru v dobe dojednania obvyklú, určenú najmä s prihliadnutím k

najvyšším úrokovým sadzbám, uplatňovaným bankami pri poskytovaní úverov alebo pôžičiek.

4.3. Nemožnosť predmetu právneho úkonu

Jedným z dôvodov neplatnosti právneho úkonu je aj nemožnosť predmetu právneho úkonu, teda nemožnosť plnenia v zmysle § 37 ods. 2 OZ podľa ktorého právny úkon, ktorého predmetom je plnenie nemožné, je neplatný. Tu sa žiada poznámka, že plnenie je konanie, činnosť, ktoré má svoj predmet plnenia. Preto správne by bolo zakotviť, „Neplatný je právny úkon ktorého predmet plnenia je nemožný". Predmetom plnenia sa rozumejú veci, a pokiaľ to ich povaha pripúšťa práva a iné majetkové hodnoty (§ 118 OZ).

Upozornil na to v podstate aj Hulva, ktorý uviedol, že predmetom právneho úkonu treba chápať priamy predmet, ktorým je konanie, ktoré sa týka predmetu nepriameho. Ak je nepriamy predmet právneho úkonu nemožný, tak je logickým dôsledkom, že bude nemožné tiež konanie, ktoré sa týka nepriameho predmetu.[8]

Musí ísť o **počiatočnú** nemožnosť plnenia. Pokiaľ by nastala následná nemožnosť plnenia, tak by ju bolo potrebné posúdiť podľa § 575 podľa ktorého ak sa plnenie **stane** nemožným, povinnosť dlžníka plniť zanikne. Pochopiteľne musí ísť súčasne aj o objektívnu nemožnosť. Ak nemožno plniť z dôvodov subjektívneho charakteru, tak z takých dôvodom záväzok nezanikne. Občiansky zákonník v § 575 ods. 2 uvádza príkladmo, čo nemožno považovať za nemožnosť plnenia. Plnenie nie je nemožné, najmä ak ho možno uskutočniť aj za sťažených podmienok, s väčšími nákladmi alebo až po dojednanom čase.

Otázka je, ako posúdiť právny úkon, ktorého plnenia je počiatočne subjektívne nemožným. Znamená to, že sa niekto

---

[8] HULVA,Tomáš. *Vady právních úkonů v soukromoprávních vztazích a jejích důsledky*. Praha: Wolters Kluwer ČR,2011,s. 264. ISBN 978-80-7357-633-2. s. 128.

zaviaže na plnenie, o ktorom je už zrejmé od počiatku, že nebude schopný ho uskutočniť. Môže nastať situácia, že podnikateľský subjekt uzavrie zmluvu na takú činnosť, na ktorú nemá živnostenské oprávnenie. Podľa nášho názoru je takáto zmluva od začiatku absolútne neplatná.

5. Záver

Niektoré čiastkové závery, ku ktorým autori dospeli, formulovali vo vyššie uvedenom texte, na ktorý odkazujeme.

Na tomto mieste je potrebné vysloviť závery, ktoré majú všeobecnejší charakter, sú zásadného významu a ktoré by mohli slúžiť ako východisko pri úprave neplatnosti právnych úkonov v budúcej súkromnoprávnej úprave. Z tohto pohľadu je potrebné uviesť, že sankcia neplatnosti právneho úkonu je prejavom aj verejného záujmu. Platná právna úprava uprednostňuje absolútnu neplatnosť právneho úkonu pred neplatnosťou relatívnou, pričom jej aplikácia v praxi je závažným zásahom do právnych vzťahov medzi jednotlivcami, ktoré sú realizované na základe ich zmluvnej slobody. Otázky vád právnych úkonov spôsobujúcich ich neplatnosť sú predmetom súdneho konania. Súdy vytvárajú už roky súdnu judikatúru, ktorá sa týka vád právnych úkonov. Závery judikatúry odôvodňujú záver, že je potrebné zredukovať zásahy štátu do súkromnoprávnych vzťahov. Je potrebné rešpektovať skutočnú vôľu konajúcej osoby. V zhode so štandardnými civilistickými prístupmi európskej právnej kultúry by sa malo ťažisko neplatnosti právnych úkonov presunúť na relatívnu neplatnosť. Prípady absolútnej neplatnosti pripustiť výnimočne v prípadoch, ak je právny úkon v rozpore so zákonom, s dobrými mravmi a ak zákon obchádza. Ďalej sme toho názoru, že účinnosť zmluvy treba podmieňovať rozhodnutím iného orgánu iba výnimočne, a túto kompetenciu zveriť iba súdu.

Nesúdna ingerencia do zmlúv a možnosti jej súdnej korekcie[1]

doc. JUDr. Kristián Csach, PhD., LL.M.
Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta
externý člen pedagogického zboru Justičnej akadémie Slovenskej republiky

Úvod

O právach a povinnostiach subjektov či o platnosti a účinkoch právnych úkonov rozhoduje v prvom rade všeobecný súd. Právny poriadok ale predpokladá, že v určitých prípadoch rozhoduje o právach a povinnostiach vplývajúcich zo súkromnoprávnych zmlúv iný orgán, resp. iná entita. Cieľom tohto príspevku je priblížiť príklady, kedy dochádza k ingerencii nesúdnych orgánov do súkromnoprávnych zmlúv ako aj vykresliť spôsoby, akými súdy nadväzujú na výsledky činnosti týchto orgánov, a to či už pozitívne (v tom zmysle, že súd siahne k výsledku nesúdnej ingerencie a použije ho) alebo negatívne (súd kontroluje výsledok nesúdnej ingerencie a prípadne ho zruší či zmení). Rozhodujúce pre vymedzenie orgánov, ktoré ingerujú do súkromnoprávnych zmlúv bude teda negatívne východisko: Skúmané bude postavenie subjektov či entít iných, ako je (všeobecný) súd.

K „nesúdnym" zásahom do zmlúv dochádza v mnohých odvetviach. Napríklad v súťažnom práve je rozhodnutie súťažnej autority (Európska komisia, Protimonopolný úrad SR) často jediným autoritatívnym posúdením konkrétnej otázky. Podobné prípady nájdeme aj v tzv. regulovaných odvetviach, či v rôznych ochranných odvetviach, napríklad v práve na ochranu spotrebiteľa.

Vzhľadom na praktický význam a na zameranie úloh v rámci riešeného projektu sa sústredíme na právo na ochra-

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

nu spotrebiteľa a na zásahy do zmlúv zo strany orgánov verejnej správy (v najširšom slova zmysle). Bude nás zaujímať ingerencia Komisie na posudzovanie podmienok pri Ministerstve spravodlivosti SR (ďalej aj „Komisia“) ako príklad orgánu stojaceho mimo bežnej sústavy orgánov verejnej moci a bez decízneho oprávnenia, ako aj ingerencia Slovenskej obchodnej inšpekcie ako správneho orgánu. Necháme stranou vzťah medzi rozhodcovskými súdmi a všeobecnými súdmi, ako aj súdny prieskum rozhodcovských rozhodnutí, a to vzhľadom na to, že nová právna úprava rozhodcovského konania tento vzťah pomerne detailne špecifikuje a ako taký nemá veľa súvislosti s tu nastolenými situáciami.[2]

1. Postavenie Komisie na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách a využitie výsledkov jej činnosti orgánmi verejnej správy a súdmi

Osobitným článkom v procese verejného presadzovania ochrany pred neprijateľnými podmienkami je Komisia na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách, ktorá bola ako osobitný stály orgán vytvorená novelizáciou zákona o ochrane spotrebiteľa zákonom č. 397/2008 Z.z.[3] Bližšia úprava zloženia a postupu pri rozhodovaní Komisie je obsiahnutá vo vykonávacej vyhláške k uvedenému zákonu.[4]

---

[2] Pozri zákon č. 335/2014 Z.z. o spotrebiteľskom rozhodcovskom konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (osobitne § 45) a zákon č. 336/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení zákona č. 371/2004 Z. z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (osobitne § 40).

[3] Zákon č. 397/2008 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[4] Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 406/2008 Z.z. o zložení, rozhodovaní, organizácii práce a postupe komisie na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách.

Komisia samotná nemá rozhodujúce ani sankčné oprávnenia. Jediné podstatné oprávnenie Komisie spočíva v práve vyžadovať od podnikateľa všeobecné zmluvné podmienky, ktoré dojednáva so spotrebiteľom, čomu zodpovedá povinnosť podnikateľa takejto žiadosti vyhovieť. Pri zistení porušenia zákona alebo iného všeobecne záväzného právneho predpisu má komisia právo obrátiť sa na združenie s podnetom na uplatnenie práv na príslušnom štátnom orgáne. To znamená, že samotná komisia môže postupovať iba nepriamo fungujúc podporne pri získavaní podkladov a posudkov pre činnosť združení.

Výsledkom činnosti komisie nie je autoritatívny záver a vôbec nie „rozhodnutie" v klasickom slova zmysle, ale skôr „posúdenie", či názor (*opinion*). Preto je pre jej zdarné fungovanie dôležitejšie odôvodnenie svojho názoru, ako samotný výsledok posúdenia, teda vysvetlenie toho, *prečo* je určitá podmienka neprijateľná, nie záver o tom, *že je* neprijateľná. Komisia by mala pôsobiť ako mozgový trust, semenište právnej argumentácie, z ktorej kvety a plody majú zozbierať tak súdy alebo správne orgány, ako aj samotní podnikatelia. Zverejnením presvedčivo odôvodnených názorov by tak podnikateľská prax vedela, ktoré zmluvné klauzuly by sa mohli považovať za neprijateľné. Komisia by mohla v záujme vyššej efektivity ochrany spotrebiteľa pristúpiť k podobnej aktivite ako napríklad anglický úrad pre kontrolu súťaže a trhu,[5] a formulovať aj odporúčania pre dobrú zmluvnú prax, a to nielen vo forme kabinetného schválenia na žiadosť určitého podnikateľa, ale zverejneného generálneho odporúčania pre akceptovateľnú zmluvnú prax s odôvodnením. Ani také odporúčanie by samozrejme nebolo záväzné pre súdy či správne orgány inak, ako silou presvedčivosti svojich argumentov. Zahraničné skúsenosti ale pouka-

[5] *Competition and Markets Authority*. Publikované odporúčania aj s návrhom korektných zmluvných klauzúl sú prístupné na: https://www.gov.uk/government/collections/cma-consumer-enforcement-guidance.

zujú práve na význam takejto osvetovej, usmerňujúcej činnosti smerovanej nie len na spotrebiteľov, ale najmä na podnikateľov, ktorí majú v prvom rade povinnosť zabezpečiť dostatočnú ochranu práv *svojich* spotrebiteľov.

Vzhľadom na skutočnosť, že komisia nemá decíznu právomoc, nie sú výsledky jej činnosti preskúmateľné súdom, ani iným orgánom. To však neznamená, že všeobecné súdy alebo správne orgány nevyužívajú výsledky činnosti komisie. Pri skúmaní výsledkov rozhodovacej činnosti všeobecných súdov sme identifikovali tri rôzne smery využitia záverov komisie súdmi.

Súdy výnimočne siahajú k **prevzatiu skutkových záverov** Komisie.[6] Takýto postup je nesprávny, jednak preto, lebo na postup komisie postup sa nevzťahuje ani len správny poriadok (§ 27 zákona o ochrane spotrebiteľa) so svojimi zárukami a riadneho procesu dokazovania, a navyše komisia nie je oprávnená vykonávať dokazovanie nad rámec požiadavky o predloženie zmluvných dokumentov a ich vyhodnotenia (vzhľadom na ústavou uložené obmedzenie orgánov konať iba to, k čomu majú zákonom danú právomoc). Možnosť komisie preskúmať a ustáliť skutkový stav (nad rámec zistenia obsahu predložených listín) je preto obmedzená.

---

[6] Rozsudok Okresného súdu Košice I, sp. zn. 39C/448/2009 z 4. júna 2013: „*V tomto smere obdobne aj Komisia na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách a nekalých obchodných praktík predávajúcich pri Ministerstve spravodlivosti SR pri hodnotení praktík predaja obdobného typu, ako realizuje žalobca konštatovala, že „na obchodných predajných akciách dodávateľa nie sú spotrebiteľom prezentované všetky relevantné informácie o ponúkaných výrobkov, ich vlastnostiach, spôsobe správneho použitia, a rovnako spotrebiteľom nie sú prezentované všetky relevantné podmienky právneho vzťahu, ktorý môže na základe podpisu spotrebiteľskej zmluvy vzniknúť medzi dodávateľom a spotrebiteľom. Naproti tomu dodávateľ spotrebiteľom prezentuje v prevažujúcej miere iba výhody, prínosy a pozitíva, ktoré im vyplynú z používania ním ponúkaných produktov. Dodávateľ na predajných akciách hromadne prezentuje prevažujúce výhody ich nákupu, ponúka bonusy spojené s nákupom a prezentuje prínosy, ktoré im ponúkané produkty prinesú a súčasne ich neupozorní na ich práva, relevantné vlastnosti ponúkaných produktov a neobjasní podmienky právneho vzťahu, ktorý môže na základe podpisu spotrebiteľskej zmluvy vzniknúť medzi dodávateľom a spotrebiteľom*“ ...“.

Rovnako nesprávnym je **prevzatie záverov komisie bez odôvodnenia** (takzvaný argument „*...a basta*“), kedy všeobecný súd alebo správny orgán zjednoduší svoje rozhodovanie tak, že neprijateľnosť určitej klauzuly odôvodní názorom komisie o neprijateľnosti takejto klauzuly bez toho, aby uviedol, prečo je komisia toho názoru, resp. nie je zrejmé, či do svojho odôvodnenia prevzal aj odôvodnenie stanoviska komisie, alebo len jej záver.[7]

Ako vyplynulo už z uvedeného, metodologicky korektný spôsob využitia záverov činnosti komisie je **prevzatie jej argumentácie**,[8] ak ju súd považuje za presvedčivú. Osvojením si argumentačného základu ponúknutého komisiou všeobecným súdom sa tento stáva súčasťou právneho posúdenia veci a ako taký je predmetom inštančného prieskumu v bežnom rozsahu.

2. Zásahy orgánov verejnej správy do spotrebiteľskej zmluvy a ich korekcie

Zákon v určitých prípadoch oprávňuje orgán verejnej správy zasiahnuť do obsahu súkromnoprávnej zmluvy, a to tak, že definuje určitý obsah zmluvy, určité rozloženie práv a povinností medzi stranami, ako správny delikt. Tým sa správnemu orgánu umožní kontrolovať obsah zmluvy. V súvislosti s právom na ochranu spotrebiteľa správny orgán (Slovenská obchodná inšpekcia) výrokom svojho rozhodnutia neurčuje, že určitá zmluvná podmienka, resp. časť

---

[7] Pozri napríklad rozsudok Okresného súdu Prešov sp. zn. 29C/183/2012 z 27. marca 2013: „*V danom prípade súd poukazuje aj na záver Komisie na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách a nekalých obchodných praktikách predávajúcich zo dňa 21.1.2011 pod č. 8636/2010-110.98,113,179, kedy pod bodom 9 vo vzťahu k dohode o zrážkach zo mzdy podľa § 551 Občianskeho zákonníka konštatoval, že uvedená zmluvná podmienka spôsobuje hrubú nerovnováhu v právach a povinnostiach v neprospech spotrebiteľa a je teda v rozpore s ust. § 53 ods. 1 Občianskeho zákonníka.*“

[8] Napríklad rozhodnutia Ústredného inšpektorátu Slovenskej obchodnej inšpekcie č. SK/0215/99/2014 z 11. marca 2014, bod 5, resp. č. SK/0207/99/2014 z 24. marca 2014.

zmluvy je neplatnou, ale ukladá sankciu, ktorú odôvodňuje tým, že táto klauzula je neprijateľná (a teda aj *ex lege* neplatná). Postupuje tak v prípade, ak je v skutkovej podstate priestupku alebo iného správneho deliktu obsiahnutá aj okolnosť, že určité zmluvné dojednanie je posúdené ako neprijateľné. Sankciu preto môže orgán uložiť *iba* vtedy, ak bude zmluvnú klauzulu považovať za neprijateľnú. Nemá preto zásadnejšieho významu tvrdiť, že správny orgán neposudzuje platnosť určitej zmluvnej doložky, ale iba jej neprijateľnosť.[9] Ak by nemohol posúdiť, či spĺňa podmienky neprijateľnosti, nemohol by uložiť sankciu. *Tertium non datur*. Neplatnosť je právnym následkom neprijateľnosti.[10]

Na tomto mieste odhliadneme od možnosti priamo *určovať* obsah zmluvy rozhodnutím orgánu verejnej správy (cez rôzne licenčné konanie, regulované odvetvia a podobne) a obmedzme sa len na prípady, kedy majú správne orgány oprávnenie zasahovať a posudzovať platnosť súkromnoprávnych zmlúv najmä v rámci práva na ochranu spotrebiteľa.[11]

---

[9] Pozri napríklad rozhodnutie Ústredného inšpektorátu Slovenskej obchodnej inšpekcie č. SK/0212/99/2014 z 11. marca 2014, podľa odôvodnenia ktorého: *„Orgán dozoru tiež dodáva, že v rámci tohto rozhodnutia nerozhodoval o platnosti zmlúv, ani nevyslovoval žiadne závery o neplatnosti jednotlivých zmluvných podmienok, ale posudzoval charakter zmluvných podmienok účastníka konania z pohľadu ochrany práv spotrebiteľa a možného porušenia § 4 ods. 2 písm. b) zákona o ochrane spotrebiteľa zo strany účastníka konania,...“.*

[10] Zásadne preto nesúhlasíme s tvrdením uvedeným v rozsudku Okresného súdu Galanta sp. zn. 17C/109/2010 z 2. mája 2013: *„Súd poukazuje na to, že citovaný bod považuje za absolútne neplatný právny úkon, preto túto podmienku nie je možné vyhlásiť za neprijateľnú, keďže z dôvodu absolútnejneplatnosti ju nemožno žiadnym spôsobom napraviť a takýto právny úkon „neexistuje"a teda akneexistuje, neprihliada sa na ňu a nemôže byť ani vyhlásená za neprijateľnú.*“

[11] Správne orgány zasahujú do súkromnoprávnych zmlúv nie len v rámci ochrany spotrebiteľa pred neprijateľnými podmienkami, ale posudzujú napríklad aj súlad obsahu zmluvných dokumentov týkajúcich sa prepravných zmlúv s nariadením ES č. 261/2004, ktorým sa ustanovujú spoločné pravidlá systému náhrad a pomoci cestujúcim pri odmietnutí nástupu do lietadla, v prípade zrušenia alebo veľkého meškania letov. Pozri napríklad rozhodnutie

2.1. Vzťah medzi súdom a správnym orgánom pri ingerencii do spotrebiteľskej zmluvy

Ak nielen všeobecný súd, ale aj správny orgán môže posudzovať platnosť zmluvy, nevyhnutne musíme skúmať vzťah medzi prieskumnou činnosťou správnych orgánov a všeobecných súdov, ovplyvňovanie jednej druhou a taktiež vplyv rozhodnutí jedných na rozhodnutia druhých.

Preto je v prvom rade otázne, či tvorí **rozhodnutie správneho orgánu *res iudicata***, resp. zodpovedané prejudícium aj pre súdne konanie. Samozrejme, rozhodnutie správneho orgánu nezaväzuje všeobecný súd v prípade, ak ten koná na základe žaloby v správnom súdnictve o tomto rozhodnutí. V ostatných prípadoch nastáva situácia predvídaná v § 135 (1) OSP, podľa ktorého: „*...je súd viazaný rozhodnutím príslušných orgánov o tom, že bol spáchaný ..., priestupok alebo iný správny delikt postihnuteľný podľa osobitných predpisov, a kto ich spáchal, ...*“. Keďže porušenie práva na ochranu spotrebiteľa je správnym deliktom, tak rozhodnutie o tom, že podnikateľ porušil spotrebiteľské právo tým, že zahrnul neprijateľnú podmienku do zmluvy vedie k následkom podľa § 135 ods. 1 OSP.

Preto v prípade, ak nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie správneho orgánu, ktorým bola podnikateľovi uložená pokuta za porušenie práva spotrebiteľa použitím neprijateľnej podmienky, a následne podnikateľ uplatní nárok na základe tejto zmluvnej podmienky, bude posúdenie neprijateľnosti zmluvnej podmienky správnym orgánom zodpovedanou predbežnou otázkou aj pre následné súdne konanie. Prejudiciálny účinok bude mať rozhodnutie správneho orgánu nielen v konkrétnej veci (na základe podania konkrétneho spotrebiteľa vzťahujúceho sa ku konkrétnej spotrebiteľskej zmluve), ale nazdávame sa, že aj abstraktne, ibaže by sa

Inšpektorátu Slovenskej obchodnej inšpekcie so sídlom v Košiciach č. P/0263/08/11 z 7. októbra 2011.

rozhodnutie správneho orgánu vzťahovalo na konkrétne skutkové alebo právne okolnosti určitého prípadu (napríklad faktická nemožnosť oboznámiť sa so zmluvnými podmienkami môže závisieť od jednotlivostí prípadu, rovnako ako aj posúdenie neprimeranosti určitej kombinácie zabezpečovacích inštitútov sa v určitej skutkovej situácii môže zdať ako neprijateľná, v inej nie).

Prípadná ochrana podnikateľa ako účastníka správneho konania (osoby, ktorej bola uložená pokuta) sa má sústrediť do prieskumu v rámci správneho súdnictva (k tomu nižšie). Preto by aj z pohľadu procesnej stratégie nemal brať podnikateľ správne konanie ohľadne nekalej klauzuly a prípadný prieskum rozhodnutia správneho orgánu v rámci správneho súdnictva na ľahkú váhu.

Rovnaké závery o záväznom prejudíciu by sa mali vzťahovať aj na rozhodcovské súdy. Rozhodnutím správneho orgánu nemôžu byť rozhodcovské súdy v spotrebiteľskej veci viazané v užšom rozsahu, ako všeobecné súdy.

Avšak, vzhľadom na to, že sa spotrebiteľ môže dovolávať platnosti neprijateľnej zmluvnej podmienky, musí byť daná možnosť tak v administratívnom konaní, ako aj v následnom súdnom konaní umožniť spotrebiteľovi dovolávať sa platnosti aj takej klauzuly, ktorá bola ako neprijateľná posúdená správnym orgánom. Možnosťou spotrebiteľa – poučeného o svojich právach – dovolávať sa platnosti inak neprijateľnej zmluvnej klauzuly v konečnom dôsledku dochádza k následnému individuálnemu dojednaniu o spornej otázke.

Môže nastať taktiež situácia, kedy budú prebiehať **paralelné (súbežné) konania** pred súdom a správnym orgánom. Začatie správneho konania proti podnikateľovi nezakladá prekážku začatej veci (*lis pendens*) vo vzťahu k prípadnému súdnemu konaniu, a to ani v prípade, ak by šlo o uplatnenie si nároku, ktorý sa opiera o tú istú zmluvnú klauzulu, ktorá je predmetom posudzovania správnym orgánom. V tomto prípade totiž nenastáva kompetenčný konflikt a súd si

otázku prijateľnosti môže (a má) vždy vyriešiť aj sám (§ 109 ods. 1 písm. b) OSP). Prípadne sa môže stať, že podnikateľ podal návrh na začatie konania voči spotrebiteľovi skôr a počas konania iniciuje spotrebiteľ (alebo iná osoba) konanie pred správnym orgánom, týkajúce sa určitej zmluvnej klauzuly, ktorá je uplatnená pred súdom. Aj v tomto prípade môže súd sám posúdiť platnosť zmluvnej klauzuly a vec rozhodnúť (§ 135 ods. 2 OSP) a nemal by konanie prerušiť iba s poukazom na prebiehajúce iné konanie pred správnym orgánom (§ 109 ods. 2 písm. c) OSP). Posudzovanie platnosti súkromnoprávnych zmlúv je primárnou úlohou všeobecných súdov a tejto úlohy sa nemajú zbavovať.

Rovnaké platí aj opačne. Podľa § 40 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (ďalej len Správny poriadok), správny orgán si môže urobiť vlastný úsudok o právnej otázke, od ktorej závisí rozhodnutie vo veci, a to aj v prípade ak o nej môže rozhodovať v samostatnom konaní iný príslušný orgán, teda aj o otázke, či je určitá zmluvná klauzula neprijateľnou v zmysle § 52 a nasl. OZ.

V oboch prípadoch je ale dôležité, aby nedochádzalo k vecným rozporom. Napríklad pre prípad, že by všeobecný súd posúdil určitú klauzulu ako prijateľnú, nie je vhodné, aby na základe tých istých skutkových a právnych okolností dospel správny orgán následne k inému záveru.

Z toho vyplýva, že dôležité je prvé rozhodnutie, bez ohľadu na to, či ide o súdne alebo správne rozhodnutie. Ak by bolo prvým rozhodnutím súdne rozhodnutie o neprijateľnosti zmluvnej klauzuly, situácia by bola pre správny orgán zjednodušená v dôsledku faktického rozšírenia účinkov súdneho rozsudku v zmysle § 53a OZ.

2.2. Účinky administratívnej ingerencie do zmluvy

Rozhodnutie správneho orgánu, ktorým bola uložená pokuta za porušenie predpisov na ochranu spotrebiteľa, vrátane neprijateľných podmienok, je ako každé iné administratívne

rozhodnutie záväzné v prvom rade vo vzťahu k jeho adresátovi. Sporné je, či sa aj na správne rozhodnutie aplikuje § 53a ods. 1 OZ, podľa ktorého: „*Ak súd určil niektorú zmluvnú podmienku v spotrebiteľskej zmluve, ktorá sa uzatvára vo viacerých prípadoch, a je obvyklé, že spotrebiteľ obsah zmluvy podstatným spôsobom neovplyvňuje alebo vo všeobecných obchodných podmienkach za neplatnú z dôvodu neprijateľnosti takejto podmienky, alebo nepriznal plnenie dodávateľovi z dôvodu takejto podmienky, dodávateľ je povinný zdržať sa používania takejto podmienky alebo podmienky s rovnakým významom v zmluvách so všetkými spotrebiteľmi. Dodávateľ má rovnakú povinnosť aj vtedy, ak mu na základe takejto podmienky súd uložil vydať spotrebiteľovi bezdôvodné obohatenie, nahradiť škodu alebo zaplatiť primerané finančné zadosťučinenie*. ...“

Administratívne rozhodnutie nespĺňa podmienky § 53a OZ a preto, hoci je pre súd záväzné vo vyššie uvedenom rozsahu, nedochádza podľa nášho názoru k uloženiu hmotnoprávnej povinnosti podnikateľovi zdržať sa používania podmienky v iných právnych vzťahoch v zmysle tohto ustanovenia. Podobný odstrašujúci účinok, ako je zamýšľaný v rámci § 53a OZ, je v rámci administratívneho trestania zabezpečený inými mechanizmami (opätovnou pokutou, sprísnením sankcie a podobne). Je zaujímavé, že aj ZOS obmedzuje sprísnenie skutkovej podstaty porušenia práva na ochranu spotrebiteľa (osobitne závažné porušenie povinnosti predávajúceho) iba na prípady, kedy o povinnosti zdržať sa používania neprijateľnej klauzuly rozhodne súd výslovne, alebo v prípade podľa § 53a OZ (§ 4 ods. 10 ZOS).

Vždy sa žiada mať na pamäti, že pri posudzovaní neprijateľnosti zmluvných podmienok sa má prihliadať na osobitosti prípadu, súvislosť s inými klauzulami a predmetom plnenia a podobne. Často bude síce neprijateľnosť zmluvnej podmienky vyplývať sama o sebe, bez ohľadu na prípadné skutkové alebo faktické okolnosti, môžu ale nastať veľmi skutkovo-špecifické situácie, kedy je pochopiteľné, že bude

potrebné pristúpiť k reštriktívnemu výkladu § 53a OZ. Napríklad nie je vylúčené, že v prípade, ak dôjde k chybe tlače štandardných klauzúl, budú takéto klauzuly považované za neprijateľné v zmysle § 53 ods. 4 písmeno a) OZ (správnejšie je považovať tieto klauzuly za neinkorporované). Je pochopiteľné, že iba z tohto skutkovo – špecifického stavu nie je možné odvodzovať ich generálnu neprijateľnosť vo vzťahu k iným spotrebiteľom.

2.3. Súdna korekcia administratívnej ingerencie do spotrebiteľskej zmluvy

Základné právo na súdnu ochranu v sebe zahŕňa aj právo na súdny prieskum zákonnosti rozhodnutí orgánov verejnej správy. Aj rozhodnutia dozorných orgánov v rámci ochrany spotrebiteľa sa môžu stať predmetom súdneho preskúmavania ich zákonnosti. Sporný je však rozsah, v akom má k prieskumu dochádzať. Vyvstávajú otázky, či je rozhodnutie slovenskej obchodnej inšpekcie o pokute skúmané v tzv. plnej jurisdikcii, či je možné znovu zisťovať skutkový stav a vykonať dokazovanie podľa § 250i ods. 2 OSP.[12]

Pri preskúmavaní zákonnosti rozhodnutia správneho orgánu je otázne, aký vplyv má na rozsah preskumného oprávnenia správneho súdu obmedzenie prieskumu využitia (voľnej) správnej úvahy správnym orgánom. Podľa § 245 ods. 2 OSP: „*Pri rozhodnutí, ktoré správny orgán vydal na základe zákonom povolenej voľnej úvahy (správne uváženie), preskúmava súd iba, či také rozhodnutie nevybočilo z medzí a hľadísk ustanovených zákonom. Súd neposudzuje účelnosť a vhodnosť správneho rozhodnutia.*“ Súdy v zmysle

[12] Podľa § 250i ods. 2 OSP: „*Ak správny orgán podľa osobitného zákona rozhodol o spore alebo o inej právnej veci vyplývajúcej z občianskoprávnych, ... a obchodných vzťahov (...) alebo rozhodol o uložení sankcie, súd pri preskúmavaní tohto rozhodnutia nie je viazaný skutkovým stavom zisteným správnym orgánom. Súd môže vychádzať zo skutkových zistení správneho orgánu, opätovne vykonať dôkazy už vykonané správnym orgánom alebo vykonať dokazovanie podľa tretej časti druhej hlavy.*“

tohto ustanovenia preskúmavajú iba to, či skutkové okolnosti, z ktorých pri voľnej úvahe správny orgán vychádzal, boli zistené správnym procesným postupom, či právny následok založený rozhodnutím nie je v rozpore so zákonom a či rozhodnutie bolo z hľadiska aplikovanej právnej normy logické a úplné z hľadiska hodnotenia dôkazov.[13]

Potenciálna aplikácia obmedzenia kontroly správnej úvahy v zmysle § 245 ods. 2 OSP je relevantná v dvoch smeroch. Po prvé, vo vzťahu k neurčitým pojmom – napríklad pojmu „*značná nerovnováha*" v rámci generálnej klauzuly neprijateľnosti zmluvných klauzúl a po druhé, vo vzťahu k určeniu výšky uloženej pokuty. Niekedy sa pod správnu úvahu zaraďuje aj zásada voľného hodnotenia dôkazov. Správna úvaha v tak širokom vnímaní sa môže týkať tak skutkových okolností, ako aj právnych záverov a určeniu právnych následkov. Obmedzme sa ale na konkrétnosti.

Ukazuje sa, že v praxi správny súd opätovné preskúma, či podmienka je neprijateľná a teda uskutočňuje plný prieskum právneho posúdenia veci. Napríklad podľa jedného z odôvodnení rozsudkov krajského súdu: „*Úlohou súdu v tomto konaní bude posúdiť, či správne orgány prvého a druhého stupňa postupovali v súlade so zákonom, čo spočíva* ***v súdnom zistení či konanie, ktorého sa žalobca dopustil bolo porušením jeho zákonných povinností a či uvedené konanie žalobcu odôvodňovalo jeho rozhodnutím uložený postih, teda či bol naplnený zákonný dôvod na uloženie pokuty***."[14] Takýto postup považujeme za správny a v súlade s judikatúrou ústavného a najvyššieho súdu. Podľa ústavného súdu súvisí obmedzenie kontroly správnej úvahy s deľbou úloh a právomocí medzi súdmi a správnymi orgánmi.[15] Rovnaké

---

[13] Pozri napríklad uznesenie ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 479/2011 z 26. októbra 2011.

[14] Rozsudok Krajského súdu v Košiciach sp. zn. 6S/175/2011 z 14.2.2013. Pozri aj rozsudok tohto súdu sp. zn. 6S/21/2012 z 7.2.2013.

[15] Uznesenie ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 479/2011 z 26. októbra 2011: „*rozhodovanie o určitých otázkach je predmetom správneho uváženia a preto súdu neprislúcha, aby nad rámec vlastných právomocí vlastnou úvahou*

myšlienky je možné vystopovať aj v judikatúru najvyššieho súdu.[16] Pri posudzovaní deľby úloh a právomocí medzi správnymi orgánmi a súdmi vo vzťahu k posudzovaniu neprijateľnosti zmluvných klauzúl ale nie je možné uzavrieť, že primárnu úlohu a právomoc v danej otázke majú správne orgány. Skôr sú obe formy kontroly v podstate rovnocenné (s tým, že výsledky posúdenia správnym orgánom sú preskúmateľné súdom, nie však opačne). Okrem toho, najvyšší súd zvýrazňuje rozsah súdneho prieskumu zákonnosti správneho rozhodnutia s ohľadom na kontrolu dodržania práva na ochranu spotrebiteľa, a to aj v prípade, ak by sa jej nikto nedovolával.[17]

Obmedzený prieskum správnej úvahy sa ale vzťahuje na posúdenie primeranosti pokuty uloženej za používanie neprijateľných podmienok, ktorú súdy spravidla nespochybňujú.[18] Voľná úvaha pri rozhodovaní o výške pokuty za správny delikt je podľa názoru najvyššieho súdu myšlienkový proces, v rámci ktorého má správny orgán zvažovať závažnosť porušenia právnych predpisov vo vzťahu ku každému zisteniu protiprávneho konania, jeho následky, dobu protiprávnosti, aby uložená sankcia spĺňala nielen požiadavku

---

nahrádzal toto oprávnenie správneho orgánu, pretože by neoprávnene vstupoval do právomoci orgánu exekutívy, ktorá mu neprináleží."

16 Rozsudok najvyššieho súdu sp. zn. 6Sžhuv/1/2009 z 31. marca 2010: „*V tejto súvislosti považuje odvolací súd za potrebné zdôrazniť, že súd nemôže namiesto hodnotenia správneho orgánu postaviť hodnotenie vlastné, a rozhodnúť tak o veci samej, a to aj keby mal za to, že by sám rozhodné skutočnosti hodnotil odchylne. Tým by súd prekročil svoju právomoc.*"

17 Pozri druhú právnu vetu rozsudku najvyššieho súdu R 79/2014 (rozsudok sp. zn. 1Sžr/150/2012 z 11. júna 2013): „*Ak preskúmavané rozhodnutie správneho orgánu súvisí s otázkou práv spotrebiteľa, správny súd pri rozhodovaní o opravnom prostriedku podľa tretej hlavy piatej časti Občianskeho súdneho poriadku vždy preverí, či týmto právam bola poskytnutá náležitá ochrana podľa únijného i vnútroštátneho práva, a to aj vtedy, keď táto skutočnosť nebola výslovne namietaná žiadnym účastníkom súdneho konania.*"

18 Nie úplne jednoznačne, vo výsledku ale správne: rozsudok Krajského súdu v Košiciach sp. zn. 6S/163/2011 z 14. februára 2013.

represie, ale aj preventívny účel.[19] Ani voči tomuto postupu nemáme námietky.

Aj v tomto prípade si môžeme postaviť otázku, či sa na rozsudok, ktorým bola zamietnutá žaloba o preskúmanie zákonnosti rozhodnutia správneho orgánu **aplikuje § 53a ods. 1 OZ**. Podľa nášho názoru v prípade, ak súd pri posudzovaní zákonnosti vykonal opätovné posúdenie, či je zmluvná klauzula neprijateľná, či podnikateľ porušil svoje povinnosti vyplývajúce z práva na ochranu spotrebiteľa, vecne rozhodol o otázke, rozhodnutie o ktorej vyvoláva účinky podľa uvedeného ustanovenia. Preto sa žiada ustanovenie § 53a ods. 1 OZ aplikovať analogicky aj na prípady právoplatného rozhodnutia v správnom súdnictve. Samotný taxatívny výpočet prípadov, kedy dochádza k aplikácii § 53a ods. 1 OZ nebráni jeho analogickej aplikácie na iné situácie, ale slúži iba zvýraznenie, že zákonodarca zamýšľal rozsah prípadov, kedy dochádza k uloženiu povinnosti zdržať sa chápať široko, a navyše podčiarkuje skutočnosť, že na jeho aplikáciu nie je potrebné, aby bola neprijateľná podmienka artikulovaná vo výroku rozsudku súdu (čo nie je splnené ani v prípade, ak ide o rozhodnutie v rámci správneho súdnictva).

Výhoda kontroly neprijateľných podmienok administratívnou cestou a ich následnej kontrole súdnymi orgánmi v rámci správneho súdnictva je v jednoduchšom prístupe na najvyšší súd oproti súdnej kontrole podmienok, pri ktorej sa – dodajme, že podľa nášho skromného názoru *contra legem* – stavia najvyšší súd k prípustnosti dovolania vo veci určenia neprijateľných podmienok reštriktívne.[20] Vo všeobecnosti je totiž možné očakávať, že rozhodnutia najvyššieho súdu budú mať väčšiu presvedčovaciu schopnosť vo vzťahu

---

[19] R 22/2013 (Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Sžp/16/2011 z 30. mája 2012).

[20] Pozri uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo 302/2012 z 12. novembra 2012, ktorým najvyšší súd napriek zneniu § 238 ods. 3 OSP nepripustil dovolanie v vo vzťahu k rozhodnutiam, ktorým bola vo výroku vyslovená neplatnosť neprijateľných zmluvných klauzúl v spotrebiteľských zmluvách.

k nižším súdom, a že je u nich lepší predpoklad jednotnosti rozhodovania a taktiež vyššia miera publicity výsledkom rozhodovacej činnosti (vrátane oficiálneho spôsobu zverejnenia v Zbierke rozhodnutí a stanovísk NS).

Záver

V príspevku sme poukázali na možnosti využitia a kontroly nesúdnej ingerencie do súkromnoprávnych zmlúv všeobecnými súdmi, a to osobitne s ohľadom na ochranu spotrebiteľa. Odporúčaná forma využitia výsledkov činnosti Komisie na posudzovanie neprijateľných podmienok v spotrebiteľských zmluvách všeobecnými súdmi je prevzatie presvedčivej argumentácie. Vo vzťahu k ingerencii do spotrebiteľskej zmluvy správnym orgánom sa vychádza z toho, že aj rozhodnutie správneho orgánu môže predstavovať vyriešenú prejudiciálnu otázku v prípadnom inom súdnom konaní. Paralelne ale môže prebiehať tak konanie pred súdom, ako aj konanie pred správnym orgánom, ktorého objektom je tá istá spotrebiteľská zmluva, resp. tá istá zmluvná klauzula. Zároveň bola v príspevku postulovaná téza, že aj rozhodnutie v správnom súdnictve, v rámci ktorého materiálne dochádza k preskúmavaniu platnosti spotrebiteľskej zmluvy vyvoláva účinky podľa § 53a ods. 1 OZ.

Uložení zákazu plnění smlouvy ze strany Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

Mgr. Tereza Firichová
HVH LEGAL advokátní kancelář s.r.o.

Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZVZ**“) stanoví závazné postupy při zadávání veřejných zakázek a upravuje tak speciální kontraktační proces předcházející uzavření smluv na plnění veřejných zakázek.

ZVZ stanoví hned několik typů zadávacích řízení, mezi nimiž zadavatel volí zejména s ohledem na předpokládanou hodnotu veřejné zakázky a povahu poptávaného plnění. Zadávací řízení přitom vždy končí buď týženým výsledkem, kterým je uzavření smlouvy na plnění veřejné zakázky, nebo jeho zrušením.

Otázka zní, jaký je možný dopad těchto závazných postupů na samotný závazek založený smlouvou na plnění veřejné zakázky. Zatěžuje jejich nedodržení uzavřenou smlouvu vadou, pro kterou lze vzniklý závazek napadnout?

Dle dřívější právní úpravy, konkrétně ustanovení § 90 zákona č. 40/2004 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů, byl úkon, který svým obsahem nebo účelem odporoval předmětnému zákonu nebo jej obcházel anebo se příčil dobrým mravům, od počátku neplatný. Stejně tak postihoval nedodržení závazných postupů i zákon mu předcházející, tj. zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších přepisů. Jeho ustanovení § 70 stanovovalo, že smlouva na veřejnou zakázku uzavřená v rozporu s tímto zákonem je neplatná. Smlouva, jejímuž uzavření předcházel kontraktační proces v rozporu se stanovenými závaznými postupy, tak byla bez dalšího sankcionována absolutní neplatností.

Takové ustanovení aktuální právní úprava neobsahuje. Neplatnost smlouvy na plnění veřejné zakázky nelze dovodit

ani přes soukromoprávní úpravu z důvodu rozporu jednání se zákonem[1]. K této problematice se jednoznačně vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 30. července 2013, sp. zn. 33 Cdo 594/2012, když uvedl: *„...Nutno zdůraznit, že žádné ustanovení zákona o veřejných zakázkách nespojuje s porušením podmínek pro zadání veřejné zakázky neplatnost uzavřené smlouvy, kterou se veřejná zakázka realizuje (…) Nelze přehlédnout, že zákon č. 137/2006 Sb. reguluje v souladu s předpisy Evropských společenství oblast veřejného práva, v níž se neuplatní instituty práva soukromého, tj. např. neplatnost právního úkonu podle § 39 obč. zák. (...) aktuální právní úprava jednoznačně vyjadřuje úmysl zákonodárce nepostihovat porušení podmínek zákona o veřejných zakázkách sankcí absolutní neplatnosti ve smyslu občanskoprávních předpisů uzavřené smlouvy, ale pouze spojovat s takovým porušením odpovědnost v rovině správněprávní (uložení zákazu plnění či finanční sankce).“* S ohledem na argumentaci Nejvyššího soudu lze bezpochyby jeho závěry uvedené v tomto rozhodnutí aplikovat i za účinnosti nové právní úpravy (tj. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku).

Neplatnost smlouvy na plnění veřejné zakázky z důvodu nedodržení závazných postupů stanovených ZVZ však není zcela vyloučena ani za aktuální právní úpravy. Je totiž, dle ustanovení § 118 odst. 6 ZVZ, následkem speciálního institutu, kterým je uložení zákazu plnění smlouvy ze strany Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (dále jen „**Úřad**“).

Institut zákazu plnění smlouvy je součástí ZVZ až od novely č. 417/2009 Sb., která nabyla účinnosti ke dni 1. 1. 2010 a byla zpracována za účelem transpozice evropské směrnice.[2] Jedná se o speciální a jediný prostředek ochrany dodavatelů

---

[1] Které je nadto dle § 588 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, sankcionováno absolutní neplatností pouze v případě, že zároveň zjevně narušuje veřejný pořádek.

[2] Směrnice Evropského parlamentu a Radyč. 2007/66/ES ze dne 11. prosince 2007, kterou se mění směrnice Rady 89/665/EHS a 92/13/EHS

v případě, že zadávací řízení již bylo uzavřením smlouvy ukončeno a nelze tak zhojit jeho vady uložením nápravného opatření spočívajícím ve zrušení jen některého z úkonů zadavatele nebo zadávacího řízení jako celku. Do 1. 1. 2010 ZVZ neobsahoval obdobný institut. Úřad byl oprávněn aplikovat pouze sankční mechanismus v podobě uložení pokuty za spáchání správního deliktu, pokud již bylo zadávací řízení uzavřením smlouvy ukončeno.

Využití institutu uložení zákazu plnění smlouvy je však značně omezeno. ZVZ taxativně stanovuje podmínky, za kterých Úřad zákaz plnění smlouvy uloží, dále výjimky, za kterých jej neuloží ani při naplnění stanovených podmínek, a v poslední řadě taktéž časové omezení možnosti napadení uzavřené smlouvy.

Podmínky, za kterých Úřad uloží zákaz plnění smlouvy, jsou nastaveny relativně přísně. Jedná se pouze o tři situace, za kterých bude takové rozhodnutí vydáno. Dle ustanovení § 118 odst. 2 ZVZ Úřad svým rozhodnutím na základě návrhu podle § 114 odst. 2 ZVZ uloží zákaz plnění smlouvy uzavřené na veřejnou zakázku, pokud:

a) se zadavatel dopustí správního deliktu podle § 120 odst. 1 písm. c) ZVZ, s výjimkou případů, kdy zadavatel uveřejnil dobrovolné oznámení o záměru uzavřít smlouvu podle § 146 odst. 2 ZVZ a postupoval v souladu s § 82 odst. 1 ZVZ, § 110 odst. 6 ZVZ a § 111 odst. 5 ZVZ;

   Splnění podmínky první může nastat pouze v případě, že Úřad deklaruje spáchání správního deliktu, který spočívá v uzavření smlouvy na veřejnou zakázku bez uveřejnění oznámení o zahájení zadávacího řízení podle § 146 odst. 1 ZVZ, ačkoli bylo jeho uveřejnění podle ZVZ povinné. Tato podmínka zjevně není použitelná ve všech typech zadávacího řízení – v případě zjednodušeného podlimitního řízení, jednacího řízení bez uveřejnění a v řízení na základě rámcové smlouvy se zadávací řízení zahajuje odlišným způso-

bem, než je odeslání oznámení o zahájení zadávacího řízení k uveřejnění. Pokud tedy byly tyto typy zadávacího řízení zadavatelem zvoleny oprávněně, nelze o aplikaci této podmínky vůbec uvažovat.

Na druhou stranu tato podmínka dopadá právě na situace, kdy zadavatel zadá veřejnou zakázku v těchto typech řízení, přestože podmínky pro jejich použití objektivně naplněny nebyly. Takové pochybení je dle mého názoru zásadní zejména v případě jednacího řízení bez uveřejnění, neboť v tomto typu řízení dochází zcela legitimně k výraznému omezení hospodářské soutěže. V případě nesprávné volby zjednodušeného podlimitního řízení naopak vnímám dopad neuveřejnění oznámení o zakázce jako minimální – tento typ řízení je totiž zahajován odesláním výzvy k podání nabídky, která ač je adresována konkrétním dodavatelům, je taktéž uveřejňována na veřejně přístupných webových stránkách - profilech zadavatelů.

Aplikace této podmínky je nadto speciálně omezena - uplatní se pouze v případě, že zadavatel současně se spácháním předmětného správního deliktu buď neuveřejnil dobrovolné oznámení o zahájení zadávacího řízení nebo nedodržel zákaz uzavření smlouvy ve lhůtách stanovených ZVZ ve specifických momentech zadávacího řízení. Jedná se o zákaz uzavření smlouvy před uplynutím lhůty pro podání námitek proti rozhodnutí o výběru nejvhodnější nabídky, před uplynutím lhůty pro podání námitek podle § 110 odst. 3 až 5 ZVZ a do doby doručení rozhodnutí zadavatele o námitkách a v případě nevyhovění námitkám taktéž před uplynutím lhůty pro podání návrhu na zahájení řízení o přezkoumání úkonů zadavatele, a je-li tento návrh podán včas, ve lhůtě 45 dnů ode dne doručení námitek.

Pokud tedy zadavatel v průběhu zadávacího řízení dodrží veškeré ZVZ stanovené lhůty, ve kterých není

oprávněn smlouvu uzavřít, a nadto uveřejní oznámení o zahájení zadávacího řízení, přestože k jeho uveřejnění nebyl povinen (případně se domníval, že nebyl povinen), nelze uložit zákaz plnění smlouvy pro splnění podmínky § 118 odst. 2 písm. a) ZVZ. V takovém případě byly totiž dle mého názoru dány případnému navrhovateli dostatečné nástroje pro napadení zadávacího řízení před samotným uzavřením smlouvy a není tak účelné umožňovat napadení postupu zadavatele ještě nad jejich rámec.

b) se zadavatel dopustí správního deliktu podle § 120 odst. 1 písm. a) ZVZ a současně správního deliktu podle § 120 odst. 1 písm. d) ZVZ;

Splnění podmínky druhé může nastat pouze v případě, že Úřad deklaruje spáchání správního deliktu, který spočívá v nedodržení postupu stanoveného ZVZ pro zadání veřejné zakázky, přičemž tím došlo nebo mohlo dojít k podstatnému ovlivnění výběru nejvhodnější nabídky, a zároveň došlo k uzavření smlouvy na veřejnou zakázku. Jedná se o základní správní delikt zadavatele. Jeho spáchání však na aplikaci podmínky pro uložení zákazu plnění smlouvy samo o sobě nestačí.

Současně totiž musí dojít taktéž ke spáchání správního deliktu, který spočívá v uzavření smlouvy v rozporu v rozporu s § 82 odst. 1 ZVZ, § 110 odst. 6 ZVZ nebo § 111 odst. 5 ZVZ anebo v rozporu s předběžným opatřením dle § 117 odst. 1 ZVZ. Jedná se tedy opět o nedodržení zákazu uzavření smlouvy ve lhůtách stanovených ZVZ ve specifických momentech zadávacího řízení (viz. výše) a dále nedodržení zákazu uzavření smlouvy stanoveném předběžným opatřením Úřadu.

Opětovně se domnívám, že pokud by nedošlo současně ke spáchání správního deliktu dle podle § 120 odst. 1 písm. d) ZVZ, byly dány případnému navrhovateli dostatečné nástroje pro napadení zadávacího

řízení před samotným uzavřením smlouvy a není tak účelné umožňovat napadení postupu zadavatele ještě nad jejich rámec.

c) nebo se zadavatel dopustí správního deliktu podle § 120 odst. 1 písm. a) ZVZ a současně postupuje podle § 82 odst. 3 ZVZ.

Jedná se pouze o alternativu druhé podmínky, která dopadá na případy, ve kterých zadavatel není povinen dodržet zákonný zákaz uzavření smlouvy ve lhůtách stanovených ZVZ ve specifických momentech zadávacího řízení (viz. výše). Tyto případy jsou upraveny ustanovením § 82 odst. 3 ZVZ a spočívají v zadávání veřejných zakázek v dynamickém nákupním systému, na základě rámcové smlouvy veřejným zadavatelem nebo na základě rámcové smlouvy v oblasti obrany nebo bezpečnosti.

Domnívám se, že aplikace třetí podmínky je podmíněna skutečností, že zadavatel reálně využije možnosti uzavření smlouvy v předmětných lhůtách. Pokud by zadavatel dobrovolně předmětné lhůty dodržel, aplikace třetí podmínky zřejmě není možná, neboť by tímto svým postupem ponechal případnému navrhovateli nástroje pro napadení zadávacího řízení před samotným uzavřením smlouvy. Tento výklad dle mého názoru odpovídá účelu a smyslu stanovené podmínky, jakož i jeho gramatickému výkladu tohoto ustanovení „...současně *postupuje* podle § 82 odst. 3 ZVZ“.

Z dikce nastavení podmínek § 114 odst. 2 ZVZ neplyne oprávnění Úřadu uložit zákaz plnění smlouvy, nýbrž jeho povinnost. Na první pohled se tak může zdát, že při naplnění jedné ze stanovených podmínek je zcela vyloučeno správní uvážení Úřadu. Prostor pro správní uvážení Úřadu však vyplývá z výjimky z těchto podmínek stanovené.

Jsou totiž definovány dvě základní výjimky. Dle ustanovení § 118 odst. 3 ZVZ Úřad neuloží zákaz plnění smlouvy podle odstavce 2, pokud shledá, že důvody hodné zvláštního zřetele, spojené s veřejným zájmem, vyžadují pokračování plnění smlouvy. Ekonomický zájem na plnění smlouvy může být považován za takový důvod pouze za výjimečných okolností, kdy by přerušení plnění smlouvy vedlo k nepřiměřeným důsledkům. Ekonomické zájmy přímo spojené s dotčenou zakázkou, zejména náklady vyplývající z prodlení při plnění zakázky, náklady spojené se zahájením nového zadávacího řízení, náklady spojené se změnou subjektu plnícího zakázku a náklady spojené s právními povinnostmi vyplývajícími ze zákazu plnění smlouvy, nepředstavují důvody hodné zvláštního zřetele vyžadující pokračování plnění smlouvy.

Dále, dle ustanovení § 118 odst. 4 ZVZ Úřad neuloží zákaz plnění smlouvy, pokud by důsledky tohoto zákazu závažným způsobem ohrozily existenci širšího obranného nebo bezpečnostního programu, který má zásadní význam z hlediska bezpečnostních zájmů České republiky.

S ohledem na použití neurčitého pojmu *důvod hodný zvláštního zřetele* vnímám právě přes stanovenou výjimku vymezení diskreční pravomoci Úřadu při rozhodování o návrhu na uložení zákazu plnění smlouvy. V odůvodněných případech, se zohledněním konkrétních okolností případu, tak existuje možnost nevydání rozhodnutí o uložení zákazu plnění smlouvy i přes naplnění jedné ze stanovených podmínek pro jeho uložení. Limity správního uvážení v souvislosti s ekonomickým zájmem na plnění smlouvy jsou pak stanoveny přímo v daném ustanovení.

Vedle výše definovaných výjimek nelze opomíjet taktéž třetí způsob omezení aplikace institutu zákazu plnění smlouvy, a tím je omezení časové. Uložit zákaz plnění smlouvy je Úřad oprávněn pouze na základě návrhu. Dle ustanovení § 114 odst. 4 ZVZ musí být návrh na uložení zákazu plnění smlouvy doručen Úřadu do 30 kalendářních dnů ode dne, kdy zadavatel uveřejnil oznámení o uzavření smlouvy způ-

sobem podle § 147 ZVZ s uvedením důvodu pro zadání veřejné zakázky bez uveřejnění oznámení zadávacího řízení, nejpozději však do 6 měsíců od uzavření této smlouvy.

V souladu s důvodovou zprávou bylo časové omezení stanoveno za účelem právní jistoty smluvních stran smlouvy na plnění veřejné zakázky. Jakkoli lze s nutností zabezpečení právní jistoty smluvních stran souhlasit, je nutné upozornit na skutečnost, že pokud zadavatel nesplní svou povinnost odeslat do 15 dní od uzavření smlouvy oznámení o uzavření smlouvy do Věstníku veřejných zakázek, případně taktéž Úředního věstníku EU, a zároveň nesplní svou povinnost uveřejnit smlouvu na plnění veřejné zakázky na profilu zadavatele do 15 dní od jejího uzavření, není informace o uzavření smlouvy jakkoli veřejně přístupná. I z tohoto důvodu by měl být dle mého názoru řádně zabezpečen dohled nad plněním uveřejňovacích povinností a sankcionování spáchání správního deliktu, který spočívá v jejich nesplnění dle § 120 odst. 1 písm. b) ZVZ.[3]

Vzhledem k výše uvedeném podmínkám, výjimkám a časovým omezením spojeným s institutem uložení zákazu plnění smlouvy s následkem neplatnosti předmětného právního jednání, lze dle mého názoru uzavřít, že i úprava ZVZ, stejně jako právní úprava soukromoprávní, tenduje spíše k

[3] Nesplnění těchto uveřejňovacích povinností by pak bylo samostatným tématem k analýze, a to zejména se zohledněním institutu zákazu dělení veřejných zakázek. Povinnost odeslání oznámení o zadání veřejné zakázky se totiž neuplatí pro veřejné zakázky malého rozsahu (pokud nejsou zadavatelem dobrovolně zadávány v některém z typů zadávacího řízení dle ZVZ). Povinnost uveřejnění smlouvy na profilu zadavatele se pak uplatní na smlouvy uzavřené na plnění veřejné zakázky malého rozsahu pouze pokud jejich cena přesáhne 500 000 Kč bez DPH. Pokud tedy zadavatel, ač třeba neúmyslně, v rozporu s § 13 odst. 3 ZVZ rozdělí poptávaný předmět plnění, přestože byl dle ZVZ povinen poptávat jej společně, neboť jeho rozdělením došlo ke snížení předpokládané hodnoty pod finanční limity stanovené v ZVZ, lze dovodit porušení závazných postupů stanovených ZVZ, a tedy i deklarovat spáchání správních deliktů zadavatele v souvislosti s veřejnými zakázkami, které zadavatel nesprávně označuje a zadává jako veřejné zakázky malého rozsahu.

platnosti než neplatnosti právních jednání. Jak se tato skutečnost projevuje v praxi?

Dle veřejně dostupných informací[4] existuje od roku 2010 pouze jedno pravomocné rozhodnutí Úřadu, kterým bylo zakázáno plnění smlouvy.

Jedná se o rozhodnutí ze dne 18. 4. 2011, čj. ÚOHS-S448/2010/VZ-3396/2011/540/Vku, které nabylo právní moci dne 14. 9. 2011[5]. V tomto rozhodnutí Úřad deklaroval, že se zadavatel dopustil správního deliktu podle § 120 odst. 1 písm. a) ZVZ, neboť veřejnou zakázku zadal v jednacím řízení bez uveřejnění, aniž by k tomu byly splněny podmínky stanovené v ust. § 23 ZVZ, přičemž tento postup zadavatele mohl podstatně ovlivnit výběr nejvhodnější nabídky. Současně se tak dopustil správního deliktu podle § 120 odst. 1 písm. c) ZVZ tím, že uzavřel smlouvu na veřejnou zakázku bez uveřejnění oznámení o zahájení zadávacího řízení podle ust. § 146 odst. 1 ZVZ, ačkoli byl podle ZVZ povinen toto oznámení uveřejnit. Ze strany zadavatele tak došlo k nesprávné volbě konkrétního typu zadávacího řízení s následkem protizákonného omezení hospodářské soutěže.

V rámci tohoto rozhodnutí upozorňuji hned na dvě skutečnosti. V souvislosti s uveřejněním dobrovolného oznámení o záměru uzavřít smlouvu podle § 146 odst. 2 ZVZ,Úřad konstatoval, že je třeba vždy zkoumat, zda oznámení bylo v daném konkrétním případě skutečně řádně uveřejněno, tedy zda zejména po obsahové stránce naplňuje účel tohoto institutu. V daném případě zadavatel uveřejnil oznámení o záměru uzavřít smlouvu, nicméně dle Úřadu jeho obsah neodpovídal předmětu následně uzavřené rámcové smlouvy. S ohledem na tuto skutečnost Úřad uzavřel, že v daném případě zadavatelem zveřejněné oznámení nelze považovat za dobrovolné oznámení o záměru uzavřít smlouvu podle

[4] Vyhledávání ve Sbírce rozhodnutí Úřadu veřejně přístupné na webové adrese http://www.uohs.cz/cs/verejne-zakazky/sbirky-rozhodnuti.html.

[5] Veřejně přístupné na webové adrese http://www.uohs.cz/cs/verejne-zakazky/sbirky-rozhodnuti/detail-9092.html.

ust. § 146 odst. 2 ZVZ, které by spolu s postupem v souladu s ust. § 82 odst. 1 ZVZ, ust. § 110 odst. 6 ZVZ a ust. § 111 odst. 5 ZVZ způsobilo nemožnost uložení zákazu plnění smlouvy.

Dále, Úřad uložil zadavateli zákaz plnění smlouvy s účinností až od 5 měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí. Stanovenou lhůtu považoval Úřad s ohledem na konkrétní okolnosti případu za dobu potřebnou k tomu, aby si zadavatel zajistil čerpání předmětného plnění jiným způsobem než na základě předmětné rámcové smlouvy. Jak uvedl Úřad, tímto jiným způsobem je pak zejména zadání veřejné zakázky v souladu se ZVZ.

Otázkou zůstává, čím může být absence tohoto typu rozhodnutí Úřadu zapříčiněna. Dle mého názoru to může být vedle stanovených podmínek, výjimek a časového omezení taktéž samotnou neúčelností podání takového návrhu z časového hlediska. Z podstaty tohoto institutu je zřejmé, že má smysl zejména u dlouhodobých kontraktů a rámcových smluv, nikoli jednorázového plnění s dobou pro splnění v řádech dnů či pouze několika týdnů, neboť zákaz plnění smlouvy lze z logiky věci uložit pouze před splněním závazku. Správní řízení zahájené na základě návrhu na uložení zákazu plnění smlouvy pak musí být Úřadem zastaveno, pokud před vydáním rozhodnutí dojde k zániku závazku jeho splněním, neboť se takový návrh stane zjevně bezpředmětným.[6]

O návrhu na uložení zákazu plnění smlouvy by tak měl Úřad rozhodovat v co nejkratším možném termínu. Zvlášť vezmeme-li v potaz, že zákaz plnění smlouvy může být uložen s odloženou účinností. Reálná praxe je však jiná. Rozhodnutí Úřadu jsou obecně vydávána v řádech měsíců, a

[6] Tak se stalo např. v případě rozhodnutí Úřadu ze dne 12. července 2012, č.j. ÚOHS-S243/2012/VZ-12448/2012/530/KSt, veřejně dostupné na webové adrese http://www.uohs.cz/cs/verejne-zakazky/sbirky-rozhodnuti/detail-9769.html.

pokud dojde k podání opravného prostředku, může se správní řízení protáhnout i na více než rok.

Institutu zákazu plnění smlouvy se tedy bude zřejmě využívat pouze výjimečně. Přestože lze s ohledem na tuto skutečnost pochybovat o účelnosti samotné existence tohoto speciálního institutu, domnívám se, že přísné nastavení podmínek jeho využití je odůvodněno. Ingerence správních orgánů do smluvních vztahů by totiž dle mého názoru měla být zcela minimální, to zvlášť za situace, kdy je podmíněna spácháním správního deliktu jednou ze smluvních stran. Nelze totiž opomíjet, že uložením zákazu plnění smlouvy je sankcionován i dodavatel, přestože ten za správnost postupu svého smluvního partnera před uzavřením smlouvy vůbec neodpovídá.

K tzv. jinému právnímu posouzení věci při popírání vykonatelných pohledávek v insolvenčním řízení

Mgr. Monika Gazdová
Právnická fakulta Masarykovy Univerzity, Brno

1. Úvod

Insolvenční řízení, jehož předmětem je úpadek dlužníka a uspokojení jeho věřitelů, sestává z několika fází. Významnou část představuje proces přihlašování věřitelů a přezkoumání jejich pohledávek insolvenčním správcem. Do insolvenčního řízení se přihlašují nejen věřitelé, o jejichž pohledávkách dosud nebylo rozhodnuto, nýbrž i věřitelé, jejichž pohledávky byly uplatněny u soudu, jakož i pohledávky vykonatelné, a to včetně těch, které jsou exekučně vymáhány (§ 173 InsZ).[1]Na přezkumném jednání jsou přezkoumány všechny přihlášky pohledávek, které insolvenční správce zařadil na seznam přihlášených pohledávek (§ 191, odst. 1 InsZ), a to včetně pohledávek vykonatelných. Příspěvek se věnuje rozboru ustanovení § 199, odst. 2 insolvenčního zákona, které umožňuje popření přihlášené pohledávky podložené veřejnou listinou, a jeho výkladu v aktuální rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ČR a vrchních soudů.

2. Popěrný úkon

Popěrný úkon může být učiněn co do pravosti, výše nebo pořadí. Popěrný úkon je učiněn co do pravosti, pokud pohledávka nevznikla, zcela zanikla nebo se promlčela; co do výše v případě, že dlužníkův závazek je nižší než přihlášená pohledávka nebo co do pořadí, pokud pohledávka má méně

[1] Z. č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), dále také jako „InsZ".

výhodné pořadí, než je uvedeno na přihlášce pohledávky nebo je popíráno právo na uspokojení ze zajištění.[2]

Popěrný úkon nemůže učinit každý účastník insolvenčního řízení ve stejném rozsahu; částečně je okruh oprávněných osob závislý na způsobu řešení úpadku dlužníka. Nezávisle na způsobu řešení úpadku může přihlášenou pohledávku popřít insolvenční správce a přihlášený věřitel. Dlužníkovo omezení je dáno ustanoveními § 192, odst. 3, § 336, odst. 3 a § 410, odst. 3 insolvenčního zákona. Popěrný úkon přihlášeného věřitele je limitován ustanovením § 200 InsZ.[3]

Pokud je vykonatelná pohledávka popřena insolvenčním správcem, musí dle § 199, odst. 1 InsZ ve lhůtě 30 dnů od přezkumného jednání podat proti přihlášenému věřiteli žalobu, přičemž se jedná o lhůtu hmotněprávní. V případě, že insolvenční správce popřel vykonatelnou pohledávku na přezkumném jednání, nicméně žalobu proti přihlášenému věřiteli ve stanovené lhůtě nepodal, je pohledávka dle § 201, odst. 2 InsZ zjištěna. Insolvenční správce je při popření vykonatelné pohledávky vázán popěrnými důvody, které uvedl na přezkumném jednání (§ 199, odst. 3 InsZ). Po skončení přezkumného jednání nemůže již důvody, pro které popřel vykonatelnou pohledávku, rozšiřovat.

O vykonatelnou pohledávku se jedná, pokud je pohledávka prokázána veřejnou listinou (§ 177 InsZ, věta druhá)[4]. Insolvenční zákon v rámci postupu při učinění popěrného úkonu rozlišuje dvě skupiny vykonatelných pohledávek. První tvoří pohledávky, které jsou přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu (soudu nebo jiného orgánu, jako např. správce daně); druhá skupina představuje

---

2 K tomu viz §§ 193 – 195 insolvenčního zákona.

3 Nadále se budu v příspěvku zabývat pouze popřením učiněným insolvenčním správcem.

4 Pojem veřejná listina je upraven v § 567 z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník jako „*listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon; to neplatí, pokud trpí takovými vadami, že se na ni hledí, jako by veřejnou listinou nebyla*“.

ostatní vykonatelné pohledávky (např. notářský zápis nebo exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti).

Pro popěrné úkony popírající pohledávky ze skupiny vykonatelných pohledávek přiznaných pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu insolvenční zákon v ust. § 199, odst. 2 InsZ stanovuje další podmínku – jako důvod popření mohou být uplatněny pouze skutečnosti, které nebyly uplatněny dlužníkem v řízení, které předcházelo vydání rozhodnutí; důvodem popření však nemůže být jiné právní posouzení.

V případě popření pohledávky ze skupiny ostatních vykonatelných pohledávek musí insolvenční správce taktéž podat ve stanovené lhůtě žalobu, nicméně není limitován ustanovením § 199, odst. 2 InsZ.

3. Účel § 199, odst. 2 InsZ

Důvody pro zakotvení možnosti učinit popěrný úkon i vůči pohledávce, o které bylo již jednou pravomocně rozhodnuto, lze nalézt v důvodové zprávě insolvenčního zákona. Ta uvádí, že rozhodnutí, na jehož podkladě se stane pohledávka vykonatelnou, může být přijato, aniž by mu předcházelo jakékoli důkazní řízení opodstatňující závěr o existenci a správnosti výše této pohledávky (může jít např. o platební rozkaz, o rozsudek pro zmeškání nebo o rozsudek pro uznání). To je důvod pro zachování práva popřít i takovou pohledávku. Vykonatelná pohledávka může také vzniknout (i účelově být „vyrobena“), aniž by proběhlo jakékoli (soudní či jiné) řízení (např. prostřednictvím notářského nebo exekutorského zápisu se svolením k vykonatelnosti), které by vyústilo v rozhodnutí o této pohledávce.[5] Současně se v důvodové zprávě uvádí, že pokud se nejedná o shora popsané případy, lze mít vysokou míru jistoty o opodstatněnosti vy-

[5] Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku č. 1120: Vládní návrh zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Praha : Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 4. volební období (2002 - 2006), 2005. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=1120&CT1=0>.

konatelné pohledávky uplatněné přihláškou. Důvodová zpráva o nemožnosti popření z důvodu jiného právního posouzení vychází ze skutečnosti, že chyb v právním posouzení věci se nelze nikdy beze zbytku vyvarovat.[6]Smyslem ustanovení je umožnit insolvenčnímu správci namítat proti vykonatelné pohledávce vše, čím se dlužník dříve nebránil a čím se příslušný orgán ve svém rozhodnutí ani nezabýval (s výjimkou právního posouzení věci).[7]

Možnost popření vykonatelné pohledávky v podstatě slouží ku prospěchu přihlášeným věřitelům dlužníka, a to v souladu s účelem a zásadami insolvenčního řízení (zejm. zásada zákazu nedovoleného zvýhodnění či nespravedlivého poškození účastníků insolvenčního řízení obsažená v ust. § 5 InsZ). V případech, kdy pohledávka vznikla účelově ve spolupráci s dlužníkem, nebo v situacích, kdy v řízení o pohledávce dlužník nedbale hájil svá práva (nebo je nehájil vůbec) by bylo uspokojení věřitele s touto pohledávkou k tíži všech ostatních přihlášených věřitelů.[8]

Co se týče možné námitky překážky věci rozsouzené, uzavírá se, že není důvodná, neboť její uplatnění by bylo v rozporu s výše nastíněným smyslem úpravy přezkoumávání pohledávek v insolvenčním řízení.[9]

---

6 Ibidem.

7 MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční zákon: s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 343.

8 Shodně viz Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 29 ICdo 31/2013 (KSHK 42 INS 15779/2011).

9 Ibidem. Dále se uvádí: „*Argumentace (údajnou) konkurencí titulů (tím, že vedle sebe budou stát pravomocné zamítavé soudní rozhodnutí v tomto incidenčním sporu a pravomocný rozhodčí nález) je zjevně nepřiléhavá. Na tom, že vzájemný vztah věřitele a dlužníka je v mimoinsolvenčních poměrech rozřešen pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu (jež mezi nimi nebo jejich právními nástupci nadále vytváří překážku věci pravomocně rozsouzené), se výsledkem incidenčního sporu o popřené vykonatelné pohledávce ničeho nemění. Ve shodě s ustanovením § 201 odst. 4 insolvenčního zákona (v rozhodném znění) však jsou rozhodnutí insolvenčního soudu o pravosti, výši nebo pořadí pohledávek účinná vůči všem procesním subjektům uvnitř insolvenčního řízení (v jeho průběhu).*“

4. Jiné právní posouzení

Gramatickým výkladem ustanovení § 199, odst. InsZ lze dojít k závěru, že pokud není v odůvodnění veřejné listiny vydané příslušným orgánem právní posouzení uvedeno vůbec, lze namítat v popěrném důvodu i právní posouzení věci. Tomuto pojetí by mohla nasvědčovat i důvodová zpráva k insolvenčnímu zákonu (viz bod III. příspěvku). Tento výklad byl však Nejvyšším soudem České republiky odmítnut. Nejvyšší soud judikoval, že v případě, kdy v odůvodnění rozhodnutí příslušného orgánu není uvedeno právní posouzení, neznamená to, že právní posouzení neproběhlo.

V rozhodnutí ze dne 18. 7. 2013, které bylo zařazeno do sbírky pod číslem 106/2013, Nejvyšší soud České republiky uvedl „Právní posouzení věci není vyloučeno jako důvod popření pravosti nebo výše přihlášené vykonatelné pohledávky, jestliže z pravomocného rozhodnutí příslušného orgánu, jímž byla pohledávka přiznána, žádné právní posouzení věci neplyne. (...) U rozsudků pro uznání a pro zmeškání se právní posouzení věci (v rovině zkoumání předpokladů, za nichž mohla být taková rozhodnutí vydána) promítá v předem definovaném a zákonem omezeném typu odůvodnění (§ 157 odst. 3 o. s. ř.). U platebního rozkazu včetně elektronického platebního rozkazu a u směnečného nebo šekového platebního rozkazu se právní posouzení věci (v rovině zkoumání předpokladů, za nichž mohla být taková rozhodnutí vydána) projevuje v tom, že soud taková rozhodnutí (jež neobsahují žádné odůvodnění) vydal.“[10]

Citované rozhodnutí následoval rozsudek ze dne 31. 7. 2013, ve kterém Nejvyšší soud vztáhl závěry uvedeného rozhodnutí i na rozhodčí nález: „Režim přezkoumání vykonatelné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím „příslušného orgánu“ se i podle judikatury Nejvyššího soudu uplatní i pro vykonatelnou pohledávku přiznanou pra-

[10] Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 7. 2013, sp. zn. 29 ICdo 7/2013, R 106/2013 (KSPL 56 INS 23224/2011).

vomocným rozhodčím nálezem rozhodce nebo rozhodčího soudu."[11]

Závěry obou rozhodnutí byly dále cizelovány v Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2013: „Také v případě, kdy soud rozhoduje o tom, zda vydá rozsudek pro uznání, tedy jestliže žalovaný nárok nebo základ nároku proti němu žalobou uplatněný uznal (§ 153a odst. 1 o. s. ř.), nebo nastala-li fikce uznání nároku žalovaným (§ 153a odst. 3, § 114b odst. 5 o. s. ř. o. s. ř.), provádí právní posouzení věci. () Jakkoli ustanovení § 157 odst. 3 o. s. ř. omezuje odůvodnění rozsudku pro uznání pouze na vymezení předmětu řízení (se zjevným záměrem odlišit takto rozsouzenou věc od jiných věcí týchž účastníků) a na stručné vyložení důvodů, pro které soud rozhodl rozsudkem pro uznání, i při takto strukturovaném odůvodnění je závěr o splnění předpokladů pro vydání rozsudku pro uznání (ať již v textu takového odůvodnění formulovaný výslovně nebo prostřednictvím poukazu na příslušná ustanovení občanského soudního řádu dovolující soudu rozhodnout podle uznání) současně závěrem, jímž soud navenek dává najevo, že nenalezl překážky, jež mu brání rozhodnout o věci podle uznání. Vedle prakticky totožné úpravy pro rozsudek pro zmeškání (srov. § 153b odst. 3 o. s. ř. a § 157 odst. 3 o. s. ř.) lze ve stejném duchu poukázat též na platební rozkaz (§ 172 o. s. ř.), včetně elektronického platebního rozkazu (§ 174a o. s. ř.) a na směnečný (šekový) platební rozkaz (§ 175 o. s. ř.). Tato rozhodnutí mají poté, co nabudou právní moci, účinky pravomocného rozsudku (§ 174 odst. 1, § 175 odst. 3 věta první o. s. ř.) a neodůvodňují se vůbec. Přitom ovšem skutečnost, že byla vydána, osvědčuje, že soud zkoumal (s pozitivním výsledkem) předpoklady, za nichž vydána být mohla, tedy především, že (u platebního rozkazu a elektronického platebního rozkazu) uplatněné právo vyplývá ze skutečností uvedených žalobcem (§ 172 odst. 1 věta první o. s. ř.), nebo

[11] Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 7. 2013, sp. zn. 29 ICdo392/2011 (KSPL 27 INS 4239/2008).

že (u směnečného /šekového/ platebního rozkazu) žalobce předložil v prvopisu směnku nebo šek, o jejichž pravosti není důvodu pochybovat, a další listiny nutné k uplatnění práva (§ 175 odst. 1 věta první o. s. ř.).“[12]Se stejným odůvodněním rozhodují ve skutkově obdobných případech i vrchní soudy.[13]

5. K popření vykonatelné pohledávky přiznané rozhodčím nálezem vydaným na základě neplatné rozhodčí doložky

S otázkou jiného právního posouzení věci taktéž souvisí případné posouzení otázky neplatnosti rozhodčí doložky, na jejímž základě došlo k přiznání pohledávky rozhodčím nálezem.[14]Vrchní soud v Olomouci konstantně zastával názor, že „Posouzení platnosti či neplatnosti rozhodčí smlouvy je právní kvalifikací, proto je popření vykonatelné pohledávky z důvodu neplatnosti rozhodčí smlouvy nepřijatelným důvodem popření.“[15] Naopak Vrchní soud v Praze dospěl k závěru, že vzhledem ke skutečnosti, že v insolvenčním zákoně není právní úprava odpovídající ustanovení § 35 zákona č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, je nutno v incidenčním řízení s ohledem na jeho zásady připustit námitku neplatnosti rozhodčí smlouvy, byť nebyla podána žaloba o zrušení rozhodčího nálezu.[16]

---

[12] Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 29 ICdo 31/2013 (KSHK 42 INS 15779/2011).

[13] Například Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 9. 2013, sp. zn. 103 VSPH 113/2014 (KSUL 79 INS 19940/2011) a Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 2. 2014, sp. zn. 102 VSPH 416/2014 (KSUL 44 INS 21308/2012).

[14] Samotné důvody pro neplatnost rozhodčí doložky ve spotřebitelských věcech by vydaly na další samostatný příspěvek, a proto se jimi z úsporných důvodů nezabývám.

[15] Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. 2. 2012, sp. zn. 12 VSOL 35/2011 (KSOS 36 INS 11470/2010).

[16] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 6. 2014, sp. zn. 104 VSPH 133/2014 (KSPA 44 INS 20105/2011). Obdobně také Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 8. 2014, sp. zn. 104 VSPH 311/2014 (KSPA 60 INS 31812/2012) a Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 1. 9. 2014, sp. zn. 104 VSPH 158/2014 (KSUL 70 INS 607/2013). Posledně uvedené rozhodnutí taktéž

Rozpor mezi vrchními soudy vyřešilo nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2014, jehož předmětem bylo dovolání proti výše citovanému rozsudku Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 12 VSOL 35/2011. Nejvyšší soud uzavřel, že v případě, kdy rozhodčí nález vydal rozhodce, jenž k tomu neměl podle zákona o rozhodčím řízení pravomoc, nejde o titul způsobilý k nařízení soudního výkonu rozhodnutí (exekuce); kdyby již byl soudní výkon rozhodnutí (exekuce) nařízen, musí být soudní výkon rozhodnutí (exekuce) v každém jeho stádiu pro nepřípustnost zastaven podle § 268 odst. 1 písm. h/ o. s. ř., jakmile soud zjistí (dodatečně) nedostatek pravomoci rozhodce, který nález vydal.[17]

Lze uzavřít, že v případě přiznané pohledávky rozhodčím nálezem vydaným na základě neplatné rozhodčí doložky, je v rámci přezkoumání pohledávky přípustná námitka neplatnosti rozhodčí smlouvy a nejedná se o jiné právní posouzení věci.

6. Závěr

Rozsah popření vykonatelné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu je limitován ustanovením § 199, odst. 2 InsZ, které stanoví, že lze namítat toliko skutečnosti, které nebyly namítnuty v daném řízení dlužníkem. Současně nelze namítat jiné právní posouzení. Skutečnost, že v rozhodnutí příslušného orgánu není v odůvodnění uvedeno právní posouzení, neznamená, že právní posouzení provedeno nebylo; naopak i v případě rozsudku pro zmeškání, rozsudku pro uznání, elektronického platebního rozkazu, platebního rozkazu, směnečného platebního rozkazu a šekového platebního rozkazu je právní

řeší otázku promlčení; k této problematice uvádí: „*Promlčecí doba přestala běžet podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku i tehdy, jestliže věřitel zahájil rozhodčí řízení o splnění svého majetkového nároku na základě neplatné (neexistující) rozhodčí doložky.*“

17 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 29 ICdo 28/2012 (KSOS 36 INS 11470/2010).

posouzení věci provedeno (neboť soud zkoumal předpoklady, za nichž může být rozhodnutí vydáno).

Na tomto místě je třeba zdůraznit, že lze docílit jiného právního posouzení v rámci incidenční žaloby o popření vykonatelné pohledávky, ale pouze na základě tvrzení odlišného skutkového tvrzení, než z jakého vycházel rozhodující orgán. „Obecně tedy platí, že (ve shodě s dikcí § 199 odst. 2 insolvenčního zákona) u přihlášené vykonatelné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu (příslušným orgánem tu může být nejen soud, ale např. též orgán veřejné správy nebo rozhodce anebo rozhodčí soud) lze uplatnit jako důvod popření její pravosti nebo výše jen skutkové námitky, konkrétně jen skutečnosti, které dlužník neuplatnil v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí. Přitom je lhostejné, zda takové skutečnosti dlužník neuplatnil vlastní vinou např. proto, že zcela rezignoval na svou procesní obranu v příslušném řízení, čímž přivodil vznik exekučního titulu založeného rozhodnutím, jež se neodůvodňuje vůbec (např. platební rozkaz nebo směnečný platební rozkaz) nebo rozhodnutím, jež se odůvodňuje jen minimálně (např. rozsudkem pro zmeškání nebo rozsudkem pro uznání). Pro úspěch takového popření bude naopak určující, zda skutečnosti, které dříve neuplatnil dlužník, jsou způsobilé změnit výsledek „sporu o pohledávku“ (právě ony jsou důvodem ve výsledku jiného právního posouzení věci).“[18]

Závěrem lze podotknout, že v rámci popření vykonatelných pohledávek by se měl insolvenční správce soustředit především na skutkové okolnosti případu a při popěrném úkonu na přezkumném jednání skutkové okolnosti vylíčit co nejpřesněji, neboť je vázán důvody svého popření, které následně není možné dle § 199, odst. 3 InsZ rozšiřovat.

[18] Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 29 ICdo 31/2013 (KSHK 42 INS 15779/2011).

Poznámky k okolnostem zakládajícím právo na obnovu jednání o smlouvě[1]

Doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.
Právnická fakulta Masarykovy Univerzity, Brno

1. Každá smlouva své smluvní strany zavazuje; změna okolností ovšem může účastníky smlouvy dostat do konstelace, ve které se plnění pro dlužníka stává až otázkou existenční. Z původně standardního, harmonického a vyváženého kontraktu se může stát vinou nepředvídatelných a neodvratitelných událostí smlouva zakládající v právech a povinnostech stran zásadní a šokující nerovnováhu. Ta může dosáhnout takové intenzity, že by – pokud by byla „sjednána" od počátku stranami, tj. právním jednáním – vedla k závěru o rozporu jednání s dobrými mravy (§ 580 OZ).

2. S účinností nového občanského zákoníku byl do českého práva zaveden obecný mechanismus zohledňující mimořádné výrazné změny okolností po uzavření smlouvy, resp. i před ní. Do té doby hrála změna poměrů pouze omezenou roli v rámci právní úpravy smlouvy o smlouvě budoucí (§ 50a ObčZ, § 292 odst. 5 ObchZ) a dále v některých speciálních případech[2]. Všeobecný adaptační mechanismus, který by byl automatickou reflexí zásadních změn vnějších podmínek po uzavření smlouvy, v českém právu ovšem chyběl.

Nic na tom nezměnila ani moderní česká judikatura. Ta totiž nenavázala na starší rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ČSR, která doložku daných okolností neaplikovala toliko na *pactum de contrahendo,* ale i na smlouvy finální (srov. např. rozhodnutí NS ČSR ze dne 15. 12. 1939, sp. zn. Rv I 612/39, ze kterého plyne mj. že „*zásada rebus sic stantibus, vytčená v § 936 obč. zák., platí i při smlouvách defini-*

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

[2] K tomu více Eliáš, K. Clausula rebus sic stantibus (Význam změny okolností pro trvání obligace ex contractu). *Obchodněprávní revue*, 2009, č. 6.

tivních, obzvláště, jde-li o opětující se do budoucna posunutá vzájemná plnění, při nichž by bez použití této zásady nastal křiklavý nepoměr mezi vzájemným plněním obou stran.“

3. Český občanský zákoník v prvé řadě vychází v § 1764 z toho, že změní-li se po uzavření smlouvy okolnosti do té míry, že se plnění podle smlouvy stane pro některou ze stran obtížnější, nemění to nic na její povinnosti splnit dluh.

V opravdu výjimečných případech se ovšem „okolnostmi postižená“ smluvní strana může domoci úpravy svého smluvního slibu dle podmínek v § 1765 OZ[3]. Nemusí jít ovšem vždy nutně o konfliktní situaci. Nečekaná „nadílka“ osudu může být spouštěčem empatie (či rozumného posouzení) druhé strany, která sama podnítí úpravu sjednaných podmínek. Rychlé a jednoznačné vyjasnění důsledků změny poměrů je v zájmu obou účastníků a tuto možnost mají strany ostatně vždy.

Adaptační mechanismus upravený v § 1765 OZ je zde pro ty případy, kdy strany samy nesjednají rovnováhu skrze změnu smlouvy, jež reflektuje změněné podmínky. Změnou poměrů totiž dochází k tak excesivnímu narušení rovnováhy mezi plněním stran[4], že je rozumné a spravedlivé příslušného dlužníka povinnosti vyplývající z daného závazku buď úplně zprostit či jeho povinnosti alespoň modifikovat.

---

[3] Inspirací českému zákonodárci byl mj. čl. 6. 2. 2 zásad UNIDROIT (Principles of International Commercial Contracts) v tomto znění: *There is hardship where the occurrence of events* fundamentally alters the equilibrium *of the contract either* because the cost of a party's performance has increased *or because* the value of the performance a party receives has diminished*, and (a) the events occur or become known to the disadvantaged party after the conclusion of the contract; (b) the events could not reasonably have been taken into account by the disadvantaged party at the time of the conclusion of the contract; (c) the events are beyond the control of the disadvantaged party; and (d) the risk of the events was not assumed by the disadvantaged party*.

[4] Nejde přitom o plnění nemožné, srov. § 2006 odst. 1 OZ: „*Plnění není nemožné, lze-li dluh splnit za ztížených podmínek, s většími náklady, s pomocí jiné osoby nebo až po určené době*“.

Ustanovení § 1765 zní takto: „Dojde-li ke změně okolností tak podstatné, že změna založí v právech a povinnostech stran zvlášť hrubý nepoměr znevýhodněním jedné z nich buď neúměrným zvýšením nákladů plnění, anebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění, má dotčená strana právo domáhat se vůči druhé straně obnovení jednání o smlouvě, prokáže-li, že změnu nemohla rozumně předpokládat ani ovlivnit a že skutečnost nastala až po uzavření smlouvy, anebo se dotčené straně stala až po uzavření smlouvy známou. Uplatnění tohoto práva neopravňuje dotčenou stranu, aby odložila plnění". Výjimka platí pro ty případy, kdy strana ve smlouvě převzala nebezpečí změny okolností[5].

4. Pokud se strany na úpravě závazku nedohodnou samy, nabízí se jako ultimativní řešení zásah soudu. Kterákoliv ze stran může v přiměřené lhůtě[6] iniciovat soudní řízení, ve kterém soud – aniž by byl vázán návrhem - může závazek ze smlouvy modifikovat či dokonce zcela zrušit.

5. Z uvedeného je patrné, že každý závazek ze smlouvy řídící se českým právem od 1. ledna 2014 imanentně obsahuje klauzuli *rebus sic stantibus*[7], výjimka platí pro odvážné smlouvy (srov. § 2757 OZ). Účastníci smlouvy jsou tedy přinuceni ke sdílení určitého druhu mimořádných rizik.

Pokud to účastníkům nevyhovuje, nabízí se jim možnost dosáhnout odlišného řešení. Ustanovení § 1765 OZ předpokládá, že právo na dodatečné jednání o smlouvě s možností soudního řešení pro případ pasivity protistrany může být pro smluvní stranu vyloučeno („převzala-li na sebe nebezpečí změny okolností")[8].

---

5 K tomu Lavrushin, K. Glosa k převzetí změny okolností, *Právní fórum* 6/2014. s. 5 an.

6 Podpůrně se má za to, že tato lhůta činí dva měsíce (srov. § 1766 odst. 2 OZ).

7 Tato řešení se navíc přiměřeně použije i pro závazky vznikající na základě jiných právních skutečností – srov. § 1723 odst. 2 OZ.

8 Nejde-li ovšem o spotřebitele, když převzetí nebezpečí změny okolností lze považovat přímo za *Paradebeispiel* nepřiměřeného smluvního ujednání ve

Paušální ujednání zde neobstojí, ve smlouvě bude nutno přesněji specifikovat, u kterých okolností dotčená strana převzala rizika změn. Za převzetí nebezpečí změny okolností samozřejmě považujeme i smluvní konstrukce s obdobným efektem, třebaže nejsou nominálně pojaty jako převzetí změny okolností a strany je tak možná ani nevnímají.

6. Z § 1765 OZ plyne, že předpokladem pro uplatnění práva na dodatečné jednání je splnění tří kumulativních předpokladů: nástup nepředvídatelné a neovlivnitelné změny okolností, vznik zvlášť hrubého nepoměru v právech a povinnostech stran a kauzální nexus mezi změnou okolností a touto nerovnováhou v postavení stran[9].

7. Změna okolností je primárním a klíčovým předpokladem pro vznik práva na renegociaci. Musí jít o takovou změnu poměrů, která má formativní vliv na hodnotu ujednaného plnění v očích účastníků. Může mít nejrůznější povahu, přírodní, technickou, právní, právně-politickou či společensko-ekonomickou[10]. Nerozhoduje přitom, zda šlo o předvídatelnou událost podléhající relativní náhodě a statistickým zákonům nahodilosti (slovy *Teilharda de Chardin* o „plánovanou náhodu“) nebo o mimořádný a neočekávatelný jev, překračující veškerou lidskou představivost.

Zákon neuvádí, ať již pozitivně či negativně, příklady těchto relevantních změn. Chybí tedy základní vodítka, kterými disponujeme např. v úpravě vyšší moci dle zákona směnečného a šekového[11], která za určitých podmínek zbavuje majitele směnky předkládat směnku nebo ji protestovat[12]. Čl. I § 54 SŠZ vymezuje vyšší moc jako „nepřekonatelnou pře-

---

smyslu § 1813 OZ. U slabší strany obecně (§ 433 OZ) to bude věcí posouzení konkrétního případu.

9 Strana, která uplatňuje právo na obnovu jednání, musí prokázat, že k narušení rovnováhy došlo právě v důsledku změny vnějších okolností.

10 Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník V*, Praha. C. H. Beck 2014, s. 225.

11 Zák. č. 191/1950 Sb., v pozdějším znění, dále jen „SŠZ“.

12 Nejde tedy o vyšší moc v tradičním pojetí jako okolnost vylučující odpovědnost za škodu.

kážku“ bránící předložení směnky nebo protestaci a exemplárně uvádí, že jde např. o zákonné ustanovení některého ze států. Podle negativního vymezení čl. I § 54 odst. 6 se naopak *„skutečnosti osobní povahy, které se týkají pouze osoby majitele nebo toho, koho majitel pověřil předložit směnku nebo učinit protest“*, nepovažují za případy vyšší moci.

Oba dva okruhy případů zmiňované v SŠZ přitom představují sporné situace, které v kontextu § 1765 OZ nemají jednoznačné řešení. Zda se za rozhodné okolnosti považují i případné zákonné překážky (např. zvláštní zdanění nějakých podnikatelských aktivit či jejich přísnější regulace), je předmětem diskusí. Paušální řešení zde není na místě, nicméně nevidím důvod, proč pod rozhodné neovlivnitelné okolnosti neřadit i zákonnou úpravu, resp. její změnu - samozřejmě v míře, kterou lze od účastníků (§ 4, resp. § 5 OZ) racionálně očekávat. Změna právních podmínek může, ale také nemusí být, očekávatelná, jednoduché řešení zde patrně nenajdeme. Jinak budeme posuzovat předem avizovaný legislativní krok, který byl součástí volebního programu očekávatelného vítěze voleb (např. plošný zákaz výherních automatů) a jinak nečekané zákonné restrikce korupcí prolezlého státu.

Stejně tak není úplně vyloučeno, že by se rozhodná změna týkala výhradně osobních poměrů smluvní strany, jakkoliv nejde o typické změny okolností ve smyslu § 1765 OZ.

8. Důležitou roli u změny okolností bude hrát temporální hledisko. Je otázkou, do jaké míry mají hrát roli okolnosti, které zde byly již před uzavřením smlouvy. Občanský zákoník zde nemá jednoznačnou a jasnou hranici, kterou je v některých právních řádech právě vznik smlouvy. Rozhodná skutečnost dle české úpravy může nastat buď po uzavření smlouvy, vyloučeno ovšem není, že k ní došlo ještě předtím. Dotčená strana pak ovšem musí prokazovat, že se jí tato

okolnost skutečně stala známou až po uzavření kontraktu[13], což bude samo o sobě velmi obtížné.

Právní úprava zde navíc nemá krýt nedostatečnou bdělost a lehkověrnosti při uzavírání smlouvy. J. Šilhán v této souvislosti případně podotýká, že vyloučeny budou takové změny okolností, o nichž strany „již při uzavření smlouvy vědět mohly a měly a bylo od nich oprávněně očekávatelné, v intencích obecných požadavků, které na ně právní řád klade[14].

Časové hledisko hraje roli i v jiné oblasti: renegociace se netýká povinností, které již před nastalou změnou okolností zanikly splněním či jiným právně relevantním způsobem. Právo na obnovu jednání o smlouvě se zaměřuje toliko na budoucí plnění a nemá sloužit k nějakému narovnání (domnělých či skutečných) minulých křivd. Nelze ovšem vyloučit, že tato „minulá plnění" zohlední soud při rozhodování o změně či zrušení závazku dle § 1766 OZ.

Soudní rozhodnutí dle § 1766 OZ působí toliko *ex nunc*; změna působí od právní moci do budoucna a nemůže se dotknout např. opětujících se dávek nebo splátek, které dospěly před právní mocí rozhodnutí soudu[15].

Občanský zákoník nevyhrazuje právo na obnovu jednání pouze těm dlužníkům, kteří dosud nejsou v prodlení. Ani prodlením tedy strana neztrácí svá práva ve smyslu § 1765 OZ. Ve většině případů ovšem dojde ke kolizi se zákazem těžit z protiprávního stavu, který daná osoba vyvolala nebo nad kterým má kontrolu (§ 6 OZ) a právo na renegociaci tak bude dlužníkovi odepřeno[16].

---

13 Nakonec to ovšem může zproblematizovat celou původní kontraktaci, neboť nelze vyloučit, že dotčená strana jednala v podstatném omylu, a za podmínek daných § 583 an. OZ se dovolá neplatnosti právního jednání.

14 Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník V*, C. H. Beck 2014, s. 227.

15 Lavický, P., Klauzule *rebus sic stantibus*, prezentace na workshopu pořádaném Právnickou fakultou v Brně dne 13. 5. 2014.

16 Obdobně Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník V*, Praha. C. H. Beck 2014, s. 227.

9. Překážka má být dále neovlivnitelná, což samozřejmě není možné vykládat striktně doslova nebo subjektivně, nýbrž v kontextu hrubého nepoměru mezi právy a povinnostmi stran. Čistě technicky, řadu povinností může dlužník splnit i po zásadní změně okolností, ovšem bude to za cenu nepřiměřeně zvýšeného úsilí, obrovských nákladů, případně neadekvátních rizik. Řešení lze najít v proporcionalitě; neovlivnitelnost je nutno vnímat z pohledu nákladů, úsilí a opatrnosti, které lze v takovém případě od dotčené smluvní strany rozumně vyžadovat.

Nahrádzanie prejavov vôle rozhodnutím súdu (niektoré konkrétne otázky a konkurz)[1]

JUDr. Branislav Pospíšil
advokát, Advokátska kancelária Pospšíl & Partners, k.s.
externý člen pedagogického zboru Justičnej akadémie Slovenskej republiky

1. Úvod

Mojím príspevkom by som rád nadviazal na príspevok prof. JUDr. Petra Vojčíka, CSc a JUDr. Janky Bajánkovej, ktorí sa venovali problematike nahradenia prejavu vôle v teórii a v súdnej judikatúre a ktorý bol publikovaný v predchádzajúcom zborníku Ingerencia súdov do súkromnoprávnych zmlúv: Zásahy súdov do kontraktačného procesu, Justičná akadémia Slovenskej republi, Pezinok 2013.

V rámci môjho príspevku by som sa samozrejme rád venoval užšie zacielenej problematike, a to konkrétne niektorým rozhodnutiam Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a Českej republiky, ako aj nahradeniu prejavu vôle v oblasti konkurzného práva.

Moja práca ma za ciel sa selektívne venovať niektorým rozhodnutiam a oblastiam, ktoré sú buď z pohľadu práva zaujímavé alebo málo preskúmané.

2. Účinky rozsudku o nahradení prejavu vôle

Rozsudok, ktorým súd nahradí prejav vôle, nahrádza takúto vôľu, čím utvorí právny úkon, ktorý nevzišiel zo slobodnej vôle účastníka právneho úkonu. V súvislosti s tým, aké sú účinky takého rozsudku, ktorý nahrádza prejav vôle, by som rád na úvod poukázal na jedno z rozhodnutí NS SR sp. zn. 2 Sžo 36/2010, resp. na niektoré závery z uvedeného rozhodnutia.

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

Ako vyplýva z uvedeného rozhodnutia:

Ad I. Rozsudok ukladajúci povinnosť uzavrieť kúpnu zmluvu nahrádza prejav vôle predávajúceho na uzavretie zmluvy, preto nie je potrebný súdny výkon takéhoto rozhodnutia, pokiaľ povinný svoju povinnosť uzavrieť kúpnu zmluvu v znení určenom výrokom rozsudku dobrovoľne splní.

Ako plynie z uvedeného, i keď petit rozsudku je formulovaný ako povinnosť uzavrieť určitú zmluvu, neznamená to, že k vzniku zmluvy sú potrebné dodatočné prejavy vôle účastníkov zmluvy s tým, že v prípade, pokiaľ by niektorý účastník takýto prejav vôle odmietol manifestovať, možno ho vynucovať iba cestou výkonu rozhodnutia. V tomto smere existuje ustálená judikatúra, ktorá priznáva takýmto petitom tú vlastnosť, že prejav vôle nahrádzajú a to momentom právoplatnosti. V tomto smere však súhlasím s autormi predchádzajúceho príspevku p. Vojčíkom a p. Bajánkovou, že pojmovo správne by mal petit rozsudku znieť fakticky, že súd nahrádza prejav vôle a nie že žalovaný je povinný uzavrieť určitú zmluvu, nakoľko takto formulovaný petit navádza k tomu, že k uzavretiu zmluvy sa vyžaduje dodatočná manifestácia prejavu vôle.[2]

---

[2] Pozri tiež rozsudok NS CR 33 Cdo 768/2011: „*Ustálená soudní praxe i odborná komentářová literatura jsou zajedno v tom, že pravomocné rozsudky ukládající prohlášení vůle nahrazují toto prohlášení a účinkem rozsudku ukládajícího prohlášení vůle je nahrazení projevu vůle žalovaného; rozsudek nahrazující prohlášení vůle smluvní strany uzavřít přesně označenou smlouvu má za následek, že dnem právní moci rozsudku je smlouva uzavřena (tímto okamžikem jsou naplněny předpoklady vedoucí ke vzniku smlouvy ve smyslu § 44 odst. 1 obč. zák.). Protože prohlášení vůle (jakožto složky právního úkonu, který směřuje ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností, jež právní předpisy s takovým projevem spojují) je takovým rozsudkem bez dalšího nahrazeno, není zapotřebí jeho výkon, neboť cíl, který žalobce v řízení sledoval, byl v okamžiku, kdy rozsudek nabyl právní moci, naplněn. Domáhat se „splnění" povinnosti prohlásit vůli výkonem takového rozsudku (včetně výkonu způsoby předpokládanými ustanoveními § 350 a § 351 o. s. ř.) je pojmově vyloučeno (srovnej např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. 20 Cdo 498/2004, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 66/2005, dále jeho rozhodnutí ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 20 Cdo 813/2004, ze dne 27. 5. 2005, sp. zn. 20 Cdo 541/2005, a ze dne 7. 6. 2012, sp.*

Ad II. Bezprostredným účinkom právoplatnosti takéhoto rozsudku je, že zmluva sa považuje za uzatvorenú dňom nadobudnutia právoplatnosti tohto rozsudku.

Ako plynie z uvedeného, otázka vzniku zmluvy je spojená s momentom právoplatnosti rozsudku, ktorý nahrádza prejavenú vôľu, t.j. týmto momentom sa zmluva považuje za uzavretú.

Ad III. Takýto účinok však môže mať iba taký právny úkon, ktorý spĺňa všetky zákonom stanovené náležitosti potrebné pre jeho platnosť. Preto aj v prípade, že návrh na vklad vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam do katastra nehnuteľností je doložený rozsudkom súdu, ktorým došlo k nahradeniu vôle príslušného účastníka konania, podľa § 161 ods. 4 OSP, správa katastra musí z úradnej moci skúmať, či obsah výroku tohto rozsudku, t. j. v danom prípade obsah kúpnej zmluvy, spĺňa všetky zákonom stanovené náležitosti potrebné pre platnosť tohto právneho úkonu.

Ako plynie z uvedeného, rozhodnutie súdu, ktorým súd nahradí určitú vôľu, nemôže zhojiť prípadne nedostatky utvorenej zmluvy, ktoré ju robia neplatnou alebo nevykonateľnou.

V danom konkrétnom prípade, súdy nahradili prejav vôle ohľadom kúpnej zmluvy, podľa ktorej žalovaný mal predať vlastnícke právo k nehnuteľnosti žalobcovi, avšak s tým, že v čase právoplatnosti takéhoto rozhodnutia, žalovaný už nebol vlastníkom predmetnej nehnuteľnosti. Rozsudok, ktorý uložil predať žalovanému nehnuteľnosť, ktorú už však nevlastní, ako ďalej vyplýva z rozhodnutia NS SR, však nie je spôsobilý privodiť zmenu vlastníckeho práva k predmetnej nehnuteľnosti a to práve z dôvodu, že žalovaný nebol v čase právoplatnosti rozhodnutia o nahradení vôle vlastníkom veci. Katastrálny úrad preto postupoval správne, ak

---

zn. 22 Cdo 3203/2012, dále Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1111 s.).“

návrh na vklad vlastníckeho práva na podklade takéhoto rozhodnutia nahrádzajúceho prejav vôle zamietol.[3]

3. Smrť povinného

Ďalšou zaujímavou otázkou, ktorá sa môže v aplikačnej praxi vyskytnúť je otázka smrti účastníka, ktorého vôľa má byť nahradená. V tejto súvislosti by som rád poukázal na

[3] Pozri tiež rozhodnutie NS CR 33 Cdo 1721/2007: *„Podstata smlouvy o uzavřeníbudoucí smlouvy (pactum de contrahendo) spočívá v tom, že si její účastníci písemně ujednají, že spolu do sjednané doby uzavřou budoucí smlouvu, na jejíchž podstatných náležitostech se musí dohodnout. Povinnému subjektu tím vznikne kontraktační povinnost; znamená to, že je zavázán přijmout návrh na uzavření budoucí smlouvy předložený druhou smluvní stranou (§ 43a, § 43c obč. zák.). Nebude-li do dohodnuté doby zamýšlená smlouva uzavřena, protože povinný subjekt nepřijme návrh na uzavření budoucí smlouvy obsahující sjednané podstatné náležitosti, může se oprávněný subjekt do jednoho roku ode dne, kdy měla být budoucí smlouva uzavřena, domáhat žalobou, aby soud svým rozhodnutím nahradil prohlášení vůle povinného subjektu (§ 161 odst. 3 o. s. ř.). Jde typově o žalobu na splnění povinnosti podle § 80 písm. b/ o. s. ř. Pravomocné rozhodnutí, jímž soud vyhoví takové žalobě, nahrazuje smluvní prohlášení povinného subjektu, který porušil převzatý smluvní závazek, a mezi subjekty vznikne budoucí smlouva. Jinými slovy řečeno, žaloba o nahrazení prohlášení vůle je právním nástrojem, který umožňuje oprávněnému subjektu uzavřít zamýšlenou smlouvu v případě, kdy povinný subjekt poruší svou kontraktační povinnost.*

Uvedené právní závěry ovšem platí pouze v případě, že práva a povinnosti ze smlouvy o smlouvě budoucí nezanikly. Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 29. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1505/97, uveřejněném v časopisu Soudní judikatura pod označením SJ 22/98 (odkaz na citovaný rozsudek se nachází rovněž v publikaciObčanský zákoník, Komentář, 8. vydání 2003, vydaný nakladatelstvím C. H. BECK, strana 252), vyslovil právní závěr, že smlouva o smlouvě budoucí je účinná jen mezi jejími účastníky. Jestliže účastník této smlouvy převede věc, jejíž zamýšlený převod je obsahem smlouvy o smlouvě budoucí, platnou smlouvou na osobu třetí, zaniknou práva a povinnosti ze smlouvy o smlouvě budoucípro nemožnost plnění (§ 575 obč. zák.) a na jejich místonastupují odpovědnostní vztahy mezi účastníky smlouvy (§ 420 a násl. obč. zák.). Smlouva o smlouvě budoucí totiž nepůsobí absolutně a její porušení jedním z účastníků nemůže mít samo o soběvliv na právní postavení třetí osoby a na platnost kupní smlouvy, kterou účastník smlouvy o smlouvě budoucí převádí nemovitosti, o než vesmlouvě o smlouvě budoucí šlo, na třetí osobu (srovnej např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2001, sp. zn. 33 Cdo 2390/2000, uveřejněné v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck /dále jen „Soubor"/ pod C 534/6, ze dne 11. 10. 2001, sp. zn. 33 Odo 538/2001, ze dne 7. 6. 2007, sp. zn. 26 Odo 1469/2005, a ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 508/2007)."

rozhodovaciu prax českých súdov, ktoré formulovali záver, že povinnosť strany uzatvoriť určitú zmluvu smrťou nezaniká, ak tomu nebráni § 579 Občianskeho zákonníka, t.j. pokiaľ plnenie nemal osobne vykonať ten, kto umrel. Ako plynie z týchto záverov, v prípade, ak napr. povinný zo zmluvy o budúcej zmluve zomrie, druhá strana sa môže domáhať nahradenie prejavu vôle i voči dedičom, t.j. právnym nástupcom povinného. Samozrejme v prípade, ak plnenie bolo svojou povahou naviazané na poručiteľa, takáto povinnosť jeho smrťou zanikne. Pozri napr. rozsudok NS ČR sp. zn. 33 Cdo 3886/2011.

4. Postúpenie práv zo zmluvy o uzatvorení budúcej zmluvy

V praxi sa ďalej otvorila otázka, či v prípade zmluvy o uzatvorení budúcej zmluvy, ktorej predmetom je záväzok v budúcnosti previesť napr. vlastnícke právo k určitému predmetu, či v prípade predaja takéhoto predmetu tretej osobe, prechádza takýto záväzok na nadobúdateľa, čiže či oprávnený zo zmluvy o uzatvorení budúcej zmluvy je oprávnený domáhať sa napr. nahradenia prejavu vôle aj voči nadobúdateľovi takéhoto predmetu.

V tomto smere súdna prax takýto prechod vylúčila s tým, že takýto záväzok (uzatvoriť zmluvu) týmto prevodom zaniká pre nemožnosť plnenia. Opačný výklad by totiž prisudzoval právnym vzťahom zo zmluvy o uzatvorení budúcej zmluvy účinky rovnajúce sa účinkom absolútnych vzťahov, ktoré však táto zmluva nevyvoláva.[4]

---

[4] *Nejvyšší soud České republiky již v rozsudku ze dne 29. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 1505/97, uveřejněném pod č. 22 v sešitě č. 3 z roku 1998 časopisu Soudní judikatura (odkaz na citovaný rozsudek se nachází rovněž v publikaci Občanský zákoník, Komentář, 7. vydání 2002, vydaný nakladatelstvím C. H. BECK, strana 242), formuloval právní závěr, že smlouva o smlouvě budoucí je účinná jen mezi jejími účastníky (§ 50a obč. zák.). Jestliže tedy účastník této smlouvy převede vlastnické právo k věci, jejíž zamýšlený převod je obsahem smlouvy o smlouvě budoucí, na osobu třetí, zaniknou práva a povinnosti ze smlouvy o smlouvě budoucí pro nemožnost plnění. K odůvodnění uvedeného právního závěru Nejvyšší soud mimo jiné uvedl, že smlouva o smlouvě budoucí působí jen*

5. Nahradeniu prejavu vôle v oblasti konkurzného práva.

5.1. Všeobecne o reštrukturalizačnom pláne

Záverom mojej práce by som sa rád podrobnejšie venoval nahradeniu prejavu vôle v oblasti konkurzného práva, čo špecificky spadá do môjho odborného zamerania. V tejto súvislosti na úvod do tejto problematiky pre lepšie pochopenie uvádzam niektoré stručné zhrnutia.

V rámci reštrukturalizácie sa schvaľuje tzv. reštrukturalizačný plán, podľa ktorého sa následne vykoná reštrukturalizácia. Plán a priori schvaľujú veritelia, pričom následne sa vyžaduje potvrdenie plánu súdom, ktorý v tejto súvislosti veľmi zjednodušene skúma, či boli splnené niektoré zákonné pravidlá, ktoré musia byť dodržané pri príprave a schvaľovaní plánu.

---

mezi účastníky smlouvy (nikolivabsolutně) a její porušení jedním z účastníků nemůže mít samo o sobě vliv na právní postavení třetí osoby. Opačný výklad by přisuzoval právním vztahům ze smlouvy o budoucí smlouvě účinky, rovnající se účinkům vztahů absolutních, které tato smlouva nevyvolává. Její porušení má právní důsledky jen mezi jejími účastníky. Pokud tedy účastník smlouvy o budoucí smlouvě převede věc, jejíž budoucí převod je obsahem smlouvy, platnou kupní smlouvou na osobu třetí, zaniknou práva a povinnosti ze smlouvy o budoucí smlouvě pro nemožnost plnění a na jejich místo nastupují odpovědnostní vztahy mezi účastníky smlouvy. K obsahově stejnému právnímu závěru, a to s odkazem na citovaný rozsudek, dospěl Nejvyšší soud rovněž v rozsudku ze dne 30. května 2001, sp. zn. 33 Cdo 2390/2000, uveřejněném pod C 534 vesvazku 6 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, v němž dále dovodil, že postoupení pohledávky ze smlouvy o smlouvě budoucí ve smyslu § 524 obč. zák. není možné. Tento právní názor odůvodnil tak, že předmětem postoupení pohledávky podle tohoto ustanovení může být sice pohledávka jakéhokoliv druhu, tedy i nepeněžitá, ale postoupení pohledávky ze smlouvy o smlouvě budoucí není možné proto, že smlouva o smlouvě budoucí je dvoustranný závazkový vztah sestávající nejen z práv, nýbrž i z povinností každého účastníka; předmětem cese však může být jen právo, nikoliv povinnost. V usnesení ze dne 11. října 2001, sp. zn. 33 Odo 538/2001, Nejvyšší soud dovodil, že smlouva o smlouvě budoucí působí jen mezi účastníky smlouvy, že její porušení jedním z účastníkůnemůžemít samo o sobě vliv na právní postavení třetí osoby a na platnost kupní smlouvy, kterou účastník smlouvy o smlouvě budoucí převádí nemovitosti, o které ve smlouvě o smlouvě budoucí šlo, na osobu třetí. Rovněž v usnesení ze dne 24. června 2004, sp. zn. 33 Odo 268/2004, Nejvyšší soud dovodil, že vstup do smluvních vztahů založených smlouvou o smlouvě budoucí nepřichází pojmově v úvahu. Od uvedené judikatury se Nejvyšší soud neodklání ani v projednávané věci.

Pokiaľ ide o plán, ide o právny úkon, ktorý je svojou podstatou ofertou dlžníka, ktorú dlžník adresuje veriteľom a ktorí takúto ofertu akceptujú tým, že ju príjmu na tzv. schvaľovacej schôdzi svojim hlasovaním (pozri najmä § 132 a 155 ZKR).[5] Čo je špecifické už v tomto momente je skutočnosť, že akceptácia plánu ako právneho úkonu zo strany veriteľov sa robí určitou kvalifikovanou väčšinou hlasou, t.j. nie jednohlasne. Špecifické z pohľadu utvorenia právneho úkonu (plánu) je potom následne to, že takýto právny úkon zaväzuje všetkých účastníkov plánu vrátane tých, ktorí sa hlasovania o pláne nezúčastnili, dokonca aj tých, ktorí hlasovali proti prijatiu plánu (pozri § 132 ods. 1 ZKR). Čo je ďalej špecifické, že k perfektnosti plánu ako právnemu úkonu sa vyžaduje ešte jeho následne aprobovanie rozhodnutím súdu, konkrétne potvrdenie plánu súdom, čím sa zabezpečuje zvýšená ochrana všetkým účastníkom plánu, najmä v tom smere, že plán je spravodlivý a formálne správny (pozri § 153 ZKR).

5.2. Všeobecne o tvorbe reštrukturalizačného plánu

Pokiaľ ide o samotnú tvorbu plánu, v pláne sa veritelia zoskupujú do skupín tak, aby v skupine boli zoradení veritelia s rovnakými ekonomickými záujmami.[6] V takto vytvorenej

---

[5] V prípade, že reštrukturalizáciu súd povolil na základe veriteľského návrhu, plán ako ofertu robí správca voči dlžníkovi aj veriteľom (pozri § 133 ZKR).

[6] § 137 ZKR: *„(1) Na účely hlasovania o prijatí plánu sa v záväznej časti plánu vytvorí samostatná skupina pre zabezpečené pohľadávky a samostatná skupina pre nezabezpečené pohľadávky. Ak plán predpokladá zmenu majetkových práv akcionárov dlžníka, prevod podniku dlžníka alebo zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie dlžníka, v pláne sa vytvorí aj samostatná skupina pre majetkové práva akcionárov dlžníka.*

(2) Jednotlivé skupiny pre zaradenie pohľadávok môže predkladateľ plánu rozdeliť na ďalšie samostatné skupiny tak, aby pohľadávky veriteľov s rovnakými ekonomickými záujmami, najmä vzhľadom na výšku, právny dôvod vzniku alebo zabezpečenie ich pohľadávok, mohli byť zaradené podľa týchto kritérií do samostatných skupín. Pri majetkových právach akcionárov dlžníka môže predkladateľ plánu postupovať primerane.

(3) Ak niektoré pohľadávky nemajú byť plánom dotknuté, v pláne sa vytvorí aj samostatná skupina pre plánom nedotknuté pohľadávky.

skupine musí byť následne veriteľom poskytnutá rovnaká miera a ten istý spôsob uspokojenia (pozri § 139 ods. 2 ZKR). Samozrejme v inej skupine môže byť miera a spôsob uspokojenia odlišná. Inak povedané v pláne sa zoskupia veritelia do rôznych skupín, pričom každej skupine sa následne ponúkne určitá miera a určitý spôsob uspokojenia tak, aby to jednak zohľadňovalo hierarchické zoradenie veriteľov, ako aj ich prípadný záujem na participácii na samotnom procese reštrukturalizácie podniku.

Z praktického hľadiska povedané niektorí veritelia majú záujem o rýchli exit s vyšším skontom v miere uspokojenia, niektorí majú záujem o neskorší exit s nižším skontom, ale vyšším rizikom, prípadne niektorí veritelia môžu mať záujem participovať na budúcom businesse dlžníka, t.j. kapitalizovať svoju pohľadávku do základného imania a tým si zabezpečiť podiel na budúcich ziskoch, ale samozrejme súčasne začať niesť aj riziko na prípadných stratách. Ide o príkladný spôsob uspokojenia, pričom z pohľadu spôsobu uspokojenia prichádza do úvahy akákoľvek komerčná dohoda, v tomto smere ZKR žiaden spôsob uspokojenia nevylučuje.

Pokiaľ ide o mieru uspokojenia veriteľov v skupine, platí pravidlo, že musí kopírovať uspokojenie jednotlivých skupín veriteľov v konkurze a vzájomne medzi skupinami musí byť miera uspokojenia rozdelená spravodlivo, t.j. nemôže sa v jednej skupine ponúknuť minimum nevyhnutného a v inej skupine maximum možného.

---

(4) Pre každú zabezpečenú pohľadávku, pri ktorej možno s odbornou starostlivosťou predpokladať, že majetok, ktorý ju zabezpečuje, bude postačovať aspoň na jej čiastočné uspokojenie, sa v pláne vytvorí vždy samostatná skupina, ibaže dotknutí zabezpečení veritelia súhlasia s iným vytvorením skupín.

(5) Ak sú v reštrukturalizácii prihlásené podriadené pohľadávky alebo pohľadávky, ktoré by sa v konkurze uspokojovali v poradí ako podriadené pohľadávky, v pláne sa vytvorí aj samostatná skupina týchto pohľadávok, pričom tieto pohľadávky nemôžu byť uspokojené rovnakým alebo lepším spôsobom ako iné pohľadávky.“

Ako z uvedeného krátkeho exkurzu vyplýva, miera a spôsob uspokojenia veriteľov medzi skupinami môže byť rôznorodá, pričom exaktne nikdy nie je možné profuturo určiť presnú mieru upokojenia hlavne pokiaľ ide o také kategórie ako ocenenie rizika, budúcich ziskov a pod.

Tieto kategórie možno samozrejme vždy iba odhadnúť, pričom nepochybne najspravodlivejším je riešenie, keď si tieto kategórie ocenia samotní veritelia, čo zjednodušene znamená, že a priori sa vyžaduje komerčná dohoda s veriteľmi na úrovni každej skupiny.

Avšak ako to v živote býva takúto komerčnú dohodu nebude vždy možné dosiahnuť, nakoľko do rozhodovania veriteľov môžu vstúpiť aj iné ako racionálne úvahy, prípadne iné záujmy ako záujem maximalizovať mieru svojho uspokojenia na úrovni prihlásenej pohľadávky.

Typickým príkladom je napr. záujem veriteľa, aby dlžník ukončil svoje podnikanie, napr. z dôvodu, že ide o konkurenta, prípadne keď menšina „vydiera" väčšinu v snahe zabezpečiť si oproti väčšine proporcionálne vyššiu mieru uspokojenia, ako by im spravodlivo mala pripadnúť.

Ako z uvedeného vyplýva, ZKR *a priori* predpokladá komerčnú dohodu na úrovni každej skupiny, ktorú by mal následne svojim rozhodnutím aprobovať súd. Samozrejme ZKR ale počíta aj s tým, že sa takáto komerčná dohoda nenájde. Pre tieto prípady má riešenie, ktoré je typické pre anglosaské insolvenčné systémy, kedy komerčnú dohodu nahrádza svojim rozhodnutím konkurzný súd. Ide svojim spôsobom o nahradenie prejavu vôle v takto nesúhlasiacej skupine, t.j. v skupine, ktorá plán neprijala.

5.3. Predpoklady pre nahradenie súhlasu skupiny rozhodnutím súdu

ZKR upravuje tri predpoklady, kedy súd nahradí súhlas v skupine, pričom všetky tieto tri predpoklady musia byť splnené kumulatívne. Dva predpoklady sú technické, jeden

predpoklad je svojim spôsobom hodnotový. Pokiaľ súd zistí, že všetky tieto tri predpoklady sú splnené, súhlas v skupine je povinný svojim rozhodnutím nahradiť, t.j. nejde o opciu / možnosť súdu nahradiť súhlas skupiny, ale o zákonný príkaz takýto súhlas nahradiť.

Ďalej je dôležité uviesť, že súd môže súhlas v skupine nahradiť, nemôže však zasahovať do obsahu plánu, t.j. meniť spôsob a mieru upokojenia veriteľov danej skupiny. Súd v tomto smere nie je oprávnený meniť, resp. vstupovať do obsahu plánu. Pre rozhodovanie súdu platí preto jednoduché pravidlo take it or leave it.

5.4. Výhodnosť reštrukturalizačného plánu pre veriteľov

Prvým predpokladom pre nahradenie súhlasu v skupine je skutočnosť, že účastníci plánu zaradení do skupiny hlasujúcej proti prijatiu plánu nebudú na základe plánu v zjavne horšom postavení, v akom by boli v prípade neprijatia plánu. Ide o hodnotové hľadisko, pri ktorom treba posúdiť, či alternatívny konkurz dlžníka by neznamenal pre veriteľov danej skupiny lepšie riešenie, ako predpokladá plán, a to z pohľadu miery ich uspokojenia. Inak povedané, či v alternatívnom konkurze by miera uspokojenia pohľadávok veriteľov nebola vyššia, ako predpokladá plán.

Z uvedeného pohľadu je pritom irelevantné, že prípadné iné skupiny dosiahnu vyššiu mieru uspokojenia veriteľov ako v prípadnom konkurze. Z pohľadu nahradenia súhlasu skupiny je relevantná vždy iba miera uspokojenia v danej skupine, nie celková miera uspokojenia podľa plánu.

Dôležité je samozrejme i časové hľadisko uspokojenia, ktoré musí byť vždy zohľadnené. Inak povedané 100 EUR dnes je viac ako 100 EUR zajtra a opačne. Preto v prípade porovnávania miery uspokojenia skupiny podľa plánu oproti konkurzu je vždy dôležitá aj otázka, kedy dôjde k uspokojeniu veriteľov, pričom prípadné neskoršie uspokojenie sa potom

následne premieta v miere uspokojenia určitým diskontom vyjadreným časovou hodnotou peňazí.

Výhodnosť plánu pre veriteľov danej skupiny oproti konkurzu posudzuje súd na podklade predloženého plánu. Tu je dôležité uviesť, že plán z obsahovej stránky sa člení na opisnú časť a záväznú časť. Opisná časť vysvetľuje záväznú časť, pričom v záväznej časti sú už presným spôsobom určené všetky záväzky, vrátane všetkých práva a povinnosti, ktoré podľa plánu majú vzniknúť. Ako vplýva z uvedeného, opisná časť vysvetľuje záväznú časť, pričom jednou z náležitostí opisnej časti je aj porovnanie právneho postavenia a miery uspokojenia veriteľov danej skupiny v prípade prijatia plánu oproti stavu ak by k prijatiu plánu nedošlo.[7]

V tejto časti plánu sa v podstate opisným spôsobom vysvetlí, prečo plán ponúka veriteľom danej skupiny vyššiu mieru uspokojenia ako prípadný konkurz. Robí sa to tak, že pre veriteľov danej skupiny sa simuluje konkurz, spočíta sa tzv. konkurzný scenár, t.j. koľko by veritelia danej skupiny dostali v prípadnom konkurze. Urobí sa odhad hrubého výťažku, t.j. za koľko by sa speňažil majetok v konkurze a aké možno predpokladať náklady konkurzu, ktoré sa odpočítajú od hrubého výťažku, a kedy možno predpokladať rozvrh čistého výťažku pre veriteľov. Z takéhoto prepočtu následne vyplynie určitá miera uspokojenia veriteľov v konkurze, pričom plán musí veriteľom ponúknuť vždy vyššiu mieru uspokojenia.

Pokiaľ ide o časový moment ku ktorému sa robia uvedené prepočty v minulosti to bolo sporné, pretože do úvahy prichádzali rôzne momenty. Problém bol v tom, že v každom čase vyšiel samozrejme iný výsledok. Napr. pri oceňovaní

---

[7] §135 ods. 1 písm. b) ZKR „*Opisná časť plánu musí obsahovať osobitne pre každú skupinu všeobecné porovnanie právneho postavenia a miery uspokojenia pohľadávok alebo majetkových práv akcionárov dlžníka v prípade prijatia plánu s ich pravdepodobným právnym postavením a mierou skutočného uspokojenia v prípade neprijatia plánu ku dňu začatia reštrukturalizačného konania*."

pohľadávok v čase začatia reštrukturalizačného konania dlžník disponoval určitým súborom pohľadávok ale v čase predloženia plánu už tieto pohľadávky inkasoval a inkaso z nich spotreboval. Pre tieto rozpory novela z roku 2012 zaviedla časové pravidlo, ku ktorému sa robia príslušné prepočty miery uspokojenia veriteľov a síce ku dňu začatia reštrukturalizačného konania. Znamená to, že aj keď v čase predloženia plánu už majetková podstata dlžníka je menšia ako bola v čase začatia reštrukturalizačného konania, t.j. faktická miera uspokojenia veriteľov v konkurze bude nižšia, z pohľadu súdu, resp. z pohľadu nahradenia súhlasu skupiny rozhodnutím súdu je relevantná miera uspokojenia v čase začatia reštrukturalizačného konania.

Pokiaľ ide o hodnotenie miery uspokojenia veriteľov z pohľadu súdu, relevantné pre súd sú údaje uvedené v pláne, t.j. o týchto údajoch platí vyvrátiteľná domnienka správnosti, t.j. súd nemusí z úradnej povinnosti skúmať, či plán poskytuje vyššiu mieru uspokojenia ako prípadný konkurz. Je úlohou dotknutého účastníka plánu preukázať opak, t.j. že plán mu ponúka nižšiu mieru uspokojenia ako prípadný konkurz. Spravidla to bude pritom dokazovať znaleckým posudkom, ktorý si však musí zabezpečiť počas priebehu reštrukturalizácie. Nie sú samozrejme vylúčené aj iné dôkazy, napr. odborné vyjadrenia a pod. Znamená to, že dôkazné bremeno, že plán predstavuje pre veriteľa danej skupiny horšie postavenie, resp. nižšiu mieru uspokojenia, ako v prípade konkurzu, je na dotknutom veriteľovi.

5.5. Hlasovanie väčšiny skupín za prijatie plánu

Druhým predpokladom pre nahradenie súhlasu skupiny je skutočnosť, že za prijatie plánu hlasovala jednoduchá väčšina zo skupín zostavených podľa plánu. Pravidlá pre tvorbu skupín (pozri § 137 ZKR) v zásade umožňujú vytvoriť predkladateľovi plánu nelimitovaný počet skupín, v každom prípade však pokiaľ ide o následné prípadné nahradenie súhlasu v skupine rozhodnutím súdu vyžaduje sa, aby väč-

šina zo skupín hlasovala za prijatie plánu. T.j. ak je v pláne vytvorených napr. 10 skupín, technickým predpokladom, aby sa predkladateľ plánu mohol vôbec domáhať nahradenia súhlasu skupiny je skutočnosť, že aspoň šesť skupín hlasovalo za prijatie plánu. Z hľadiska uvedeného pravidla je preto dôležité, aby predkladateľ plánu pri zostavovaní skupín prihliadal i na uvedené pravidlo, aby vlastným postupom nevylúčil profuturo možnosť domáhať sa nahradenia súhlasu skupiny. Typickým príkladom je, ak predkladateľ zostaví napr. iba dve skupiny veriteľov. V takomto prípade nahradenie súhlasu prípadne jednej skupiny nesúhlasiacej s plánom je vylúčené.

Pokiaľ ide o otázku, že v niektorej skupine sú zaradení majoritní veritelia a niektoré skupiny sú vytvorené z marginálnych veriteľov, je uvedené právne irelevantné, ZKR vyžaduje súhlas väčšiny skupín bez ohľadu na to, akú váhu z pohľadu pohľadávok tieto skupiny majú.

5.6. Hlasovanie väčšiny veriteľov za prijatie plánu

Tretím predpokladom pre nahradenie súhlasu skupiny je skutočnosť, že za prijatie plánu hlasovala jednoduchá väčšina veriteľov oprávnených hlasovať, pričom ich hlasy sa počítajú podľa výšky ich zistených pohľadávok. T.j. vyžaduje sa aby za plán zahlasovala jednoduchá majorita pohľadávok vyjadrená ich výškou. Nie je vylúčene, aby takúto majoritu vytvoril čo i len jeden veriteľ, ak na celkovom dlhu spoločnosti drží viac ako 50 %. Uvedené pravidlo má svoju vnútornú logiku spočívajúcu v tom, že nie je prípustné, aby súd kreoval vôľu účastníkov tam, kde hodnotovo väčšina je proti.

5.7. Aktívna vecná legitimácia na podanie návrhu na nahradenie súhlasu v skupine

Aktívne legitimovaný na podanie návrhu na nahradenie súhlasu skupiny je predkladateľ plánu. Kto je oprávnený

predložiť plán na schválenie veriteľskému výbor, schvaľovacej schôdzi a na potvrdenie súdu upravuje § 133 ZKR. Z toho pohľadu ZKR rozlišuje, kto podal návrh na povolenie reštrukturalizácie, na základe ktorého súd povolil reštrukturalizáciu. Ak týmto navrhovateľom bol dlžník, predkladateľom plánu je dlžník. Ak týmto navrhovateľom bol veriteľ, predkladateľom plánu je správca, ktorého súd ustanovil do funkcie. Ide o správcu, ktorý bol poverený veriteľom na vypracovanie reštrukturalizačného posudku.

Návrh na nahradenie súhlasu skupiny sa podáva spolu s návrhom na potvrdenie plánu, pričom o nahradení súhlasu v skupine súd rozhodne v uznesení, ktorým ide potvrdiť alebo zamietnuť plán.

5.8. Nahradenie súhlasu dlžníka s reštrukturalizačným plánom

Pokiaľ ide o súhlas dlžníka, ten sa k prijatiu plánu vyžaduje iba v prípade, že ide o dlžníka fyzickú osobu a predkladateľom plánu je správca, t.j. návrh na povolenie reštrukturalizácie podal veriteľ. Platí pritom fikcia o súhlase dlžníka s plánom, pokiaľ dlžník nenotifikuje svoj nesúhlas s plánom 5 dní pred konaním schvaľovacej schôdze námietkami založeným do súdneho spisu (pozri § 148 ods. 4 ZKR).[8]

V prípade nesúhlasu dlžníka s plánom, relevantnou otázkou pri nahradení jeho nesúhlasu je obdobne ako v prípade veriteľov otázka jeho postavenia v konkurze. Z tohto hľadiska je možno dôležité uviesť, že v prípade dlžníka fyzickej osoby v prípade konkurzu prichádza do úvahy aj oddlženie, ktoré musí byť zvážené oproti reštrukturalizačnému plánu. Veľmi zjednodušene to napr. znamená, že plán by nemal zobrať

[8] § 148 ods. 4 ZKR: „*Súhlas dlžníka s prijatím plánu sa vyžaduje, len ak je fyzickou osobou a plán predkladá správca. Súhlas dlžníka s plánom sa považuje za daný, ak do piatich dní pred konaním schvaľovacej schôdze nepodá na súde proti predloženému plánu písomne námietky. O podaných námietkach súd bezodkladne upovedomí predkladateľa plánu.*“

budúce príjmy dlžníka a použiť ich na uspokojenie veriteľov vo väčšom rozsahu, ako by tomu bolo v prípade oddlženia.

V prípade dlžníka právnickej osoby sa súhlas s plánom nevyžaduje. Tu však nutno oddeľovať súhlas dlžníka od súhlasu akcionárov, ktorí za určitých predpokladov môžu byť účastníkmi plánu. Ide o prípady, keď plán predpokladá zmenu majetkových práv akcionárov, prevod podniku alebo zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie dlžníka. V týchto prípadoch sa pre akcionárov dlžníka vytvára samostatná skupina, v ktorej musia plán prijať. V prípade, že plán neschvália, prichádza do úvahy nahradenie súhlasu skupiny rozhodnutím súdu obdobne ako v prípade nahradenia súhlasu v skupine vytvorenej pre veriteľov.

6. Záver

Moja práca má za ciel nadviazať na prácu prof. JUDr. Petra Vojčíka, CSc a JUDr. Janky Bajánkovej, ktorí uvedenú problematiku spracovali všeobecne a teoreticky s tým, že v mojej práci som poukázal na niektoré zaujímavé otázky súvisiace s nahradením prejavu vôle, pričom dôraz som však venoval špecificky osobitnému inštitútu v oblasti insolvenčného práva, konkrétne nahradeniu prejavu vôle v skupine vytvorenej v reštrukturalizačnom pláne, ktorá hlasovala proti prijatiu plánu. Ide o inštitút prevzatý z anglosaských insolvenčných systémov (tzv. cramdown), ktorí ma za ciel spravodlivo usporiadať vzťahy medzi veriteľmi a dlžníkom v prípade, že sa im nepodarí nájsť úplnú dohodu. V týchto prípadoch je totiž racionálne, aby súd vstúpil do vzájomných vzťahov veriteľov a dlžníka a v prípade, že sa ponúka komerčne spravodlivé usporiadanie týchto vzťahov, tieto vzťahy kreoval.

Použité skratky

ZKR Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii.

Zneužívající ujednání o prorogaci místní příslušnosti soudu ve spotřebitelských smlouvách a jejich relativní neplatnost, aneb o limitech přímého účinku a eurokonformního výkladu chybně transponované směrnice[1]

JUDr. Pavel Simon
Nejvyšší soud ČR

1. Úvod

Cílem tohoto příspěvku je analyzovat problematiku zneužívajících ujednání o volbě místně příslušného soudu ve spotřebitelských smlouvách, které byly uzavřeny v době do 30. 7. 2010, kdy tehdejší český občanský zákoník podmiňoval jejich neplatnost dovoláním se neplatnosti ze strany spotřebitele; poukázat na limity využití doktríny přímého účinku a eurokonformního výkladu směrnic v horizontálních vztazích a chyby při něm činěné obecnými soudy, ale i českým Ústavním soudem a nabídnout možné řešení daného problému.

2. Historie právní úpravy

Úprava ochrany spotřebitele proti zneužívajícím ujednáním ve spotřebitelských smlouvách se nestala součástí českého právního pořádku až s okamžikem vstupu České republiky do Evropské unie dnem 1. 5. 2004, ale byla do českého občanského zákoníku vnesena jeho novelou provedenou zák. č. 376/2000 Sb. Účelem této novely, která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2001, bylo mj. zapracovat do českého práva úpravu ochrany spotřebitele zakotvenou ve směrnici Rady 93/13/EHS z 5. 4. 1993 o nekalých podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (dále též „směrnice“).

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11. Za významnou pomoc při shromažďování podkladů pro tento příspěvek děkuji Mgr. et Mgr. Kataríně Šipulové.

Tak přibyl do občanského zákoníku § 56, podle jehož odst. 1 spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran. Dané omezení se nevztahovalo toliko na smluvní ujednání, jež vymezují předmět plnění smlouvy nebo cenu plnění, jak plynulo z jeho odst. 2. Třetí odstavec § 56 pak obsahoval demonstrativní výčet smluvních ujednání, jež měla být považována za nepřípustná[2].

Definice nekalých ujednání byla pak doplněna soukromoprávním následkem jejich sjednání v § 55 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého ujednání ve spotřebitelských

[2] Nepřípustná jsou zejména smluvní ujednání, která
a) vylučují nebo omezují odpovědnost dodavatele za jednání či opomenutí, kterým byla spotřebiteli způsobena smrt či újma na zdraví,
b) vylučují nebo omezují práva spotřebitele při uplatnění odpovědnosti za vady či odpovědnosti za škodu,
c) stanoví, že smlouva je pro spotřebitele závazná, zatímco plnění dodavatele je vázáno na splnění podmínky, jejíž uskutečnění je závislé výlučně na vůli dodavatele,
d) dovolují dodavateli, aby spotřebiteli nevydal jím poskytnuté plnění i v případě, že spotřebitel neuzavře smlouvu s dodavatelem či od ní odstoupí,
e) opravňují dodavatele odstoupit od smlouvy bez smluvního či zákonného důvodu a spotřebitele nikoli,
f) opravňují dodavatele, aby bez důvodů hodných zvláštního zřetele vypověděl smlouvu na dobu neurčitou bez přiměřené výpovědní doby,
g) zavazují spotřebitele k plnění podmínek, s nimiž se neměl možnost seznámit před uzavřením smlouvy,
h) dovolují dodavateli jednostranně změnit smluvní podmínky bez důvodu sjednaného ve smlouvě,
i) stanoví, že cena zboží či služeb bude určena v době jejich splnění, nebo dodavatele opravňují k zvýšení ceny zboží či služeb, aniž by spotřebitel byl oprávněn od smlouvy odstoupit, je-li cena sjednaná v době uzavření smlouvy při splnění podstatně překročena,
j) přikazují spotřebiteli, aby splnil všechny závazky i v případě, že dodavatel nesplnil závazky, které mu vznikly,
k) dovolují dodavateli převést práva a povinnosti ze smlouvy bez souhlasu spotřebitele, dojde-li převodem ke zhoršení dobytnosti nebo zajištění pohledávky spotřebitele.

smlouvách ve smyslu § 56 se považují za platná, pokud se spotřebitel nedovolá jejich neplatnosti (§ 40a[3]).

Daná úprava však nebyla zcela šťastná, když jednak výslovně nepřevzala celý katalog možných zneužívajících ujednání, jak jsou uvedena ve směrnici[4], což se posléze uká-

---

[3] Jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení § 49a, § 55, § 140, § 145 odst. 2, § 479, § 589, § 701 odst. 1, § 775 a § 852b odst. 2 a 3 považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá. Neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil. Totéž platí, nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje dohoda účastníků (§ 40). Je-li právní úkon v rozporu s obecně závazným právním předpisem o cenách, je neplatný pouze v rozsahu, ve kterém odporuje tomuto předpisu, jestliže se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti dovolá.

[4] 1. Podmínky, jejichž cílem nebo následkem je:

a) zbavení se nebo omezení zákonné odpovědnosti prodávajícího nebo poskytovatele v případě smrti spotřebitele nebo újmy na jeho zdraví způsobených jednáním nebo opomenutím prodávajícího nebo poskytovatele;

b) nepřiměřené zbavení spotřebitele zákonných práv vůči prodávajícímu nebo poskytovateli nebo jiné straně nebo omezení těchto práv v případě celkového nebo částečného neplnění nebo nedostatečného plnění některého ze smluvních závazků ze strany prodávajícího nebo poskytovatele, včetně možnosti vyrovnání dluhu vůči prodávajícímu nebo poskytovateli případným nárokem, který proti němu spotřebitel může mít;

c) závaznost dohody pro spotřebitele, zatímco prodávající nebo poskytovatel váže plnění služeb na podmínku, jejíž uskutečnění závisí pouze na jeho vlastní vůli;

d) možnost, aby si prodávající nebo poskytovatel ponechal částky zaplacené spotřebitelem, jestliže se spotřebitel rozhodne neuzavřít smlouvu, aniž je spotřebiteli umožněno, aby od prodávajícího nebo poskytovatele obdržel odškodnění v přiměřené výši, jestliže je prodávající nebo poskytovatel stranou, která zrušuje smlouvu;

e) požadavek na spotřebiteli, který neplní svůj závazek, aby platil nepřiměřeně vysoké odškodné;

f) povolení prodávajícímu nebo poskytovateli zrušit smlouvu na základě libovolného uvážení, jestliže stejné právo není vyhrazeno spotřebiteli, nebo možnost, aby si prodávající nebo poskytovatel v případě, že sám zrušuje smlouvu, ponechal částky zaplacené za služby, které ještě neposkytl;

g) možnost, aby prodávající nebo poskytovatel ukončil smlouvu s platností na dobu neurčitou bez patřičného oznámení, s výjimkou případů, kdy pro to existují závažné důvody;

h) automatické prodloužení smlouvy s platností na dobu určitou, pokud se spotřebitel nevyjádřil jinak, a když termín stanovený spotřebiteli k tomu, aby vyjádřil přání neprodlužovat smlouvu, je nepřiměřeně krátký;

zalo být problematické mj. i ve vztahu k sjednání místně příslušného soudu[5], ale především vázala neplatnost zneužívající klauzule na námitku její neplatnosti ze strany spotřebitele, s čímž, jak se později potvrdilo v judikatuře Soudního dvora EU (dále též „SDEU"), směrnice nepočítala. Její čl. 6 odst. 1 totiž ukládá členským státům povinnost mj. stanovit, že nepřiměřené podmínky použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazné (bez dalšího).

---

i) neodvolatelný závazek spotřebitele, aby plnil podmínky, se kterými se nemohl seznámit před uzavřením smlouvy;

j) možnost, aby prodávající nebo poskytovatel jednostranně změnil podmínky smlouvy bez pádného důvodu, který je uveden ve smlouvě;

k) možnost, aby prodávající nebo poskytovatel jednostranně změnil bez pádného důvodu jakékoli vlastnosti výrobku, který má být dodán, nebo služby, která má být poskytnuta;

l) možnost, aby cena zboží byla stanovena v okamžiku dodávky nebo aby prodávající nebo poskytovatel zvýšil cenu, aniž by v obou případech dal spotřebiteli odpovídající právo smlouvu zrušit, jestliže je konečná cena příliš vysoká v poměru k ceně dohodnuté při uzavírání smlouvy;

m) vyhrazení práva prodávajícímu určovat, zda dodané zboží nebo poskytnutá služba je v souladu se smlouvou, nebo vyhrazení výlučného práva prodávajícímu vykládat jakoukoli podmínku smlouvy;

n) omezení povinnosti prodávajícího nebo poskytovatele dodržovat závazky, na které přistoupili jeho zástupci, nebo podmiňovat tyto závazky dodržením jiné zvláštní formality;

o) zavázání spotřebitele ke splnění všech jeho povinností, i když prodávající nebo poskytovatel své povinnosti neplní;

p) možnost, aby prodávající nebo poskytovatel bez souhlasu spotřebitele převedl svá práva a povinnosti podle smlouvy, jestliže toto převedení může sloužit ke snížení záruk spotřebiteli;

q) zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, nepřiměřené omezování důkazů, které má spotřebitel k dispozici, nebo ukládání důkazního břemene, které by podle použitelných právních předpisů mělo příslušet druhé smluvní straně, spotřebiteli.

[5] Srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 9. října 2013, sp. zn. Cpjn 200/2011, uveřejněné pod číslem 79/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, bod. 53.

Český zákonodárce tento nedostatek právní úpravy odstranil až po upozornění Evropské komise z října 2009 další novelou občanského zákoníku, provedenou zák. č. 155/2010 Sb., který s účinností od 1. 8. 2010 změnil znění § 55 odst. 2 obč. zák. tak, že ujednání ve spotřebitelských smlouvách podle § 56 obč. zák. prohlásil za neplatná. Tato změna se však přirozeně týkala jen smluvních ujednání sjednaných počínaje dnem 1. 8. 2010 a nijak nedopadala na smluvní ujednání uzavřená před tímto datem. To se jeví problematické přinejmenším ve vztahu k těm z daných ujednání, jež byla sjednána počínaje vstupem České republiky do EU, neboť tímto dnem začala Česká republika porušovat komunitární (tehdy a následně unijní) právo v oblasti ochrany spotřebitelů, a to právě chybnou transpozicí směrnice č. 93/13/EHS. Nelze přitom mít pochyb, že takových ujednání jsou desítky, spíše však stovky tisíc.

Pro úplnost se sluší dodat, že zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 1. 2014, již v § 1815 stanoví, že k nepřiměřenému ujednání ve spotřebitelské smlouvě se nepřihlíží, ledaže se jej spotřebitel dovolá. Obecnou definici nepřiměřeného ujednání pak poskytuje § 1813[6] a jejich příkladmý výčet § 1814[7] obč. zák.

---

[6] Má se za to, že zakázaná jsou ujednání, která zakládají v rozporu s požadavkem přiměřenosti významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele. To neplatí pro ujednání o předmětu plnění nebo ceně, pokud jsou spotřebiteli poskytnuty jasným a srozumitelným způsobem.

[7] Zvláště se zakazují ujednání, která

a) vylučují nebo omezují spotřebitelova práva z vadného plnění nebo na náhradu újmy,

b) spotřebitele zavazují plnit, zatímco podnikateli vznikne povinnost plnit splněním podmínky závislé na jeho vůli,

c) umožňují, aby podnikatel nevydal spotřebiteli, co mu spotřebitel vydal, i v případě, že spotřebitel smlouvu neuzavře či od ní odstoupí,

d) zakládají podnikateli právo odstoupit od smlouvy bez důvodu, zatímco spotřebiteli nikoli,

e) zakládají podnikateli právo vypovědět závazek bez důvodu hodného zvláštního zřetele bez přiměřené výpovědní doby,

3. Pionýrská rozhodnutí českých soudů a jejich nedostatky

České soudy zpočátku nevěnovaly problematice ochrany spotřebitele zvýšenou pozornost. To se však změnilo poté, co se v českém justičním prostředí rozšířila informace o rozsudku SDEU ze dne 27. 6. 2000 ve spojených věcech C-240/98 a C-244/98 *Oceáno Grupo.* V něm SDEU přijal a odůvodnil závěr, podle kterého ochrana spotřebitele zajištěná směrnicí 93/13/EHS vyžaduje, aby národní soud posoudil nepřiměřenost ujednání o místní příslušnosti a rozhodl, zda má být příslušný nárok daným soudem projednán. Skutkově přitom šlo o ujednání ve spotřebitelské smlouvě, které nebylo sjednáno individuálně (typicky šlo o smlouvu adhézní) a svěřovalo rozhodování o sporu mezi podnikatelem a spotřebitelem soudům sídla podnikatele, čímž v některých případech ztěžovalo spotřebiteli přístup k soudu.

Protože podobná ujednání byla ve spotřebitelských smlouvách, podléhajících režimu obchodního zákoníku, a to ať již jako absolutní obchody nebo na základě dohody stran, poměrně častá a jejich zneplatnění soudem bylo pro soudce snadnou cestou ke zbavení se spisu, který byl následně postoupen obecnému soudu (typicky) žalovaného spotřebitele, stal se daný postup u českých soudů pravidlem, více než

---

f) zavazují spotřebitele neodvolatelně k plnění za podmínek, s nimiž neměl možnost seznámit se před uzavřením smlouvy,

g) dovolují podnikateli, aby ze své vůle změnil práva či povinnosti stran,

h) odkládají určení ceny až na dobu plnění,

i) umožňují podnikateli cenu zvýšit, aniž bude mít spotřebitel při podstatném zvýšení ceny právo od smlouvy odstoupit,

j) zbavují spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný procesní prostředek či mu v uplatnění takového práva brání, nebo ukládají spotřebiteli povinnost uplatnit právo výlučně u rozhodčího soudu nebo rozhodce, který není vázán právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele,

k) přenášejí na spotřebitele povinnost prokázat splnění povinnosti podnikatele, kterou mu ukládají ustanovení o smlouvě o finanční službě, nebo

l) zbavují spotřebitele jeho práva určit, který závazek má být poskytnutým plněním přednostně uhrazen.

výjimkou. V těchto pionýrských dobách, vedeni povinností přezkumu podmínek řízení ex officio[8], se však soudy dostatečně nezabývaly tím, zda jsou podmínky pro prohlášení daného ujednání za zneužívající skutečně splněny a především pomíjely relativní neplatnosti ujednání o místní příslušnosti soudu u smluv uzavřených před 1. 8. 2010 a svou místní nepříslušnost začasté prohlašovaly bez toho, aby se spotřebitel neplatnosti tohoto ujednání dovolal.

Prvně uvedený nedostatek nakonec vedl Nejvyšší soud ČR ke sjednocení postupu soudů nižších stupňů cestou stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia[9]. Stanovisko

---

[8] § 103 a 105 občanského soudního řádu.

[9] Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. Cpjn 200/2011, uveřejněné pod číslem 79/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek s těmito právními větami:

I. „Obchodní věcí" ve smyslu ustanovení § 89a o. s. ř. se rozumí i věc, ve které je předmětem sporu plnění ze závazkového vztahu, který se řídí obchodním zákoníkem (jen) proto, že smluvní strany závazkového vztahu uzavřely dohodu podle ustanovení § 262 odst. 1 obch. zák. nebo proto, že tak bez ohledu na povahu účastníků závazkového vztahu určuje ustanovení § 261 odst. 3 obch. zák.

II. V soukromoprávním sporu ze spotřebitelské smlouvy mezi dodavatelem a spotřebitelem, ve kterém posuzuje platnost sjednané prorogační doložky, nesmí soud aplikovat směrnici Rady 93/13/EHS ze dne 5. 4. 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, přímo; kdyby tak učinil, šlo by o horizontální přímý účinek směrnice 93/13, zakázaný judikaturou Soudního dvora Evropské unie.

III. Podle ustanovení § 55 odst. 2 obč. zák. se pokládá za neplatné (s výjimkou uvedenou v § 56 odst. 2 obč. zák.) každé smluvní ujednání spotřebitelské smlouvy, které v rozporu s požadavkem dobré víry znamená k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran (§ 56 odst. 1 obč. zák.), zejména pak ujednání vypočtené příkladmo v ustanovení § 56 odst. 3 obč. zák., a to bez zřetele k tomu, zda jde o ujednání sjednané individuálně.

IV. Prorogační doložka ve spotřebitelské smlouvě, která nebyla sjednána individuálně a která zakládá místní příslušnost soudu, jenž se nachází daleko od bydliště spotřebitele (§ 52 odst. 3 obč. zák.), jak z hlediska územního, tak i dopravních možností, odporuje ustanovení § 56 odst. 1 obč. zák., jestliže v rozporu s požadavkem dobré víry způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

V. Soud, který při zkoumání podmínek řízení dospěje k závěru, že prorogační doložka sjednaná ve spotřebitelské smlouvě, která má založit jeho místní příslušnost, odporuje ustanovení § 56 odst. 1 obč. zák., o tom vyrozumí účastníky řízení a vyzve je, aby se v určené lhůtě k této otázce vyjádřili. Závěr,

se však záměrně vymezilo jen ve vztahu k ujednáním ve spotřebitelských smlouvách, sjednaným počínaje 1. 8. 2010 a druhý výše uvedený nedostatek pominulo. Stalo se tak zejména kvůli níže uvedenému usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 1/10, s jehož závěry se kolegium Nejvyššího soudu neztotožnilo a zároveň dospělo k přesvědčení o nemožnosti výkladu unijního práva v takto sporné otázce ve stanovisku, které nedává možnost položit předběžnou otázku k SDEU.

4. Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 1/10

Rozpor § 55 odst. 2 obč. zák., ve znění do 31. 7. 2010, s unijním právem neušel Městskému soudu v Brně, který se obrátil na Ústavní soud s návrhem na jeho zrušení ustanovení, společně s odkazem na § 55 v § 40a obč. zák.

Ústavní soud tento návrh odmítl usnesením pléna ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 1/10, nikoli však proto, že znění daného ustanovení doznalo kýžené změny novelou občanského zákoníku provedenou zákonem č. 155/2010 Sb., ale pro nedostatek aktivní legitimace navrhovatele. Tomu Ústavní soud připomněl, že není v rámci přezkumu ústavnosti zákonů podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a čl. 88 odst. 2 Ústavy kompetentní přezkoumávat soulad vnitrostátního práva s právem Evropských společenství. Pokud před obecným soudem vyvstane otázka rozporu ustanovení vnitrostátního práva s právem Evropských společenství, obecný soud není oprávněn obracet se na Ústavní soud s návrhem na zrušení takového ustanovení pro jeho rozpor s právem Evropských společenství ve smyslu čl. 95 odst. 2 Ústavy a musí namísto

---

že ujednání o prorogační doložce je absolutně neplatné (§ 55 odst. 2 obč. zák.) a že je namístě postupovat dle § 105 o. s. ř., přijme soud až poté, co ani ve lhůtě určené účastníkům řízení k vyjádření nevyjdou najevo (např. proto, že účastníci se k výzvě soudu nevyjádřili nebo proto, že spotřebitel v určené lhůtě popřel, že by prorogační doložka byla sjednána k jeho újmě) jiné skutečnosti, jež by dokládaly, že příslušné ujednání (ač se tak podle spotřebitelské smlouvy jeví), neznamená (v rozporu s požadavkem dobré víry) výraznou nerovnováhu v právech a povinnostech stran k újmě spotřebitele.

toho sám rozhodnout o jeho nepoužití na základě judikatury Soudního dvora.

Ústavní soud vyjádřil přesvědčení, že navrhovatel měl i ve zkoumaném případě rozhodnout v prvé řadě na základě požadavků stanovených rozsudkem Simmenthal II[10] o případné nepoužitelnosti napadeného ustanovení pro jeho rozpor s právem Evropských společenství. Pokud se obecný soud zaměřil na zkoumání souladu s právem Evropských společenství a tvrdil - jako v tomto případě - že napadené ustanovení zákona je s ním v rozporu, musí z tohoto svého přesvědčení vyvodit důsledky v souladu s požadavky judikatury ESD, tzn. napadené ustanovení neaplikovat (k tomu srov. obdobný postup německého Spolkového ústavního soudu v rozsudku ze dne 11. 7. 2006 ve věci 1 BvL 4/00, BVerfGE 116, 202 na s. 214, body 51 až 53).

Závěrem Ústavní soud zdůraznil, že věcně plně sdílí názory navrhovatele, který koncepci relativní neplatnosti spotřebitelských smluv chápe jako nesouladnou i s českým ústavním pořádkem, konkrétně s principy rovnosti, přiměřenosti a právní jistoty, tedy koncepci porušující závazky, které pro Českou republiku vyplývají z mezinárodních smluv (čl. 1 odst. 1, odst. 2 Ústavy a čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny), která je neslučitelná s podstatou a účelem takové právní úpravy, jež má být projevem zásady ochrany fakticky slabší smluvní strany (spotřebitele), v soukromém právu korigující uplatnění zásady autonomie vůle.

Z uvedeného usnesení Ústavního soudu se tedy zdá, že obecný soud může neaplikovat § 55 odst. 2 obč. zák., ve znění účinném do 31. 7 2010, a to pro rozpor s unijním právem. Je tomu ale opravdu tak?

---

[10] Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. března 1978 ve věci 106-77, Amministrazione delle Finanze dello Stato a Simmenthal SpA.

5. Nařízení a směrnice nejsou totéž

Ústavnímu soudu lze především vytknout, že se dovolal doktríny přednostní aplikace unijního práva (rozsudku Soudního dvora ve věci Simmenthal II), aniž by důsledně rozlišil, s jakým druhem právního aktu Evropské unie je § 55 odst. 2 obč. zák., ve znění do 31. 7. 2010, v rozporu. Zatímco totiž nebude nejmenší pochybnost o aplikační přednosti primárního práva nebo nařízení[11], je přednostní použitelnost směrnic výrazně omezena, a to zejména proto, že směrnice přímo neupravují práva a povinnosti subjektů práva, ale jsou adresovány členským státům, kterým stanoví dosažení určitého výsledku, přičemž cestu k jeho dosažení ponechávají na volbě vnitrostátních orgánů[12]. Postup naznačený Ústavním soudem by pak rozdíl mezi nařízením a směrnicí zcela popřel.

6. Přímý účinek směrnice v horizontálních vztazích

Ústavní soud tak bez bližšího odůvodněn dovodil přímý účinek čl. 6 odst. 1 směrnice, jež by měl být aplikován namísto vnitrostátního ustanovení, které je s ním v rozporu.

Z ustálené judikatury však plyne, že Soudní dvůr horizontální přímý účinek směrnic zásadně vylučuje, a to s odkazem na článek 288 Smlouvy o fungování Evropské unie („SFEU"), který výslovně stanovuje závazný účinek směrnice pouze vůči státu (*„[s]měrnice je závazná pro každý stát, kterému je určena, pokud jde o výsledek"*; argumentace použitá v rozsudku ze dne 26. února 1986 ve věci 152/84 *Marshall*, odst. 46-48), přičemž je nutno zachovat rozdíl mezi účinkem směrnic a nařízení[13], a princip právní jistoty[14].

---

[11] Čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie: Nařízení má obecnou působnost. Je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné ve všech členských státech.

[12] Čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie: Směrnice je závazná pro každý stát, kterému je určena, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům.

[13] Srov. Craig de Búrca: *EU Law, Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press 2008, s. 284.

Zatímco u vertikálních vztahů se jednotlivec může dovolávat svých práv vůči státu, který selhal v implementaci směrnice, aplikace obdobného principu v horizontálních vztazích pochopitelně selhává. Horizontální účinek ustanovení směrnic ve vztazích mezi jednotlivci by totiž jednoznačně vedl k poškození jednoho z jednotlivců v důsledku vlastního pochybení státu. Jinými slovy, netransponované ustanovení směrnice, které poskytuje práva nebo ukládá jednotlivcům povinnosti, nesmí být přímo účinně aplikovatelné ve sporu vedeném výlučně mezi jednotlivci, i když jinak naplňuje podmínky pro přiznání přímého účinku, tj. podmínku přesnosti a bezpodmínečnosti[15].

7. Limity euro-konformního výkladu a interpretace *contra legem*

Jestliže nelze v horizontálním vztahu aplikovat ustanovení směrnice přímo, je třeba se ptát, zda by nebylo možné přiznat směrnici nepřímý účinek, tj. vyložit vnitrostátní právní normu tak, aby byl smysl a účel směrnice zachován.

Je jasné, že za účelem ex officio posouzení nepřiměřenosti ujednání o místní příslušnosti je vnitrostátní soud povinen euro-konformně vyložit vnitrostátní právo a zvolit takový výklad, který mu umožní z úřední povinnosti nepřiměřenost smluvní podmínky posoudit[16]. Povinnost vykládat vnitrostátní zákon, který má soud použít, v co největším možném rozsahu v souladu s požadavky práva Unie, přitom byla dovozena Soudním dvorem v řadě dalších rozhodnutí[17].

---

[14] Srov. rozsudek Soudního dvora ve věci *Marshall* a rozsudky Soudního dvora ze dne 14. července 1994 ve věci C-91/92 *Dori* aC-201/02 *Wells*.

[15] Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. října 2004 v spojených věcech C-397/01 až C-403/01 *Pfeiffer*, odst. 109.

[16] Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 27. 6. 2000 ve spojených věcech C-240/98 a C-244/98 *Oceáno Grupo*, odst. 32.

[17] Srov. například rozsudek Soudního dvora ze dne 10. dubna 1984 ve věci C-14/83 *Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen*; rozsudek ze dne 13. listopadu 1990 ve věci C-106/89 *Marleasing SA*

Zásada konformního výkladu přitom vyžaduje, „a*by vnitrostátní soudy učinily vše, co spadá do jejich pravomoci, tím, že vezmou v úvahu veškeré vnitrostátní právo a použijí metody výkladu jím uznané tak, aby zajistily plnou účinnost dotčené směrnice a došly k výsledku, který by byl v souladu s cílem sledovaným (…) směrnicí*“ (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 15. 5. 2008 ve věci C-268/06 *Impact*, odst. 101).

I euro-konformní výklad má ovšem také svá omezení. Povinnost vnitrostátního soudu přihlížet v horizontálních vztazích k obsahu směrnice při výkladu ustanovení vnitrostátního práva je omezena především obecnými právními zásadami, a také vnitrostátními výkladovými metodami, zejména zákazem výkladu práva *contra legem.*

Zákaz výkladu práva *contra legem* řadí Ústavní soud České republiky mezi základní zásady právního státu: zásadu právní jistoty a dělby státní moci[18]. Byť soudy zásadně nejsou při interpretaci zákonů absolutně vázané jejich doslovným zněním, ale mohou a mají zohledňovat i účel, systematičnost a historii vzniku[19], neznamená to, že si při výkladu zákonných ustanovení mohou počínat svévolně. Je nutno rozlišovat případy, v nichž lze soulad ustanovení právního předpisu s ústavním pořádkem zabezpečit jeho ústavně konformní interpretací a kdy tak učinit nelze[20]. Státní moc je vázána zákonem a soudy mohou svou pravomoc vykonávat pouze v zákonem stanovených mezích[21]; jinými slovy, soudům je svěřena kontrola dodržování záko-

---

proti La Comercial Internacional de Alimentacion SA; rozsudek ze dne 5. října 2004 ve spojených věcech C-397/01 až C-403/01 *Bernhard Pfeiffer a další proti Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV.*

18 Srov. například nález Ústavního soudu ze dne 15. prosince 2010, sp. zn. I. ÚS 2816/09.

19 Srov. nález Ústavního soudu ze dne 4. února 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96.

20 Srov. nález Ústavního soudu ze dne 4. dubna 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96.

21 Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. března 2005, sp. zn. I. ÚS 89/03, dále také stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 3. prosince 1996, sp. zn. Pl. ÚS 3/96, nebo nález ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

nů, při které nedisponují pravomocí napravovat právní úpravu *contra legem* postupem a substituovat tak funkci demokratického zákonodárce[22].

V tomto kontextu nelze přehlédnout, že obdobný závěr plyne i z judikatury samotného Soudního dvora, který v řadě případů konstatoval, že požadavek konformního výkladu má své meze a nemůže být interpretován takovým způsobem, že nutí vnitrostátní soudy vykládat vlastní právo *contra legem.*[23]

Z uvedeného je zřejmé, že ust. § 55 odst. 2 obč. zák., ve znění do 31. 7. 2010, v rozporu se smyslem a účelem směrnice 93/13, stanovovalo podmínku relativní neplatnosti pro přezkum nepřiměřenosti smluvních ujednání, přičemž tento rozpor nelze překonat ani euro-konformním výkladem, neboť ten by znamenal zapovězený postup *contra legem*.

8. Závěr a nástin možného řešení

Čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13/EHS nelze přiznat v horizontálních vztazích přímý účinek, ani mu nelze přiznat nepřímý účinek takovým výkladem § 55 odst. 2 obč. zák., ve znění účinném do 31. 7. 2010, který by byl v souladu se smyslem a cílem směrnice, neboť tomu brání interpretační limity zakotvující zákaz výkladu vnitrostátního práva *contra legem*. Z toho důvodu je třeba ujednání o místně příslušném

---

22 Srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97, a řadu usnesení, například usnesení Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. IV. ÚS 374/03, usnesení ze dne 11. května 2010, sp. zn. IV. ÚS 1071/10, usnesení ze dne 30. července 2008, sp. zn. I. ÚS 748/08, usnesení ze dne 26. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 2043/07.

23 Srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 30. dubna 2014 ve věci C-26/13 *Kásler,* odst. 65; rozsudek Soudního dvora ze dne 24. ledna 2012 ve věci C-282/10 *Dominiguez;* rozsudek Soudního dvora ze dne 10. března 2011 ve věci C-109/09 *Deutsche Lufthansa Ag proti Gertraudovi Kumpanovi;* ze dne 16. července 2009 ve věci C-12/08 *Mono Ca Styling,* dále v rozhodnutí ze dne 4. července 2006 ve věci C-212/04 *Adeneler,* nebo v rozsudku ze dne 15. dubna 2008 ve věci C-286/06 *Impact.*

soudu, zavřená do 31. 7. 2010 mezi podnikatelem a spotřebitelem považovat za platná, dokud se jejich neplatnosti spotřebitel nedovolá, byť by šlo o zneužívající ujednání ve smyslu 56 odst. 1 obč. zák.

Z toho je zřejmé, že řešení vzniklé situace, jak je naznačil Ústavní soud v usnesení pléna sp. zn. Pl. ÚS 1/10 není správné.

Poslední možností, která tak spotřebiteli zbývá v případě, kdy mu v důsledku nesprávné transpozice směrnice vznikne škoda, je žaloba na její náhrady proti státu.[24]

[24] Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2012, sp. zn. 28 Cdo 2927/2010.

Obecné otázky veřejnoprávního dotváření smluv

Mgr. Monika Tichá
Právnická fakulta Masarykovy Univerzity, Brno
Interní doktorand na Katedře obchodního práva

1. Zásahy do smluv jako nástroj regulace právních vztahů

Ingerence státních orgánů do smluv spadá v obecném povědomí převážně do rukou soudů. Ve skutečnosti má však dotváření smluv prostřednictvím nejrůznějších ingerencí mnohem širší rozměr; odehrává se nejen před soudy, ale také před dalšími státními orgány. Současně se domnívám, že dotváření smlouvy nelze vnímat pouze jako otrocké „dotváření" *stricto sensu*. Ve skutečnosti právní řád obsahuje celou řadu dalších způsobů, kterými nahrazuje skutečnou a svobodnou vůli smluvních stran a způsobuje, že výsledná smlouva je v mnoha ohledech odlišná od toho, jak by vypadala, pokud by právní řád do její podoby nijak nezasahoval. Nepopiratelnou nutnost regulace právních vztahů, včetně smluv uzavíraných mezi jejich účastníky, ponechávám bez diskuze; smyslem tohoto pojednání je hledat a nalézt různé veřejnoprávní způsoby, kterými dochází ke změnám smluvních ujednání, byť je zřejmě většina z nich odůvodněných a odůvodnitelných.

Navzdory proklamaci v ustanovení § 1 odst. 1 in fine zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník") docházíme empirickým zkoumáním k závěru, že uplatňování soukromého práva rozhodně není nezávislé na uplatňování práva veřejného, ba co více, veřejné právo soukromé právo stále častěji limituje a ovládá.[1] Nezřídka dochází k situacím, že autonomii vůle stran nahrazují do značné míry kogentní pravidla a prostor pro skutečnou au-

[1] K jednotlivým limitacím na příkladu podnikatelských subjektů – obchodních korporací viz např. TICHÁ, Monika. Zdánlivá svoboda podnikání – lze najít závislost v normách veřejného práva? In: *COFOLA 2013 THE CONFERENCE PROCEEDINGS*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 618 s. 385 – 395.

tonomii vůle se tak zužuje a v některých případech dokonce zcela mizí. Současně si nelze nevšímat, že zatímco rozsáhlá soukromoprávní rekodifikace v občanském zákoníku se ubírá cestou zachování co nejširšího prostoru pro svobodnou vůli stran, u některých oblastí obchodního práva je zřejmá přesně opačná tendence.

Jedná se především o ty oblasti, které nazýváme sektorovými (či dříve odvětvovými) regulacemi. V obecné rovině se sice jedná o oblast podnikání (převážně obchodních korporací), které však jako takové podléhá mohutné veřejnoprávní regulaci. Ačkoliv i v soukromém právu obecně život podnikatele-obchodní korporace oficiálně začíná i končí teprve konstitutivním zápisem do obchodního rejstříku (čili obchodní korporace je více než např. podnikající fyzické osoby závislá na normách veřejnoprávních), v sektorových regulacích přistupuje ještě celá řada dalších veřejnoprávních zásahů. Díky tomu mají sektorové regulace svou povahou blízko ke správnímu právu.

To, co odlišuje podnikatele podnikající v sektorových regulacích od ostatních podnikatelů, je tedy odlišná míra veřejnoprávní regulace, která se odvíjí od specifického předmětu podnikání.

Sektorovými (dříve odvětvovými) regulacemi nazýváme právní úpravu zaměřenou na zvláštní oblasti podnikání, které se týká přesně vymezeného segmentu trhu a u něhož lze pozorovat zvýšenou ingerenci veřejného zájmu. Za sektorovou regulaci se standardně uznává např. energetické právo, právo elektronických komunikací, právo kapitálového trhu či regulace bankovnictví nebo pojišťovnictví. Za sektorovou regulaci lze však považovat i méně známé a typické oblasti podnikání (avšak *stále ještě* podnikání) jako je oblast regulace poštovních služeb či do jisté míry např. regulace podnikání cestovních kanceláří.

Sektorové regulace nacházejí svůj legislativní odraz zpravidla v jednom dílčím (sektorovém) právním předpise. Příkladem může být zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podni-

kání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon) (dále jen „energetický zákon"), zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích (dále jen „zákon o elektronických komunikacích"), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách (dále jen „bankovní zákon") či zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách (dále jen „zákon o poštovních službách").

Právní regulaci sektorovým právním předpisem, jehož smyslem je regulace podnikání v přesně vymezeném segmentu trhu, je tak třeba považovat za primární. Současně však ve vztahu k obecným otázkám podnikání spadá právní postavení podnikatele i do působnosti obecných soukromoprávních předpisů, především občanského zákoníku. Základ – a to plyne i z úvodních ustanovení těchto dílčích právních předpisů[2] či dokonce jejich názvu – je proto třeba hledat v soukromém právu, neboť se svojí podstatou stále jedná o regulaci *podnikání*, které vykazuje určité modifikace oproti podnikání v obecné rovině. I pro tyto právní vztahy pak platí, že se přese všechny odlišnosti stále realizují zpravidla prostřednictvím *smlouvy*. Ve svém důsledku jde proto v případě sektorových regulacích o veřejnoprávní modifikaci původně soukromoprávních závazkových vztahů mezi podnikateli a jejich zákazníky[3]. V obecnější rovině je možné díky těmto veřejnoprávním zásahům hovořit o *dotváření* smluv.

---

[2] V úvodních ustanoveních dotčených zákonů se téměř vždy hovoří o tom, že předmětem právní úpravy je např. úprava některých vztahů souvisejících s *podnikáním* (k tomu viz ustanovení § 1 bankovního zákona) či *poskytování služeb* (k tomu viz ustanovení § 1 zákona o podnikání na kapitálovém trhu), případně např. úprava podmínek *podnikání* a výkon státní správy (k tomu viz ustanovení § 1 energetického zákona, který dokonce totéž obsahuje přímo ve svém názvu).

[3] V tomto směru se výslovně uvádí pojem „zákazník", neboť tento pojem (ačkoliv se terminologie v sektorových právních předpisech nedodržuje důsledně) lépe odpovídá tomu, *kdo* se ve vztahu k podnikateli v sektorových regulacích nachází v postavení jeho smluvního partnera. Opouští se totiž základní koncepce B2C a B2B vztahů ve prospěch univerzálnějších pojmů „zákazník" či „uživatel" apod., které naznačují, že postavení podnikatele *dodavatele* a podnikatele *odběratele* nelze srovnávat.

2. Zásahy do obsahu smluv z hlediska základních zásad soukromého práva

Základní zásadou soukromého práva je zásada smluvní svobody.[4] V souladu s všeobecně uznávaným doktrinálním přístupem se zásada smluvní svobody, resp. zásada autonomie vůle subjektů soukromého práva dělí na čtyři základní okruhy[5]:

- smluvní svoboda zvolit si, zda vůbec do smluvního vztahu vstoupit;
- smluvní svoboda zvolit si smluvního partnera;
- smluvní svoboda zvolit si formu smlouvy;
- smluvní svoboda zvolit si obsah smlouvy.

Někteří autoři[6] k nim ještě doplňují ještě další dvě myslitelné svobody účastníka soukromoprávních smluvních vztahů.

- svoboda rozvázání smluvně založeného vztahu;
- svoboda volby právního režimu.

Zásadu smluvní svobody lze však jen v mizivém procentu případů naplnit bezvýjimečně; v soukromém právu naopak nalézáme celou řadu případů, kdy dochází k prolomení této zásady[7]. Je zjevné, že rozpětí zásady autonomie vůle se

---

[4] O této zásadě a jejím členění již bylo na akademickém poli mnoho řečeno, za všechny lze zmínitv obecné rovině např. HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 168 s. S. 45 a násl. čikonkrétněji pak BEJČEK, Josef. Existuje smluvní svoboda? *Právník*. 1998, č. 12., s. 1017 – 1028.

[5] Tak srov. již HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 168 s. S. 49 a násl.

[6] K tomu srov. BEJČEK, Josef. Existuje smluvní svoboda? *Právník*. 1998, č. 12., str. 1021.

[7] V tomto směru je však třeba zdůraznit, že k prolomení smluvní volnosti by v soukromém právu mělo docházet výjimečně; odůvodnitelné omezení smluvní svobody je v podstatě pouze výslovná zákonná úprava či smluvní ujednání. K tomu viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 11,. 2008, sp. zn. Cdo 863/2007 In LAVICKÝ, Petr: *Přehled judikatury ve věcech zásad soukromého práva*. Zásada autonome vůle. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 310 s. S. 59.

ztenčuje všude tam, kde dochází k působení veřejnoprávních norem. Zásada autonomie vůle se tak ve svém důsledku stává spíše určitým korektivem veřejnoprávních zásahů, tedy určením nejzazší hranice, kam až může regulace prostřednictvím veřejnoprávních norem v soukromém právu zajít.

Veřejnoprávní normy působí v těch oblastech soukromoprávních vztahů, kde je nezbytné sledovat a naplnit určitý veřejný zájem[8]. Veřejným zájmem je v sektorových regulacích zpravidla:

- zajištění řádné, spolehlivé a bezporuchové fungování daného segmentu (doprava, poštovní služby), neboť výpadek by zapříčinil situaci problematickou často na celostátní úrovni;
- zajištění přiměřeně funkční hospodářské soutěže na daném relevantním trhu (protože dotčené trhy vykazují vyšší sklon k monopolizaci a oligopolizaci);
- zajištění zkrocení „dravců“ ve prospěch ochrany „holoubků“, tedy slabší strany; ochrana slabší strany však v sektorových regulacích dalece přesahuje pouhou ochranu spotřebitele, neboť poskytování ochrany je daleko sofistikovanější a diverzifikovanější.

Ve vztahu k jakékoliv ochraně slabší strany (a slabší stranou nemusí být v tomto kontextu nutně myšlena pouze slabší strana v závazkovém vztahu) je však vždy třeba uvažovat o tom, zda její poskytování není ze strany zákonodárce již paternalistické.[9]

Veřejnoprávní zásahy, které modifikují obsah soukromoprávní smlouvy a díky tomu ji dotvářejí, lze dělit do čtyř základních skupin podle toho, kterou konkrétní složku

---

[8] To, že obchodní právo jako právní odvětví intenzivně nakládá s kategorií veřejného zájmu, dokazuje právě míra veřejnoprávních zásahů, která prolíná celým odvětvím.

[9] K problematice překlopení ochrany slabší strany z efektivní a spravedlivou na paternalistickou viz také KRONMAN, Anthony T. Paternalism and the Law of Contracts. *The Yale Law Journal*. 1983, vol. 92, č. 5, s. 763-798.

smluvní svobody ohrožují či potlačují. Právě ve zvláštních oblastech právní regulace podnikání, tedy sektorových regulacích, lze vysledovat patrně nejvyšší koncentraci těchto veřejnoprávních zásahů v soukromém právu.[10]

3. Jednotlivé podoby veřejnoprávního dotváření smluv

Za na první pohled nejvýraznější způsob dotváření smluv ze strany veřejnoprávních norem v sektorových regulacích lze patrně považovat *regulaci cenovou*. Nejedná se však pouze o zákon č. 526/1990 Sb., o cenách, páteřní právní předpis cenové regulace; různé formy cenové regulace nalézáme v řadě sektorových právních předpisů.[11] Zpravidla se jedná o

---

[10] Vzhledem k tomu, že se podle mého názoru stále jedná o regulaci podnikání, řadím tyto sektorové právní předpisy díky jejich podstatě stále do soukromého práva; správněprávní stránka dotčených právních předpisů však rozhodně není zanedbatelná a staví je spíše na pomezí obchodního a správního práva.

[11] Např. zákon o elektronických komunikacích obsahuje v ustanovení § 45 významné omezení smluvní svobody stran se týkající se ceny. Cenovou regulaci uplatňuje Úřad, který posuzuje na základě sledování a vyhodnocování vývoje z vlastní iniciativy úrovně cen tzv. univerzálních služeb, a sice s ohledem na spotřebitelské ceny, inflaci a průměrnou mzdu obyvatel jejich cenovou dostupnost.

Zcela specifická omezení kontraktace co do ujednání o ceně se pak vztahují na případ prodeje obchodního závodu v situaci, kdy se banka nachází v nucené správě. V tomto případě zákon zasahuje i do obsahové roviny smlouvy, když výrazně reguluje cenu a způsob ocenění závodu v případě jeho převodu.

K tomu srov. § 29b ZB, který stanoví: „(1) Prodává-li banka v nucené správě obchodní závod banky, kupní cena musí být stanovena jako výsledek ocenění obchodního závodu a souvisejících práv a závazků, vypracovaného podle stavu ke dni nabytí účinnosti smlouvy o prodeji obchodního závodu (dále jen „ocenění“).

(2) Ocenění musí být zpracováno nestranně, úplně, bez zbytečného odkladu od zadání ocenění, s odbornou péčí a v souladu s obecně uznávanými způsoby oceňování obchodních závodů a jiného majetku.

(3) Při ocenění se nepřihlíží ke státním zárukám nebo jiným plošným zajištěním závazků banky v nucené správě, poskytnutým třetími osobami za účelem zachování její bezpečnosti a stability. Stejně tak se nepřihlíží k pojištění pohledávek z vkladů podle tohoto zákona a záručnímu systému vztahujícímu se na majetek zákazníků obchodníka s cennými papíry podle zákona upravujícího podnikání na kapitálovém trhu. Jakékoliv úvěry poskytnuté Českou republikou nebo Českou národní bankou se považují pro účely ocenění za splatné.

regulaci přímo prostřednictvím pověřených orgánů státní správy (např. ustanovení § 56 či 57 zákona o elektronických komunikacích, případně § 19a energetického zákona). Tyto státní orgány mají ve své působnosti sledování a vyhodnocování vývoje a výše cen ve vztahu k mnoha faktorům jako je např. míra inflace, spotřebitelská cena či průměrná mzda[12], případně také např. náklady na zajištění výkonu licencované činnosti či přiměřený zisk aj.[13]

Otázka ceny patřila v samotné podstatě vztahu mezi prodávajícím a kupujícím vždy k otázkám vyjednávání.[14] Vyjednávací sílu, někdy označovanou jako tzv. bargaining power, je však možné smysluplně uplatňovat pouze tam, kde se smluvní partneři nachází v přibližně rovnocenném postavení.[15] Tedy zejména *nikoliv* tam, kde je kupující ekonomický závislý na dodavateli[16] (tedy prodávajícím, např. v případě odběru elektrické energie, kdy se význam této komodity umocňuje ještě tím, že tato prakticky nemá rovnocenný substitut), anebo kde dodavatelé vystupují v monopolním, případně oligopolním postavení, které jim umožňuje chovat

---

(4) Ke kupní ceně se přičte úrok obvyklý za dobu ode dne nabytí účinnosti smlouvy o prodeji obchodního závodu do dne splatnosti kupní ceny. Pokud výsledkem ocenění není kladná hodnota, poskytne se prodávajícímu kupní cena ve výši 1 Kč (…)."

12 K tomu srov. ustanovení § 45 zákona o elektronických komunikacích týkající se cenové dostupnosti.

13 K tomu srov. ustanovení § 19a energetického zákona o regulaci cen.

14 Dokonce i v současné době, kdy se např. řada kupních smluv jeví jako předkládané adhezním způsobem, existuje reálný prostor pro vyjednávání mezi prodávajícím a kupujícím; např. i při prodeji prostřednictvím realitní kanceláře je zpravidla možné o ceně nemovitosti vyjednávat.

15 Ve vztazích B2C se problematice vyjednávací síly věnuje např. BEJČEK, Josef: Ochrana spotřebitele, nebo i pokrytecky zastřená ochrana věrolomnosti? *Právní rozhledy* 2013, č. 13-14, s. 477 a násl. V obecné rovině pak lze uvést BEJČEK, Josef: Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou" a „slabší" vyjednávací pozici obchodního partnera. *Obchodněprávní revue* 2011, č. 1, s. 10 a násl.

16 Jiný případ ekonomické závislosti, než je ta v sektorových odvětvích, analyzuje BEJČEK, Josef. Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo "papírový tygr" (a škůdce soutěže a spotřebitele)?. *Bulletin advokacie* [online]. 2012 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z:http://www.bulletin-advokacie.cz/uprava-tzv.

se natolik ekonomický nezávisle na svých odběratelích, že si mohou libovolně určovat ceny.[17]

Sektorové regulace se vyznačují právě tím, že komodity a činnosti, které tvoří předmět podnikání, jsou pro odběratele natolik významné či je „vyrovnávací" funkce hospodářské soutěže na těchto trzích natolik mizivá, že zákonodárce vycítil potřebu cenové regulace. Tvorba cen by totiž v uvedených případech nebyla výsledkem svobodného vyjednávání stran, nýbrž přistoupením na návrh smlouvy předložené ze strany prodávajícího adhezním způsobem. Ospravedlnění tohoto přístupu však nemění nic na skutečnosti, že se v případě cenové regulace jedná o cílené, státem řízené a konečně do jisté míry až násilné dotváření úplatné smlouvy v jedné z jejích podstatných náležitostí. Toto veřejnoprávní dotváření smlouvy, tedy potlačení – či v tomto případě spíše nahrazení – skutečné vůle stran míří na složku zásady autonomie vůle stran zvolit si svobodně konkrétní obsah smlouvy. I Ústavní soud se přitom vyjádřil v tom smyslu, že cenová regulace je právě s ohledem na ochranu svobodné smluvní vůle opatřením výjimečným a akceptovatelným za zcela omezených podmínek.[18]

Kromě obecné míry cenové regulace ze strany příslušného úřadu, se kterou se setkáváme prakticky v každém sektorovém právním předpise, se ojediněle objevují zásahy ještě výraznější. Příkladem lze uvést např. ustanovení § 29b bankovního zákona, které přímo reguluje cenu závodu v případě smlouvy o převodu závodu uzavírané bankou v ob-

---

[17] Případ oligopolního postavení v tzv. šedé zóně subdominantního postavení popisuje BEJČEK, Josef. Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo "papírový tygr" (a škůdce soutěže a spotřebitele)?. *Bulletin advokacie* [online]. 2012 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z:http://www.bulletin-advokacie.cz/uprava-tzv.

[18] Ústavní soud se v tomto konkrétním případě zabýval úhradami zdravotní péče z veřejného zdravotního pojištění, avšak stěžejní závěry jsou použitelné i v obecné rovině na vztah cenové regulace a zásadu smluvní volnosti. K tomu viz Nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2000, sp. zn. Pl. ÚS 24/99 In LAVICKÝ, Petr: *Přehled judikatury ve věcech zásad soukromého práva*. Zásada autonome vůle. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 310 s. S. 60.

dobí nucené správy. Regulace ceny závodu se projevuje zejména v přísných požadavcích ohledně způsobu ocenění závodu. Dokonce bankovní zákon stanoví jakousi formu „fikce“, když určuje, že pokud výsledkem ocenění není kladná hodnota, poskytne se prodávajícímu kupní cena ve výši 1 Kč.[19]

Tento a výše popsané způsoby veřejnoprávního dotváření smluv v oblasti cenových ujednání jsou v soukromém právu mimořádné. Není pravdou, že se soukromé právo nezajímá o tvorbu ujednání o ceně v úplatných smlouvách; jedná se však o neinvazivní nástroje regulace čistě soukromoprávní povahy, jejichž uplatnění závisí na aktivním jednání smluvní strany, která se institutu zpravidla musí dovolat. Typicky jde o institut neúměrného krácení v OZ, ale např. také za určitých okolností o neplatnost ujednání ve smlouvách uzavřených adhezním způsobem. Ve vztahu k těmto institutům pak cenová regulace působí o to více jako mimořádně závažný (byť odůvodnitelný) a také z jistého úhlu pohledu samozvaný zásah do autonomie vůle stran určit si obsah jejich smlouvy.

Další skupinou veřejnoprávních zásahů do obsahu smluv v sektorových odvětvích jsou ustanovení *mající přímý vliv na konkrétní obsah smlouvy*. Je zřejmé, že tato veřejnoprávní regulace míří opět na složku autonomie vůle stran zvolit si svobodně obsah smlouvy, avšak na rozdíl od výše uvedených ustanovení zakotvujících cenovou regulaci tato ustanovení nejsou jednoznačně vyhraněná. Tvoří naopak určitou zbytkovou kategorii. Dotvářejí totiž obsah soukromoprávní smlouvy v nejrůznějších ohledech, resp. regulují jej v obecné rovině. Svou podstatou nejde o nic jiného než o kogentní regulaci zejména povinných náležitostí jednotlivých smluvních typů, jak je známe z již neúčinného obchodního zákoníku z roku 1991, případně do jisté míry i ze současného

[19] K tomu viz ustanovení § 29b odst. 4 bankovního zákona.

občanského zákoníku.[20] V sektorových regulacích se však s těmito kogentními ustanoveními předepisujícími povinný obsah smlouvy setkáváme častěji a jejich požadavky jsou poměrně specifické. Příkladem může být ustanovení § 6 odst. 2 písm. n) zákona o poštovních službách. Zde se stanoví, že jednou z povinných náležitostí, kterou musí smlouvy o poštovní přepravě obsahovat, je i výčet vlastních kogentních ustanovení.

Z pohledu dotváření smluv je však zajímavější ustanovení § 63 odst. 5 zákona o elektronických komunikacích. Toto ustanovení zakotvuje zvláštní způsob nucené změny obsahu smlouvy prostřednictvím správního rozhodnutí. **Představuje tak poměrně zásadní zásah do smluvní svobody stran, jehož výsledkem je autoritativně určená povinnost podnikatele změnit smlouvu v důsledku a v souladu s rozhodnutím státního orgánu.** Telekomunikační řad totiž může podnikateli poskytujícímu veřejně dostupnou službu elektronických komunikací nebo zajišťující připojení k veřejné komunikační síti rozhodnutím uložit, aby provedl změnu určitých druhů smlouvy nebo jejich zveřejněného návrhu, jsou-li v rozporu přímo se zákonem o elektronických komunikacích nebo souvisejícími prováděcími právními předpisy, případně však také, pokud jsou v rozporu se zákonem obsahujícím pravidla ochrany spotřebitele (tento pak příslušné ustanovení blíže nespecifikuje, takže lze předpokládat, že se nejedná pouze o zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele). Jako důvody rozporu se zákonem pak zákon jmenuje nekalé, klamavé nebo agresivní obchodní praktiky a také diskriminaci spotřebitele. Je zřejmé, že účelem tohoto ustanovení je ochrana zákazníků. I v tomto případě se tak jedná o ustanovení zajišťující ochranu jednoho z veřejných zájmů, a sice ochrany slabší smluvní strany. Na druhou stranu je však

[20] Po rekodifikaci je však třeba v souvislosti s podobnými závěry o kogentnosti, resp. dispozitivnosti ustanovení, byť se jedná o základní ustanovení jednotlivých smluvních typů, pamatovat na vyšší míru opatrnosti než tomu bylo doposud. K tomu srov. např. MELZER, Filip: Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy.* 2013, č. 7. S. 253 a násl.

zajímavé upozornit na mechanismus ochrany zvolený zákonodárcem, který preferuje uložení povinnosti změnit smlouvu příslušným orgánem, namísto např. neplatnosti určitých ustanovení ex lege či konstrukcí ještě méně invazivní relativní neplatnosti. V tomto směru se proto mimo jiné nabízí i řada dalších souvisejících otázek – např. zda a případně v jaké míře může Úřad použít kupříkladu správní uvážení, zda je vázaný zásadou předvídatelnosti rozhodnutí a zásadou legitimních očekávání apod.

4. Tzv. veřejnoprávní tvorba smluv jako vyšší stupeň dotváření

V sektorových regulacích se setkáváme s celou řadou tzv. smluvních přímusů. Smluvní přímus lze obecně považovat za významné omezení autonomie vůle smluvních stran, neboť v důsledku porušení jejich smluvní svobody rozhodnout se, zda vůbec chtějí uzavřít smlouvu (neboť přímus nedává jinou možnost než vybranou smlouvu uzavřít), jsou narušeny také všechny ostatní složky smluvní svobody. V sektorových regulacích je výskyt smluvního přímusu daleko četnější a jedná se opět vesměs o omezení veřejnoprávními normami ve prospěch ochrany určitého veřejného zájmu. V tomto ohledu se proto jedná zřejmě o nejintenzivnější veřejnoprávní zásah do smlouvy, v jehož případě již lze jen těžko hovořit o pouhém „dotváření". Jedná se totiž spíše již přímo o „tvorbu" smluv veřejnoprávními normami. Vůle zákonodárce nahrazuje vůli samotných stran vstoupit do smluvních vztahů a vytváří smlouvy tam, kde by bez těchto zásahů možná nikdy nevznikly.

Smluvní přímus se vyznačuje tím, že je ze své podstaty jednostranný, neboť zákon zavazuje vždy jednu smluvní stranu, aby vstoupila do smluvního vztahu s druhou smluvní

stranou, která se nachází v relativním postavení slabší smluvní strany.[21]

Klasický smluvní přímus nacházíme v energetickém zákoně. Jedná se o smluvní přímus dodavatele elektrické energie uzavřít při splnění zákonných podmínek smlouvu, resp. konkrétní zvláštní druh smlouvy o připojení s každým zákazníkem.[22] Jednostrannost smluvního přímusu pak vynikne tím spíše, že energetický zákon přímo zdůrazňuje, že naopak zákazníku samotnému svědčí právo na bezplatnou volbu a změnu dodavatele elektřiny či plynu.[23] Smluvní svobodu zákazníka tak energetický zákon důsledně zachovává a dokonce na ni klade důraz; fakticky je však pochopitelně možnost volby podstatně omezena reálnou strukturou trhu.

Jinou formu smluvního přímusu obsahuje ustanovení § 38 zákona o elektronických komunikacích. Výslovně upravuje oprávnění Úřadu uložit podnikatelům povinnost poskytovat tzv. dílčí služby. Jedná se o např. o poskytování informací o nižších cenách na žádost účastníka, ale také např. kontrola výdajů účastníka spojených s využíváním veřejně dostupné telefonní služby, včetně toho, že poskytovatel (!) bezplatně

---

[21] Postavení slabší smluvní strany je třeba vždy vnímat pouze jako relativní. V žádném případě pak není možné přilnout k černobílému vnímání světa, kdy existuje statusové zařazení pouze ve smyslu spotřebitel – podnikatel. Slabší stranou může být podle okolností i podnikatel ve vztahu k jinému podnikateli. Z tohoto pohledu je třeba vnímat postavení slabší strany vždy jen relativně. O diverzifikaci postavení podnikatele jako slabší strany více viz BEJČEK, Josef. Podnikatel jako slabší smluvní strana. In: *Právo, obchod, ekonomika IV.* Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2014, s. 27-47.

[22] Srov. 28 odst. 1 písm. a) energetického zákona: „**Zákazník má právo na uzavření smlouvy o připojení** a na připojení svého odběrného elektrického zařízení k přenosové soustavě nebo k distribuční soustavě, pokud splňuje podmínky připojení a obchodní podmínky stanovené Pravidly provozování přenosové soustavy nebo Pravidly provozování distribuční soustavy a má k připojení souhlas vlastníka dotčené nemovitosti“

[23] Srov. § 28 odst. 1 písm. e) a obdobně § 62 odst. 1 písm. b) energetického zákona.

upozorní spotřebitele v případě neobvyklého nebo nadměrného zvýšeného užívání této služby.[24]

V sektorových právních regulacích se setkáváme také s podmíněnými přímusy. Např. zákon o poštovních službách stanoví zvláštní druh smluvního přímusu, který zavazuje provozovatele uzavřít poštovní smlouvu s každým, kdo její uzavření v mezích poštovních podmínek a v souladu se stanoveným způsobem požaduje.[25] I zde je tak možnost zvolit si svobodně smluvního partnera oproti obecnému smluvnímu právu výrazně potlačena. Na druhou stranu, pokud zákazník požaduje uzavřít poštovní smlouvu odchylně od podmínek stanovených v poštovních podmínkách, podnikatel povinnost uzavřít s ním smlouvu s odchylným obsahem nemá.[26]

Zvláštní kategorie historických přímusů slouží k překlenutí určitých přelomových období – např. ustanovení § 26 zákona č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně stanoví povinnost Veřejné zdravotní pojišťovně uzavřít smlouvu s každým zdravotnickým zařízením, které o to ve vymezeném období požádalo.[27] Toto ustanovení v současné době již ztratilo na významu; jako stále platné a účinné však představuje zajímavý relikt veřejnoprávní tvorby smluv.

Konečně je třeba zdůraznit, že i obecné soukromé právo (zastoupené především právními normami v občanském zákoníku) zná smluvní přímus. Např. se jedná o ustanovení § 1777 odst. 2 občanského zákoníku, které stanoví, že pokud si tuto skutečnost vyhlašovatel vyhradí v podmínkách ve-

---

[24] Srov. ust. § 38 odst. 2 písm. g), bod 5 zákona o elektronických komunikacích.

[25] Srov. ust. 4 odst. 2 zákona o poštovních službách.

[26] Srov. ust. 4 odst. 3 zákona o poštovních službách.

[27] Přesné znění dotčeného ustanovení je následující: *„Pojišťovna je povinna v období prvních dvou let od nabytí účinnosti tohoto zákona uzavřít smlouvu s každým zdravotnickým zařízením, které o to požádá. Každé zdravotnické zařízení je v tomto období povinno uzavřít smlouvu s Pojišťovnou, pokud o to Pojišťovna požádá. Tato povinnost se v roce 1992 nevztahuje na zdravotnická zařízení financovaná ze státního rozpočtu České republiky.“*

řejné soutěže, může odmítnout všechny předložené nabídky. Z toho lze dovodit, že v případě, že si tuto skutečnost nevyhradí, *musí* s některých z uchazečů smlouvu uzavřít. Právě ve formulaci *„vyhradí-li si to"* je však třeba vnímat podstatný rozdíl mezi smluvním přímusem v obecném občanském právu a smluvním přímusem v sektorových regulacích. Ty nepřipouštějí žádnou možnost, aby podnikatel předem učinil cokoliv, co by následně mělo za následek vynětí ze smluvního přímusu.

5. Závěrem

Cílem tohoto příspěvku bylo poukázat na skutečnost, že ingerence do soukromoprávních smluv se netýká pouze soudů, ale naopak řady jiných státních orgánů. Těmito orgány jsou především orgány správní, u nichž je třeba velmi zvažovat veřejný zájem, který je opravňuje k poměrně intenzivním zásahům do původně čistě soukromoprávních smluv.

Dále bylo záměrem příspěvku vymezit oblasti na pomezí soukromého a veřejného práva, ve kterých je koncentrace veřejnoprávních zásahů výše popsaného typu nejvyšší. Jedná se o tzv. sektorové (odvětvové) regulace, které upravují zvláštní druhy podnikání vyžadující vyšší míru veřejnoprávních zásahů. Řada z těchto zásahů představuje právě přímou ingerenci správních orgánů do soukromoprávního obsahu smluv.

V návaznosti na výše uvedené pak dochází k tomu, že se řada nástrojů k nápravě z hlediska právního řádu nepřijatelných situací (změny obsahu smlouvy, cenová regulace, smluvní přímus) přesunula nejen z rukou soukromoprávních účastníků, ale dokonce z rukou nezávislých soudů přímo do rukou správních orgánů.

Navzdory zdůvodnitelnosti a legitimnosti těchto ingerencí je třeba vždy velmi vážit, zda veřejný zájem vyvažuje masivní

zásahy do zásady autonomie vůle stran, všude jinde v soukromém právu tak široce uplatňované.

Zmluva o obchodnom zastúpení: zákaz konkurencie pri reťazení činnosti v prospech zastúpeného

Mgr. Žofia Šuleková[1]
Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Úvod

Expanzia podnikateľskej činnosti doma alebo v zahraničí sa častokrát dosahuje prostredníctvom inštitútu obchodného zastúpenia, v slovenskom právnom poriadku upravenom v § 652 a nasl. zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej len „ObchZ"). Zmluvou o obchodnom zastúpení vzniká záväzkový vzťah medzi zastúpeným na jednej strane a obchodným zástupcom (ďalej len aj „zástupca") na strane druhej. Na základe zmluvného záväzku sa zástupca zaväzuje pre zastúpeného vykonávať činnosť smerujúcu k uzatváraniu určitého druhu obchodov alebo v jeho mene a na jeho účet dojednávať a uzatvárať určité obchody. Jedným z esenciálnych znakov obchodného zastúpenia je *nezávislosť* obchodného zástupcu a jeho *sloboda* pri rozhodovaní o spôsobe výkonu a organizácie činnosti, ktorá je predmetom zmluvy o obchodnom zastúpení. Sloboda pri výkone činnosti zástupcu je však obmedzená podmienkami, ktoré ustanovuje jednak ObchZ alebo samotná zmluva, a to predovšetkým za účelom ochrany zastúpeného a jeho záujmov pred (ne)konkurenčným správaním zástupcu. Z toho dôvodu je zaujímavé pozorovať aké následky prináša porušenie dojednaného zákazu konkurencie nielen zo strany zástupcu ale aj zo strany iných osôb, na ktoré svoju činnosť zástupca delegoval.

---

[1] Autorka je interná doktorandka na Katedre obchodného práva a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

1. „Nezávislosť“ obchodného zástupcu

1.1. Delegácia činnosti obchodného zástupcu na iné osoby

Obchodný zástupca je samostatne zárobkovo činná osoba (podnikateľ), nezávislá od osoby zastúpeného.[2] Práve kritérium nezávislosti odlišuje obchodného zástupcu od postavenia zamestnanca v pracovnoprávnom vzťahu. Na rozdiel od zamestnanca, obchodný zástupca je pri výkone svojej činnosti a plnení povinností vyplývajúcich zo zmluvy oprávnený nechať sa *zastúpiť inou osobou*. Činnosť, na ktorú sa zaviazal v zmluve nie je zástupca povinný vykonávať osobne.[3] Typickým príkladom je postavenie obchodnej spoločnosti ako zástupcu, vykonávajúceho činnosť na ktorú sa zaviazal v zmluve o obchodnom zastúpení, jednak prostredníctvom člena štatutárneho orgánu (alebo inej osoby oprávnenej konať v mene spoločnosti), zamestnanca na základe pracovnoprávneho pomeru alebo obchodného zástupcu, sprostredkovateľa, či komisionára na základe zmluvného vzťahu. Pri spleti rôznych pracovnoprávnych a obchodnoprávnych vzťahov môže vzniknúť skupina zúčastnených osôb vykonávajúcich *nepriamo* pre zastúpeného činnosť alebo aspoň časť činnosti, na ktorú sa zástupca v zmluve o obchodnom zastúpení zaviazal (napr. zúčastnená osoba sprostredkováva obchody, ktoré následne uzavrie obchodný zástupca v mene zastúpeného). Primárna zmluva o obchodnom zastúpení však neupravuje (priamo) práva a povinnosti týchto zúčast-

---

[2] Na rozdiel od slovenskej právnej úpravy, nová česká právna úprava výslovne definuje obchodného zástupcu ako *nezávislého* podnikateľa v § 2483 zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákonník. Požiadavka nezávislosti obchodného zástupcu vylučuje z rozsahu vymedzenia pojmu obchodný zástupca aj osobu, ktorá môžu ako orgán zaväzovať zastúpeného, spoločníka alebo člena družstva zákonom splnomocneného zaväzovať ostatných spoločníkov, likvidátora, správcu na výkon nútenej správy, správcu konkurznej podstaty, osobitného správcu alebo vyrovnávacieho správcu zastúpeného (§ 652 ods. 2 ObchZ).

[3] Bez pochybností, oprávnenie obchodného zástupcu delegovať činnosť, na ktorú sa zaviazal v zmluve o obchodnom zastúpení, na tretiu osobu ešte neznamená, že zástupca je oprávnený uzavrieť s treťou osobou zmluvu o obchodnom zastúpení, ktorá by zaväzovala priamo zastúpeného.

nených osôb, *tzv. pod-zástupcov,*[4] ktorým zo zmluvy medzi zástupcom a zastúpeným nevyplývajú ani žiadne záväzky. Zmluva o obchodnom zastúpení totiž zaväzuje iba strany, ktoré zmluvu uzavreli. Prípadné osobitné požiadavky zastúpeného vzťahujúce sa na tzv. pod-zástupcov môžu byť predmetom *samostatných zmlúv* medzi obchodným zástupcom a pod-zástupcami alebo môžu vyplývať *priamo zo zákona* (napr. vzťah medzi obchodnou spoločnosťou a členom štatutárneho orgánu tejto spoločnosti).

Oprávnenie zastúpeného zaviazať obchodného zástupcu vykonávať činnosť osobne výslovne nevyplýva ani z príslušných ustanovení slovenskej právnej úpravy obchodného zastúpenia. V zmluve dojednaný príkaz o osobnom výkone konkrétnej „práce" zástupcom môže vyvolať pochybnosti ohľadom klasifikácie tohto právneho vzťahu.[5] Avšak podľa nášho názoru a vzhľadom na kontraktuálny charakter tohto obchodného vzťahu, zastúpený by mal byť oprávnený možnosť použitia inej osoby na výkon danej činnosti v zmluve o obchodnom zastúpení explicitne vylúčiť, napr. ak zástupcom je fyzická osoba, a to primárne s poukazom na ochranu jeho oprávnených záujmov. Priamu odpoveď na danú problematiku nám neprináša ani esenciálny prameň práva v oblasti obchodného zastúpenia - Smernica Rady č. 86/653/EHS (ďalej len aj „Smernica").[6] Na rozdiel od súčasného znenia, dva pôvodné návrhy Smernice obsahovali výslovné oprávnenie zástupcu využívať na svoju činnosť služby iných obchodných

---

[4] Autorka v nasledujúcom texte príspevku používa slová zúčastnená osoba a pod-zástupca synonymicky, ako osoby ktoré vykonávajú činnosť, na ktorú sa zaviazal obchodný zástupca v zmluve o obchodnom zastúpení, na základe zákonného alebo zmluvného oprávnenia.

[5] Pre prípadné úskalia pozri WINKLER, M.: *Obchodné zastúpenie vo vnútroštátnom a zahraničnom obchode*. Praha: Linde, 2010, s. 34.: „[...] *príkaz vykonávať prácu osobne dohodnutý v zmluve vystavuje zmluvné strany riziku, že by mohlo ísť o jeden zo znakov, pre ktorý by mohol byť ich vzájomný vzťah klasifikovaný ako pracovnoprávny."*

[6] Smernica Rady z 18. decembra 1986 o koordinácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa samostatných obchodných zástupcov 86/653/EHS zo dňa 13.12.1986 (Ú. v. ES L 382/17).

zástupcov alebo tzv. obchodných cestovateľov – zamestnancov, ibaže sa v zmluve dohodlo inak.[7] Oba návrhy Smernice tak jednoznačne predpokladali oprávnenie zastúpeného vylúčiť v zmluve o obchodnom zastúpení využitie činnosti tzv. pod-zástupcov a nariadiť osobný výkon zo strany zástupcu. Nie je jasné, z akého dôvodu sa tieto ustanovenia do finálneho textu Smernice nedostali. Táto otázka tak nie je predmetom harmonizácie a úprava, ako aj samotný výklad, sa ponecháva na jednotlivé členské štáty.

1.2. Výkon (ne)konkurenčnej činnosti obchodným zástupcom

Status nezávislosti obchodného zástupcu v sebe zahŕňa okrem iného aj slobodu *vykonávať činnosť aj pre iných zastúpených* a slobodu *vykonávať vlastnú podnikateľskú činnosť* vo svojom mene a na svoj účet popri obchodnom zastúpení. Je zrejmé, že sloboda pri výkone činnosti obchodného zástupcu nie je a ani by nemala byť absolútna.[8] Podľa § 655 ods. 1 ObchZ je zástupca povinný dodržiavať poverenia a rozumné pokyny zastúpeného a *dbať na jeho záujmy.* Z toho vyplýva, že zástupca je nielen povinný vyberať si tzv. pod-zástupcov svedomito a v dobrej viere, ale so zreteľom na záujmy zastúpeného nevykonávať sám pre seba alebo pre iné osoby činnosť, ktorá by bola s týmito záujmami v rozpore. Na jednej strane, výkon činnosti zástupcu pre ďalších (i nekonkurenčných) zastúpených *bez výslovného súhlasu* zastúpeného, s ktorým ako prvým uzavrel zmluvu o obchodnom zastúpení, by potenciálne spôsoboval porušenie povinnosti zástupcu konať v dobrej viere a v záujme zastúpeného, a tým oprávňoval zastúpeného ukončiť zmluvný

---

[7] Pozri čl. 5 ods. 3 v obidvoch Návrhoch smernice o harmonizácii právnych poriadkov týkajúcich sa samostatných obchodných zástupcov, Ú. v. ES C 13, z dňa 18.01.1977, s. 2, a Ú. v. ES C 56, zo dňa 02.03.1979, s. 5.

[8] Bližšie k jednotlivým slobodám obchodného zástupcu a ich limitáciám SAINTIER,S., SCHOLES, J.: *Commercial Agents and the Law*. Londýn: LLP, 2005, s. 29-31.

vzťah bez príslušnej finančnej kompenzácie zástupcu uplatňovanej pri ukončení obchodného zastúpenia v zmysle § 669a ObchZ. Na druhej strane, vo svetle recipročnej povinnosti zastúpeného konať poctivo a v dobrej viere (§655a ObchZ), zastúpený nemôže *bezdôvodne* odmietnuť požiadavku obchodného zástupcu na výkon činnosti pre iného zastúpeného.[9] Z podstaty statusu *nezávislosti* tak vyplýva, že zástupca je oprávnený vykonávať činnosť pre viacerých zastúpených, minimálne ak tí nie sú vo vzájomnom konkurenčnom postavení. Toto oprávnenie sa považuje za jedno zo základných charakteristických znakov definujúcich obchodného zástupcu.[10] Otázne zostáva, či povinnosť obchodného zástupcu *konať v záujme* zastúpeného, upravená v § 655 ods. 1 ObchZ, sa má vykladať ako implicitný zákaz konkurencie, alebo naopak, ako oprávnenie zástupcu vykonávať konkurenčnú činnosť, ibaže samotná zmluva výkon konkurenčnej činnosti na strane zástupcu výslovne zakazuje. Obdobné závery platia aj pri výkone vlastnej podnikateľskej činnosti popri obchodnom zastúpení. Zástupca je oprávnený vykonávať vo svojom mene a na svoj účet inú činnosť, a to i bez výslovného súhlasu zastúpeného, pokiaľ tá nie je v konkurenčnej pozícii s činnosťou, ktorú sa pre zastúpeného zaviazal vykonávať.[11]

V praxi je obmedzenie výkonu činnosti pre konkurenciu častokrát predmetom zmluvných dojednaní. Zákaz konkurencie má zabraňovať stretu záujmov zastúpeného so záujmami obchodného zástupcu a ich špekulatívnemu správa-

---

9 SAINTIER,S., SCHOLES, J., op. cit. 8, s. 29-31.

10 Pozri Rozhodnutie anglického odvolacieho súdu Court of Appeal (Civil Division) *Smith v. Reliance Water Controls Ltd.* [2003] EWCA 1153.

11 Výkon konkurenčnej činnosti zástupcu na svoj účet alebo na účet tretej osoby bol podľa čl. 7 ods. 2 oboch znení Návrhov Smernice podmienený súhlasom zastúpeného. V zmysle navrhovaného znenia čl. 7 ods. 3 Smernice, bol zastúpený oprávnený obmedziť nielen konkurenčnú činnosť zástupcu, ale akúkoľvek činnosť zástupcu vykonávanú na vlastný účet alebo účet ďalšieho zastúpeného.

niu v ďalších obchodných vzťahoch.[12] Pri obchodnom zastúpení je možné rozlišovať zákaz konkurencie počas platnosti zmluvy o obchodnom zastúpení (exkluzivita/výhradné zastúpenie) a zákaz konkurencie po jej zániku. I keď úprava zákazu konkurencie po skončení platnosti zmluvy vykazuje viacero nedostatkov,[13] v tomto príspevku sa autorka zameriava výlučne na zákaz výkonu konkurenčnej činnosti zo strany obchodného zástupcu počas platnosti zmluvy a následky porušenia tohto zákazu.

2. Zákaz konkurencie počas platnosti zmluvy – výhradné zastúpenie

Dojednanie exkluzivity (výhradného zastúpenia), tzn. zákazu vykonávať konkurenčnú činnosť pre iného zastúpeného alebo na vlastný účet, nie je v tomto čisto obchodnozáväzkovom vzťahu ničím výnimočným.[14] Dispozitívna norma o výhradnom zastúpení obsiahnutá v § 665 ObchZ nebráni tomu, aby si zmluvné strany dohodli *tzv. kvázi výhradnosť*,[15] teda výhradnosť len pre určité územie, resp. určitý okruh obchodov alebo exkluzivitu zaväzujúcu iba jednu zo zmluvných strán. Na rozdiel od konkurenčnej doložky vzťahujúcej sa na obdobie po zániku zmluvy (§672a ObchZ), spôsob úpravy exkluzivity počas existencie zmluvného vzťahu nie je právnou úpravou nijako obmedzený. Pre

---

[12] Porovnaj s výkladom k zákazu konkurencie v práve obchodných spoločností medzi obchodnou spoločnosťou a jej štatutárnym orgánom, resp. spoločníkmi napr. MAJERIKOVA, M. In OVEČKOVA, O. a kol.: *Obchodný zákonník. Komentár*. Bratislava: IURA EDITION, 2008, s. 240.

[13] K transpozičným nedostatkom Smernice o samostatných obchodných zástupcoch č. 86/653/EHS, pozri ŠULEKOVÁ, Ž.: Zmluva o obchodnom zastúpení - de lege ferenda. In: *Reforma súkromného práva na Slovensku a v Čechách*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 165-182.

[14] Pre tento okamih autorka ponecháva stranou, či v prípade výhradného zastúpenia môžeme naďalej hovoriť o nezávislosti alebo autonómii obchodného zástupcu, ak ten sa výhradne zaväzuje vykonávať činnosť výlučne len pre jedného, konkrétneho zástupcu počas trvania zmluvného vzťahu.

[15] Bližšie k tzv. *kvázi* výhradnému alebo *jednostrannému* výhradnému zastúpeniu pozri ŠULEKOVÁ, Ž. op. cit. č. 13.

túto chvíľu nás bude zaujímať len dojednanie jednostrannej výhradnosti, t.j. povinnosti obchodného zástupcu zdržať sa konkurenčnej činnosti pre iných zastúpených, a následky tohto dojednania.

2.1. Právne následky pri porušení zákazu konkurencie

Porušenie zmluvne prevzatej povinnosti zástupcu nevykonávať v určenej oblasti a pre určený okruh obchodov obchodné zastúpenie pre iné osoby alebo uzatvárať obchody na vlastný účet a na účet inej osoby zakladá všeobecný nárok na náhradu škody (§ 373 ObchZ). Okrem toho, ObchZ spája s porušením povinnosti zástupcu zdržať sa konkurenčnej činnosti oprávnenie zastúpeného uplatniť si *právo na odstúpenie od zmluvy*, i keď, ako poukážeme nižšie, limitovane na určité konkurenčné konanie.

Podľa § 672 ods. 2 ObchZ „*Ak pri dojednaní výhradného obchodného zastúpenia vykonáva obchodný zástupca činnosť, ktorá je predmetom jeho záväzku voči zastúpenému, aj pre iné osoby, môže zastúpený odstúpiť od zmluvy*." Zastúpený teda môže odstúpiť od zmluvy, ak obchodný zástupca vykonáva činnosť, ktorá je predmetom jeho záväzku *aj pre iného zastúpeného*, napríklad ako mandatár, komisionár či sprostredkovateľ.[16] Zákonom ustanovené následky porušenia zákazu konkurencie sa tak vzťahujú iba na konkurenčnú činnosť vykonávanú pre inú osobu, zatiaľ čo právna úprava možných následkov ak zástupca konal konkurenčne *vo svojom mene a na vlastný účet*, absentuje. Oprávnenie zastúpeného odstúpiť od zmluvy v tomto prípade nevyplýva ex lege, a tento dôvod odstúpenia od zmluvy je potrebné upraviť priamo v zmluve o obchodnom zastúpení. Navyše, zákonodarca vznik práva na odstúpenie od zmluvy viaže iba na dohodnutú *obojstrannú recipročnú exkluzivitu*

[16] WINKLER, M., op. cit. č. 5, s. 59.

v zmysle zákonného znenia, z čoho vyplýva, že v prípadoch *tzv. jednostranného výhradného zastúpenia (tzv. kvázi výhradnosti)* právo na odstúpenie od zmluvy podľa § 672 ods. 2 ObchZ nevzniká, ibaže si to strany výslovne dohodli v zmluve. Myslíme si však, že v uvedenom prípade prichádza do úvahy analogická aplikácia oprávnenia zastúpeného odstúpiť od zmluvy podľa § 672 ods. 2 ObchZ aj na *jednostranné* výhradné zastúpenie a konkurenčné konanie zástupcu uskutočnené *vo svojom mene a na vlastný účet.*

Riešenie problematiky zákazu konkurencie súvisiacej s tzv. reťazením činnosti *nepriamo* v prospech zastúpeného, t.j. výkonom činnosti zástupcu, ktorá je predmetom zmluvy o obchodnom zastúpení, prostredníctvom inej osoby, v právnej úprave absentuje. V nasledujúcich statiach budeme preto skúmať potenciálnu formuláciu klauzuly o exkluzivite dojednanej medzi zástupcom a zastúpeným, jej následky a aj skutočnosť, či zákaz konkurencie, na ktorý sa zaviazal obchodný zástupca voči zastúpenému v zmluve o obchodnom zastúpení sa vzťahuje aj na osoby, ktoré zabezpečujú túto činnosť pre obchodného zástupcu, či už na základe zákona (člen štatutárneho orgánu), zmluvného vzťahu (obchodný zástupca, sprostredkovateľ) alebo pracovnoprávneho vzťahu (zamestnanec).

2.2. Zabezpečenie zákazu konkurencie pri reťazení činnosti v prospech zastúpeného

Keďže dojednania v zmluve o obchodnom zastúpení zaväzujú výlučne strany, ktoré zmluvu uzavreli, úprava jednostranného zákazu konkurencie sa vzťahuje *len na obchodného zástupcu* ako zmluvnú stranu. Iné zúčastnené osoby alebo tzv. pod-zástupcovia nie sú touto zmluvou dotknuté. Záujem zastúpeného o zabezpečenie exkluzivity aj pre *nepriamo* zúčastnené osoby sa dá sčasti docieliť zmluvným dojednaním, v zmysle ktorého má obchodný zástupca povinnosť zabezpečiť zákaz konkurenčného konania osôb, na ktoré svoju činnosť alebo časť výkonu svojej činnosti prene-

sie. Takéto ustanovenie o zabezpečení je možné formulovať široko a nasmerovať na činnosť napr. obchodných zástupcov, sprostredkovateľov, prokuristu, blízkych osôb alebo iných osôb oprávnených konať v mene obchodného zástupcu. Pre úpravu zákazu konkurencie počas trvania zmluvného vzťahu zákon žiadne obmedzenia nestanovuje.

Ak sa zástupca v zmluve o obchodnom zastúpení zaviaže zabezpečiť výhradné zastúpenie aj vo vzťahu s inými zúčastnenými osobami, zástupcovi vyplývajú z tohto záväzku povinnosti podľa toho, v akej pozícii sa zúčastnená osoba nachádza. V prípade zmluvného reťazenia (zúčastnenou osobou je napr. sprostredkovateľ, obchodný zástupca) je zástupca povinný dojednať exkluzivitu priamo vo vzájomnej zmluve s týmito tzv. *pod-zástupcami.* Absencia klauzuly o exkluzivite v zmluvách medzi zástupcom a pod-zástupcami by mala za následok porušenie povinnosti obchodného zástupcu, a to aj vtedy, ak by ku konkurenčnému konaniu zo strany zúčastnených osôb nedošlo.

V prípade pracovnoprávnych vzťahov (zúčastnenou osobou je zamestnanec) vyplýva zákaz konkurencie priamo zo zákona.[17] Na zástupcu tak nie je kladená povinnosť tento zákaz upraviť v samostatnej zmluve. Rovnaký záver platí aj pre zákaz konkurencie člena štatutárneho orgánu, konateľa pri spoločnostiach s ručením obmedzeným (§136 ObchZ)[18] a člena predstavenstva pri akciovej spoločnosti (§ 196 ObchZ). Konateľ/člen predstavenstva nie je zo zákona oprávnený vykonávať činnosť pre konkurenciu napr. v pozícii komisionára (§136 ods. 1 písm. a) / §196 ods. 1 písm. a) ObchZ) alebo sprostredkovateľa či obchodného zástupcu (§136 ods. 1 písm. b)[19] / § 196 ods. 1 písm. b) ObchZ).[20]

---

17 Pozri ust. § 83 zákona č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce.

18 Podľa § 136 ods. 1 písm. a) ObchZ konateľ spoločnosti s ručením obmedzeným nesmie vo vlastnom mene a na vlastný účet uzatvárať obchody, ktoré súvisia s podnikateľskou činnosťou spoločnosti.

19 Podľa § 136 ods. 1 písm. b) ObchZ konateľ nesmie sprostredkúvať obchody pre iné osoby spoločnosti.

2.2.1. Priamy a nepriamy výkon konkurenčnej činnosti zo strany zástupcu

V praxi sa najčastejšie stretávame so široko koncipovanými podmienkami výhradného obchodného zastúpenia. Účelom takýchto klauzúl je zahrnúť do zákazu konkurencie akýkoľvek zákaz spolupráce zástupcu s konkurenciou. Pre ilustráciu, obchodný zástupca sa vo väčšine prípadov v zmluve o obchodnom zastúpení zaväzuje, že nebude vykonávať a sprostredkovávať konkrétnu činnosť, na ktorú sa v zmluve o obchodnom zastúpení zaviazal, a to už priamo alebo nepriamo, sám alebo prostredníctvom inej osoby. Takéto dojednanie môže byť všeobecne formulované nasledovne:

„Obchodný zástupca sa zaväzuje, že po dobu platnosti tejto zmluvy [o obchodnom zastúpení] nebude uskutočňovať činnosť, ktorá je predmetom obchodného zastúpenia alebo túto činnosť sprostredkovávať priamo alebo nepriamo, vo svojom mene alebo v mene iného, na svoj účet alebo účet inej osoby.“

Vzhľadom na prípadné sankčné následky porušenia tejto povinnosti obchodného zástupcu je pre obe zmluvné strany dôležité, ako takéto zmluvné dojednanie vykladať a aká činnosť zástupcu alebo zúčastnených osôb sa v zmysle dojednanej exkluzivity považuje za konkurenčnú. Dovolíme si zopakovať, že zmluvne dojednaný (jednostranný) zákaz konkurencie môže byť porušený len zmluvnou stranou, t.j.

---

[20] Hoci konanie obchodného zástupcu (t.j. činnosť dojednávať a aj uzatvárať obchody v mene zástupcu) Obchodný zákonník nezahŕňa pod zákaz konkurencie v zmysle § 136 ObchZ, takéto konanie obchodného zástupcu je obdobné ako konanie vo vlastnom mene a na vlastný účet, a preto (a to aj bez povinnosti rozšírenia rozsahu zákazu konkurencie) je možné toto konanie konateľa posudzovať ako konanie porušujúce zákaz konkurencie podľa § 136 ObchZ. HUSÁR, J.: Účinnosť sankcií za porušenie zákazu konkurencie v obchodných spoločnostiach. In *Dny práva*. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. Dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/omezenost_sankci/Husar_Jan__1274_.pdf.

obchodným zástupcom. Obchodný zástupca môže svoju povinnosť porušiť výkonom konkurenčnej činnosti priamo alebo nepriamo.

Za *priamy* výkon konkurenčnej činnosti zo strany obchodného zástupcu môžeme považovať:

a) výkon konkurenčnej činnosti pre iného zastúpeného, resp. tretiu osobu

- obchodný zástupca vykonáva konkurenčnú činnosť na účet inej osoby na základe zmluvného vzťahu (napr. ako obchodný zástupca pre iného zastúpeného) alebo pracovnoprávneho vzťahu ako zamestnanec.

b) sprostredkovanie konkurenčnej činnosti pre tretiu osobu

- obchodný zástupca vyhľadáva pre tretiu osobu zákazníkov, sprostredkováva príležitosti na uzatváranie zmlúv a obstaráva obchody, ktoré sa týkajú predmetu podnikania zastúpeného.

c) *výkon konkurenčnej činnosti vo svojom mene a na vlastný účet*

- zástupca vykonáva podnikateľskú činnosť, ktorá je v konkurenčnom postavení s činnosťou, na ktorú sa v zmluve so zastúpeným zaviazal. Máme za to, že o výkon konkurenčnej činnosti ide, ak ju zástupca aj v skutočnosti vykonáva.[21] Preto ak zástupca disponuje živnostenským oprávnením priamo na činnosť, ktorú má vykonávať podľa zmluvy o obchodnom zastúpení, to ešte neznamená, že porušil dohodnutý zákaz konkurencie.

---

[21] Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Obo 101/99 *„Nie je porušením zákazu konkurencie, ak spoločník v spoločnosti s ručením obmedzeným získa živnostenské oprávnenie na činnosť totožnú s predmetom činnosti spoločnosti, pokiaľ túto činnosť skutočne nevykonáva. Porušenie zákazu konkurencie je až skutočný výkon obchodnej činnosti, ktorá je predmetom činnosti spoločnosti.“*

d) výkon konkurenčnej činnosti uskutočnený zúčastnenou osobou na základe zmluvného alebo zákonné oprávnenia

- ide o situáciu, kedy zúčastnená osoba vykonáva konkurenčnú činnosť na základe pokynov zástupcu a na jeho účet, tzn. ide o také konanie osoby, ktoré je možné obchodnému zástupcovi pričítať (zamestnanec vykonávajúci konkurenčnú činnosť na základe pokynu obchodného zástupcu, alebo pod-zástupca, ktorý sprostredkúva obchody konkurenčného charakteru pre obchodného zástupcu alebo uzavrie v mene obchodného zástupcu konkurenčné obchody).

Na druhej strane, zákaz *nepriameho* výkonu konkurenčnej činnosti zo strany obchodného zástupcu možno vykladať v tom zmysle, že obchodný zástupca nie je oprávnený z titulu možnej konkurencie zúčastňovať sa (ako spoločník, akcionár alebo tichý spoločník) na podnikaní spoločnosti, ktorá sa čo do predmetu podnikania nachádza v konkurenčnom postavení. Takéto konanie by potenciálne mohlo spôsobiť porušenie zákazu konkurencie dohodnutého v zmluve o obchodnom zastúpení. Avšak máme za to, že takýto extenzívny výklad klauzuly je vo vzťahu k zástupcovi veľmi prísny. Za účelom zabezpečenia právnej istoty by mala byť podľa nášho názoru takáto limitácia činnosti a angažovanosti zástupcu explicitne v zmluve dojednaná (napr. *"Zástupca nie je oprávnený zúčastňovať sa ako spoločník, akcionár, alebo ako člen štatutárneho orgánu spoločnosti, tichý spoločník či akokoľvek inak na podnikaní tretej osoby, ktorá sa čo do predmetu podnikania nachádza v konkurenčnom postavení voči zastúpenému."*).

Pojem *nepriamy* výkon konkurenčnej činnosti by bolo možné (i keď podľa nášho názoru nesprávne) vykladať aj tak, že sa pod neho subsumuje aj výkon konkurenčnej činnosti prostredníctvom tretej osoby, t.j. zúčastnenej osoby, ktorá vykonáva činnosť alebo časť činnosti, na ktorú sa zástupca

zaviazal v zmluve, *nepriamo* v prospech zastúpeného. Avšak, pri reťazení činnosti v prospech zastúpeného je zároveň potrebné rozlišovať, či konkurenčné konanie zúčastnenej osoby je vykonávané na účet zástupcu, alebo či zúčastnená osoba vykonávala túto činnosť na vlastný účet alebo na účet tretej osoby. Akékoľvek konkurenčné konanie zúčastnenej osoby k činnosti, na ktorú sa zaviazal zástupca v zmluve o obchodnom zastúpení, nemožno automaticky považovať za porušenie povinnosti zástupcu konať nekonkurenčne.

Ak by zúčastnená osoba vykonávala konkurenčnú činnosť na účet zástupcu, túto činnosť by sme klasifikovali ako *priamy* výkon konkurenčnej činnosti v zmysle vyššie uvedeného bodu písm. d). Ak by tzv. pod-zástupcovia vykonávali činnosť konkurujúcu činnosti zastúpeného (a to aj napriek explicitne dojednanej exkluzivite v zmluve medzi pod-zástupcom a zástupcom) vo vlastnom mene na vlastný účet alebo na účet tretej osoby, nejde o porušenie zmluvne dojednaného zákazu konkurencie na strane obchodného zástupcu. Zastúpený tak nie je oprávnený uplatniť si prípadné nároky z dôvodu porušenia zmluvnej povinnosti na strane zástupcu. Uplatňovanie nárokov obchodného zástupcu voči pod-zástupcom, ktorý svoju povinnosť porušili, tým samozrejme nie je dotknuté.

Navyše máme za to, že z vyššie v tejto stati uvedenej formulácie klauzuly o exkluzivite implicitne nevyplýva, že zástupca je povinný zabezpečiť nekonkurenčný výkon osôb, na ktoré svoju činnosť alebo časť svojej činnosti deleguje.

2.3. Právne následky porušenia zákazu konkurencie pri reťazení činnosti

Keďže zastúpený nie je oprávnený uplatňovať si priamo voči zúčastneným osobám akékoľvek nároky z porušenia zákazu konkurencie, zmluva o obchodnom zastúpení môže v prospech zastúpeného obsahovať dohodu o postúpení budú-

cej pohľadávky zodpovedajúcej nároku zástupcu z porušenia zákazu konkurencie zo strany zúčastnenej osoby. Táto dohoda o postúpení budúcej pohľadávky by mala obsahovať jednak záväzok zástupcu dohodnúť exkluzivitu na konanie svojich pod-zástupcov, záväzok zástupcu aktívne vymáhať nároky vyplývajúce z porušenia zákazu konkurencie pod-zástupcov a záväzok postúpiť zastúpenému pohľadávku, ktorá predstavuje tento nárok zástupcu. Nároky, resp. následky vyplývajúce z porušenia zákazu konkurencie pri reťazení činnosti v prospech zastúpeného môžu byť nasledovné:

2.3.1. Nárok na náhradu škody

Jedným zo všeobecných následkov porušenia povinnosti zástupcu nekonať v prospech konkurenčných subjektov je vznik nároku na náhradu škody v zmysle § 373 ObchZ. Nárok na náhradu škody si zastúpený uplatní voči obchodnému zástupcovi v prípade, že obchodný zástupca uskutočnil konkurenčnú činnosť priamo prostredníctvom tretej osoby (napr. ak pod-zástupca uzavrel v mene a na účet zástupcu konkurenčný obchod). Ak sa zástupca v zmluve o obchodnom zastúpení zaviazal dojednať exkluzivitu aj v zmluvách s osobami, na ktoré časť svojej činnosti deleguje, táto klauzula zabezpečuje iba nárok zástupcu na náhradu škody voči pod-zástupcom. Postúpenie tohto nároku zástupcu, ako budúcej pohľadávky, by bolo potrebné v zmluve o obchodnom zastúpení výslovne upraviť. Napríklad takto:

„Obchodný zástupca sa zaväzuje, že v prípade, ak činnosť, na ktorú sa zaviazal v zmluve [o obchodnom zastúpení] vykonávajú v celom rozsahu alebo aspoň sčasti iné osoby na základe zákonného alebo zmluvného oprávnenia, dojedná s týmito zúčastnenými osobami zákaz konkurencie tak, že tieto osoby nie sú oprávnené vykonávať alebo sprostredkovávať činnosť, ktorá je predmetom obchodného zastúpenia, a to na svoj účet alebo na účet inej osoby ako je obchodný zástupca. Pri porušení dojednaného zákazu konkurencie zo

strany zúčastnenej osoby je obchodný zástupca povinný nároky vyplývajúce z tohto porušenia aktívne vymáhať voči zúčastnenej osobe a zastúpenému postúpiť všetky pohľadávky, ktoré predstavujú nároky zástupcovu, ktoré z tohto porušenia zákazu činnosti zo strany zúčastnenej osoby vznikli.“

2.3.2. Nárok na vydanie prospechu alebo prevedenie práva

Na rozdiel od priamej činnosti v rámci obchodného zastúpenia, pri reťazení činnosti v prospech zastúpeného, môže dôjsť aj k iným následkom porušenia zákazu konkurencie ako predpokladá ObchZ pri úprave obchodného zastúpenia. Ak zúčastnenou osobou je člen štatutárneho orgánu, ktorý vykonával konkurenčnú činnosť na svoj účet alebo na účet iného, obchodnej spoločnosti (t.j. obchodnému zástupcovi) vzniká nárok nie len na náhradu škody, ktorá mu takýmto konaním vznikla, ale aj *vydanie prospechu* z obchodu, pri ktorom člen štatutárneho orgánu porušil zákaz konkurencie, alebo *prevedenie tomu zodpovedajúcemu právu* (§ 65 ObchZ). Ak by teda zmluva o obchodnom zastúpení obsahovala dojednanie o postúpení budúcej pohľadávky obchodného zástupcu spočívajúcej v nárokoch zástupcu voči členom štatutárneho orgánu z dôvodu porušenia zákazu konkurencie, na zastúpeného prejde nielen nárok na náhradu škody, ale navyše aj nárok na vydanie prospechu z tohto obchodu alebo nárok na prevod tomu zodpovedajúcich práv.

2.3.3. Právo na odstúpenie od zmluvy

V zmysle § 672 ObchZ, ak obchodný zástupca poruší svoju povinnosť, ktorá mu vyplýva z dohodnutého výhradného zastúpenia, zastúpený má právo od zmluvy odstúpiť. Vzhľadom na vyššie uvedený rozbor problematiky máme za to, že zastúpený je oprávnený od zmluvy odstúpiť iba v prípade, že obchodný zástupca porušil svoju povinnosť alebo

túto povinnosť porušila osoba, ktorej konanie sa zástupcovi pričíta, t.j. ak ide o priamy výkon konkurenčnej činnosti. Akékoľvek konkurenčné konanie zúčastnenej osoby nemôže spustiť mechanizmus uplatnenia si práva na odstúpenie od zmluvy z dôvodu porušenia povinnosti na strane obchodného zástupcu.

3. Pohľad z druhej strany mince

Otázky reťazenia činnosti v prospech zastúpeného sa dotkol aj Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej len „Najvyšší súd“) v jednom zo svojich rozhodnutí, predmetom ktorého bolo určenie neplatnosti odstúpenia od zmluvy z dôvodu porušenia zákazu konkurencie počas platnosti zmluvy.[22] Najvyšší súd stál pred otázkou, či konanie konateľa obchodného zástupcu, ktoré uskutočňuje ako fyzická osoba - zamestnanec pre inú (konkurenčnú) obchodnú spoločnosť, možno považovať za porušenie zmluvne dojednaného zákazu konkurencie obchodného zástupcu, a tým za dôvod pre odstúpenie od zmluvy. Zmluva o obchodnom zastúpení medzi zástupcom a zastúpeným obsahovala exkluzivitu, podľa ktorej obchodný zástupca, po dobu platnosti zmluvy nesmel uskutočňovať predaj žiadnych služieb v oblasti elektronickej komunikácie poskytovaných iným telekomunikačným podnikom, a tieto nesmel *ani sprostredkovávať, a to či už priamo alebo prostredníctvom inej osoby* [...] *a pod.* Konateľ spoločnosti (obchodného zástupcu), ktorý bol v pracovnoprávnom vzťahu s konkurenčnou spoločnosťou, podpísal kúpnu zmluvu, na základe ktorej bol predaný jeden telefón.

Najvyšší súd mal za to, že túto zmluvnú klauzulu nemožno vykladať reštriktívne, t.j. aplikovať ju výlučne iba na obchodného zástupcu ako právnickú osobu a nie aj na konateľov obchodného zástupcu. Priklonil sa k názoru žalovaného (zastúpeného), že pod túto zmluvnú úpravu zákazu kon-

[22] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn 3 Obdo 9/2008 zo dňa 23. apríla 2009.

kurencie je možné subsumovať akýkoľvek zákaz spolupráce s konkurenciu. Zároveň sa stotožnil s názorom odvolacieho súdu, podľa ktorého zákaz vykonávania uvedenej činnosti sa vzťahuje aj na štatutárny orgán [obchodného zástupcu], keďže právnická osoba vzhľadom na „fiktívny charakter" koná štatutárnym orgánom alebo za ňu koná zástupca. Navyše najvyšší súd uviedol, že keďže príslušný článok zmluvy o obchodnom zastúpení končí slovom *a podobne,* jeho obsah je ešte možné primerane rozšíriť.

Takúto argumentáciu najvyššieho súdu nemožno považovať za správnu. Máme za to, že konanie obchodného zástupcu - ako obchodnej spoločnosti - je potrebné odlišovať od konania konateľa. Je potrebné skúmať či konateľ vykonáva konkrétnu činnosť v mene spoločnosti alebo ako fyzická osoba. Nestotožňujeme sa so záverom najvyššieho súdu, že *konanie konateľa zaväzuje spoločnosť a preto [akékoľvek] porušenie zákazu konkurencie konateľom spoločnosti je treba považovať za porušenie záväzku spoločnosťou.* Máme za to, že exkluzivita obsiahnutá v zmluve o obchodnom zastúpení sa vzťahuje iba na obchodného zástupcu ako stranu zmluvy. Konateľ v tomto prípade nevykonával konkurenčnú činnosť v mene alebo na účet samotného obchodného zástupcu, ale ako fyzická osoba na účet inej osoby bez akejkoľvek viazanosti na obchodného zástupcu, v mene ktorého je oprávnený konať. Obchodnému zástupcovi nemožno pričítavať akékoľvek konanie osoby, ktorá je oprávnená v jeho mene konať a zároveň konanie konateľa nie je možné za každých okolností stotožňovať s konaním obchodnej spoločnosti, v ktorej je konateľom. Porušenie zákazu konkurencie zúčastnenou osobou, nie je podľa nášho názoru (a to ani v tomto prípade) dôvodom na odstúpenie od zmluvy zastúpeným z dôvodu porušenia zákazu konkurencie na strane obchodného zástupcu. Za inú možno považovať situáciu, ak by konateľ vykonal konkurenčnú činnosť alebo ju sprostredkoval v mene a na účet obchodného zástupcu.

Navyše, z argumentácie najvyššieho súdu je možné dospieť k značne zaujímavému záveru, že samotná exkluzivita upravená zmluve o obchodnom zastúpení sa okrem člena štatutárneho orgánu vzťahuje aj na iné osoby oprávnené konať v mene spoločnosti. Usudzujeme tak, že rovnakú (nesprávnu) argumentáciu by najvyšší súd použil aj v prípade, ak by zamestnanec obchodného zástupcu vykonával konkurenčnú činnosť pre iného zamestnávateľa alebo ako obchodný zástupca pre tretiu osobu. Takéto konanie by malo podľa uvedenej argumentácie za následok porušenie zákazu konkurencie na strane obchodného zástupcu a vznik nároku zastúpeného na odstúpenie zo zmluvy. Najvyšší súd zmluvne dojednané výhradné zastúpenie vykladá priam nadmieru extenzívne, keďže akékoľvek konkurenčné konanie na strane zúčastnenej osoby by potenciálne subsumoval pod zmluvne dojednanú doložku o zákaze konkurencie.

Záver

V príspevku sa autorka snažila poukázať na skutočnosť, že nie každé konkurenčné konanie osôb, na ktoré bola delegovaná činnosť alebo časť činnosti obchodného zástupcu vyplývajúca zo zmluvy o obchodnom zastúpení, odôvodňuje vznik nárokov zastúpeného z dôvodu porušenia zákazu konkurencie na strane obchodného zástupcu. V zmluve o obchodnom by mal zastúpený upraviť vzájomné vzťahy so zástupcom tak, aby bol zástupca povinný dohodnúť zákaz konkurencie pre zúčastnené osoby, vymáhať nároky vyplývajúce z dojednanej exkluzivity a postúpiť pohľadávky spočívajúce v nárokoch zástupcu vyplývajúcich z porušenia zákazu konkurencie zo strany zúčastnených osôb, na zastúpeného. V praxi sa neraz vyskytujú prípady smerujúce k obídeniu zmluvného zákazu konkurencie prostredníctvom využívania služieb tzv. pod-zástupcov. Samozrejme, každý

prípad je potrebné posudzovať individuálne vzhľadom na konkrétne okolnosti.[23]

[23] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

Ingerencia súdov do súkromnoprávnych zmlúv: Zásahy súdov do obsahu súkromnoprávnych zmlúv

Kol. autorov

Vydavateľ: Justičná akadémia Slovenskej republiky
Rok vydania: 2014
Rozsah strán: 158
Vydanie: prvé
Formát: A5
Nepredajné
www.ja.sr.sk

© Justičná akadémia Slovenskej republiky

Redaktor publikácie:
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.
PhDr. Gabriela Urbanská

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-970207-7-4
EAN 9788097020774